

Broj 6, Godina II, 26. Veljače 1992, Zagreb, Cijena 50 HRD

HRVATSKI VOJNIK

ČINOVI U HRVATSKOJ VOJSKI

GLASILO MINISTARSTVA
OBRANE REPUBLIKE
HRVATSKE

Odgovorni urednik:
Ivan Tolj

Glavni urednik:
Krunoslav Matešić

Izvršni urednik:
Vidimir Raič

Likovni urednici:
Nenad Martić
Tihomir Bajtek

Uređuje kolegij uredništva

Financije i marketing:
Gordan Bajtek

Grafičko-tehničko uredjenje:
Grafičko-tehnička redakcija
Hrvatska tiskara KTS

Tiskar:
Hrvatska tiskara, Zagreb

Adresa uredništva:
Bauerova 31, Zagreb

Telefoni:
467-562
467-560
467-092 Telefax:
 451-852

Godišnja pretplata 1000 HRD

Sve promjene tiraže slati na Vjesnik
Tuzemna prodaja Avenija bratstva i
jedinstva 4
tel. 341-256

Uplata pretplate na račun
Trgoštampa 30101-601-3211
(s naznakom za »Hrvatski Vojnik«)

Inozemna pretplata: Zagrebačka
banka br. dev. r.

30101-620-16-257-3296911
(s naznakom za »Hrvatski Vojnik«)

Cijene polugodišnje pretplate:
Njemačka 33 DEM, Austrija 234 ATS,
Kanada 26 CAD (avionom 48,90),
Australija 30 AUD (avionom 61,40),
SAD 22 USD (avionom 41,60), Švicarska
28 CHF, Nizozemska 37 NLG, Francuska 111 FRF, Švedska
125 SEK, Belgija 680 BEF, Danska
126 DKK, Velika Britanija 11 GBP,
Slovenija 500 SLT, Italija 24700 ITL

VUKOVARSKI VETERANI – ZVIJEZDA VODILJA

9

SOFTWARE DOBIVA RAT

Informatički sustav
obrane Hrvatske
(razgovor)

11-13

ŠTO S KINOM?

18-19

STRŠLJEN F/A 18

24-27

DOČASNIČKI ČINOVI U HRVATSKOJ VOJSCI

28-29

STOLJEĆA BORBI ZA SLOBODU

Feljton o hrvatskoj ratnoj
povijesti

20-21

KALAŠNIKOV Priča o legendarnoj jurišnoj pušci

31-33

O TIGROVIMA INTIMNO

50-51

LEOPOLD MANDIĆ

52

ČIŠĆENJE PAPUKA I PSUNJA

Sinkrono djelovanje civilne i vojne strukture u Požegi temelj je obrambenih uspjeha zapadnoslavonskih branitelja domovine

Prizor iz borbe za Gornje Vrhovce

Bestrzajni top + »fićo« = borbeno vozilo

MICA KOVACEVIĆ

Spaljeno drveće stotinu metara uokrug desetak metara dubokog kratera u centru Bučja, sivi lim na kojem se već počela hvatati hrda ostanak je automobila, zgrade, sve oštecene eksplozijom kojom je pretpostavlja se, dignuto u zrak skladište streljiva i eksploziva, uslijed čega je nastao veliki krater. To je danas Bučje koje je do prije nešto više od mjesec dana bilo zloglasni četnički zatvor za otete civile, cak i djecu iz šireg područja Slavonije i Bilogore, Bučje u koje se preselio četničko-armijski štab nakon bijega sa Zvečevo. Kad je štabu i tu postalo »vruće«, vojnim je helikopterima potajice pobegao ostavivši kreature koje su zadojili srednjovjekovnim idejama velikosrpstva da se nalaze kako znaju. A oni su se »snašli« upravo onako kako im je tradicija nijihova ratovanja nalagala: pred direktnim sukobom s organiziranim Hrvatskom vojskom pobegli su glavom bez obzira ostavivši za sobom brda oružja, streljiva, tehnike, odjeće i hrane kojom ih je obilato snabdjevala okupatorska armija. U pomoć im je, doduše, u zadnji trenutak prije potpisivanja sarajevskog primirja stigao prizrenski vojni bataljun, koji je sada ostao u sendviču između Hrvatske vojske koja budno drži područje uz prometnicu Požega – Pakrac i četnika koji su ostali u centralnom dijelu Psunja i ne dopuštaju vojsci da se povuče. Budući da ni okupatorska vojska, ni četnici ne mogu stalnim pučanjem isprovocirati Hrvatsku vojsku, sada sve češće medusobno ratuju.

Bit će još zaciјelo problema sa svom tom »bratijom« među kojom je već ve-

liko broj svoje velikosrpske zablude platio životom, ali je bitno reći da se već prije Nove godine dogodilo ono čemu se do prije nekoliko mjeseci nisu nadali ni najveći optimisti: agresori su istjerani sa svih visova Papuka, kao i iz najvećeg broja neprijateljskih uporišta na Psunju. A kako je to počelo i kako je to ostvarila Hrvatska vojska – čudo »rođeno iz morske pjene«, kako je to nedavno napisala u »Slobodnoj Hrvatskoj« Maja Freundlich.

Kad su lani, na početku otvorene srpske i vojne agresije na Hrvatsku, Požegom počele kolati priče o navodnoj snazi i organiziranosti četničko-armijskog štaba na Zvečevo (požeška općina), malo koga u Požegi su te petokolonaške priče zaplašile. Dapaće, postigle su suprotan učinak. Iz Požegе se nije bježalo. Te priče i sve nesigurnije prometnice izazvale su otpor. Oni kojima je prije vojna obveza bila nužno zlo, preko noći su postali hrabri, organizirani hrvatski vojnici. Stvorena su prvo dva bataljuna, a došla je do izražaja sva inventivnost, potiskivana u neprirodnom prijašnjem režimu. Linija obrane Požege postavljena je dovoljno daleko od tog starog, gotovo tisućljetnog grada kako mu neprijateljsko topništvo ne bi naudilo. Hrvatska vojska držala se uzrečice: svuda gdje smo mi njima na dometu oni su i nama. S tom razlikom što je naša vojska bila puno preciznija. Primjerice, kada su četnici, koji su od kolovoza iz svojih uporišta na Papuku neprekidno uništavali sela u sjeverozapadnom dijelu općine, zaprijetili da će za Sv. Mihovila srušiti župnu crkvu u Stražemanu, dan prije su osuli Stražeman granatama koje su

beznadniji položaj. Kad je 123. brigada HV krenula prema Gornjim Vrhovcima, jakom neprijateljskom uporištu iz kojega su mjesecima topništvo rušena sela u sjeverozapadnom dijelu općine i gadani položaji Hrvatske vojske u neprijateljskim je redovima nastala pomutnja. Strah ih je nagnao u bezglav bijeg prije kojeg su spalili cijelo selo. Kada su vojnici 123. brigade došli do sela, još je sve gorjelo. Isto su učinili agresori i teroristi i sa svim svojim drugim uporištima: hotel na Zvečevo u kojem su imali štab i sve okolne kuće i vikendice izgledale su sablasno. Velike količine hrane, streljiva, oružja i oruđa govorile su da su se okupatori i teroristi upravo ovdje spremali za dugo boravljenje.

Neprijatelji su se nakon bijega iz Vrhovaca i sa Zvečevo utvrdili u Kamenkoj, jedino preostalo vezi s Bučjem kamo se preselio neprijateljski štab, i sa Cikotama kamo su pobegli četnici iz istočno-psunjskih sela, iz kojih su već ranije istjerani koordiniranom akcijom Požežana i Novogradičana.

Uslijedile su žestoke borbe oko Kamenke. Nakon dan i pol neprijateljsko uporište je razbijeno. Glavnina neprijatelja je pobegla prema Mijačima, Cikotama i Bučju, a razbijene četničke grupe još su se oglašavale sa zapadne strane iznad Kamenke. Agresori su iz uporišta u koja su pobegli, dalekometnim topništvo nastavili gadati sela Orljavac, pa čak i Skenderovce jugoistočno od tih uporišta.

Na Orljavac je od kolovoza do prosinca palo toliko mnogo granata da je cudo kako je uopće ostao kamen na kamenu.

Zapovjedništvo 123. brigade HV uputilo je na Badnjak posljednji poziv neprijateljima da se predaju, jamčeci im status ratnih zarobljenika. Odgovor je bio topnički napad na Orljavac, a teroristima su, kao i obično, u pomoć došli i okupatorski zrakoplovi. Bombardiranjem oštećena su i celična kripta »Spomenika revolucije naroda Slavonije i Baranje« iznad Kamenke. No ni okupatorsko zrakoplovstvo nije po-

moglo neprijateljima. Na Božić ih je 123. brigada istjerala i iz Sažija i iz Mijača. Razbijene četničke grupe pobegle su i s područja Kamenske. Bio je to najlepši božićni dar 123. brigade svojim sugradanima, svima koji su svojoj vojsci bili pozadinska fronta u pravom smislu riječi.

Sljedeći dan Hrvatska vojska ušla je u zloglasno Bučje. Dijelovi prvog i drugog bataljuna 123. brigade (izvidači) kretali su se od Mijača, preko Tisovca, Prgomejla, Rogulja i Cikota te Jakovaca, a glavnina snaga 123. brigade išla je cestom od Kamenske do Bučja. U toj koordiniranoj akciji Hrvatske vojske podravskoslatinska 136. brigada krenula je sa Zvečevo, a virovitička 127. od Grahovljana, Dragovića, Novog Sela (Španovice) i Branežaca. Kad su požeški izvidači javili, da su ušli u sablasno pusto i uništeno Bučje svima, koji su čuli tu vijest zastao je dah od sreće, ali i zbog pitanja: što je sa zatočenicima zloglasnog zatvora. Za sudbinu mnogih od njih, nažalost ni danas se ne zna. Već idući dan stigla je u Požegu čestitka Kluba Hrvata iz Knina »Zvonimir« u kojoj Kninjani kažu: »čestitamo na operacijama razbijanja četničkih zločinačkih hordi... Želimo svima dalj-

nje uspjeha u oslobođanju Hrvatske... Sigurno nije slučajno što su se Požežani medu prvima javili upravo Kninjani: oni su najbolje znali kakvu je »zmiju u njedrima« imala Požega. Zlikovci i njihova uporišta na Papuku i Psunj, čak su i vojnim stručnjacima izgledala opasnija i od samog Knina.

Za nedavnog boravka u Požegi ministar obrane Republike Hrvatske Gojko Šušak je rekao: »123. brigada jedna je od najboljih brigada u Hrvatskoj vojski: brigada kao profesionalna vojska, a svu pozadinu osiguravala je požeška privreda. Poznato je da nemamo normalne načine snabdjevanja, da smo počeli ni iz čega. Ono malo oružja što smo imali u Zagrebu završavalo je drugdje, gdje je u tom trenutku bilo potrebni. U Požegi se pristupilo samostalno osiguranju svega što je vojsci potrebno. U Požegi sve strukture i vojne i civilne djeluju kao cjelina. Sto mislimo o organizaciji ukupne obrane u Požegi i o organizaciji Brigade najbolje govori činjenica da zapovjednik 123. brigade HV Miljenka Crnica vodimo u Zagreb, u Glavni stožer Hrvatske vojske. To je nagrada svima vama, a i njemu!« – naglasio je ministar g. Šušak.

K. BALOG

Prisega 123. brigade HV

MICA KOVACEVIĆ

Slavonski tenkisti

Odjeljenje »Udarna pest« 1. bataljuna 123. brigade

MICA KOVACEVIĆ

NEUNIŠTIVA S DRUGA A BRIGADA

Od lipnja prošle godine borci ove brigade nebrojeno puta su pokazali kako se brani domovina

Potpisivanje prisege vojnika 2. bataljuna 2. brigade A

MLADEN KNEŽEVIĆ

tjepan Cifrek je zapovjednik kojeg sam prvo sreao na banijskom bojištu. Tražeći jednog od zapovjednika, da s nama ode do Slane, zapeli smo na početku pa smo na kraju odlučili otici sam i kad se javio jedan vozač da će nas prebaciti do tamo.

Tada nisam ni znao da se krećem u Zapovjedništvu III. bataljuna II. brigade. Gospodina Cifreka sam napustio toga dana kada i njegovo Zapovjedništvo. Nisam ga vido do početka veljače 1992., kad se vratio iz bolnice, jer je bio teže ranjen 30. 12. 1991. godine. Tada smo se sreli samo u prolazu u hodniku glavnog Zapovjedništva.

No, vratimo se na naš put prije tri mjeseca prema Slanoj, koja je bila stalno pod vatrom neprijatelja. Vozač nam je putem pokazivao uništene tenkove M84 koji su tu još stajali. »Nabasali« smo u vožnji i na četnički grob koji je obilježen samo sa cijevi strijele na kojoj je bila kapa sa četničkim oznakama. Na pola puta do Slane zaustavljala nas Lada krem-boje u blatu od kotača do krova. Izlazimo van, baš posred jednog M84 koji je kažu, prvo dobio u desnu gusjenicu pa se u naletu okrenuo udesno, a onda još jedan pogodak u kupolu.

Zgodan crnomanjast čovjek prilazi nam i traži dokumente koje smo mu na upit, odmah pokazali. Vidjevši tko smo, odmah nas je preuzeo te smo njegovim vozilom krenuli dalje do Slane. Vidjevši Slanu sjetih se zapadnog dijela Berlina prije dvadeset godina koji nije bio sagraden i obnovljen. Istog sam trena osjećao miris dima i paljive u blizini.

Gospodin Željko Čubela, koji nam se kasnije predstavio, počeo je priču ovako: Najdraže mi je što sam skinuo raspolo u Farkaščkoj kapelici, koje su četnici već bili izrešetali sa sedam metaka, a koje su Vukovarčani kasnije odnijeli Papi u Vatikan gdje je i sada. Vidjeli smo to raspelo na talijanskoj TV, a vidamo ga i sada na našim »špicama« uz vijesti iz Rima.

Gospodin Čubela, (inače, u civilu, inženjer zaštite pri radu) inženjer djelovao je strogo, i neumoljivo!

Svi moji borci nije da ih hvalim, prošli su od početka rata kroz teške borbe i nikad nisu uzmakli, jedino kad im je bilo zapovijedeno. Demo, moj zapovjednik I. čete oličenje je pravog borca, kao i njegov zamjenik Petar Baja.

Demo nastavlja: Postao sam zapovjednikom čete 15. 5. 1991. i otada sam prošao mnoga bojišta. Najgore je bilo u Novom Farkašiću. Počeo sam u specijalnim jedinicama MUP-a. Bitka za bitkom sve do Glinske poljane što je najzapadnije na banijskom bojištu 10 km od Gline.

Sada sam sa četom na odmoru, dani nam prolaze u ustrojavanju vojničkog života. Moramo postati prava vojska, odlučna i nepobjediva.

Pitanje: Vi ste Dalmatinac? Osjećam po izgovoru. Da, i ja sam, odgovara Petar, njegov zamjenik. Počeo sam 5. 8. 1990. kad nas je pozvao predsjednik Tudman da kao policija branimo suverenitet Hrvatske. Malo nas je ostalo živih, od zaustavljanja hrvatskog helikoptera do danas. Otkada sam u II. A brigadi prošao sam kao i moj zapovjednik Demo kroz mnoge strahote. Najstariji sam borac u čitavoj brigadi.

Mnogi poznati su me nagovarali da sve ostavim i da se skinem, ali nisam i neću odustati od naše borbe, jer ovo je moja Hrvatska. Odlikovan sam od gospodina generala zborra Tusa. Rodom sam iz Kijeva a borim se ovdje jer mi je tu brigada... Demo nadodaje: Posedarje je moje rodno mjesto i jedva čekam da odem tamo. Kada završimo ovdje idemo dolje u Zagorje.

MLADEN KNEŽEVIĆ

MLADEN KNEŽEVIĆ

Na Baniju smo došli iz cijele Lijepe Naše

Cubelu ponovo sretoh na prisegi vojnika II. bataljuna. Bilo je to vrijeme ponosa kojeg su dostojni borci II. A brigade. Srdačno rukovanje svih zapovjednika brigade, do prisegi koja je za borce samo formalna, jer su oni već prisegli boreći se za Hrvatsku. Čin prisegi je proticao brzo, jer na bojištu i nema vremena za slavlje. Iako vlada kakvo takvo primirje, valja biti na oprezu. Uskoro se začula zapovijed »Pozor«. Zapovjednik II. bataljuna, Drago Matanović valja heroj po rođenju kao i njegov brat Predrag, okrenuvši se na petama kreće da preda »raport« zapovjedniku Vinku Ukoti.

Citanjem prisegi, gospodina Željka Kardaša, vojnika II. brigade i glasnogovornika u Zapovjedništvu za Sisak i Baniju završava smotra. Iskoristih ovaj trenutak da upoznam i gospodina Kardaša koji je rekao: Dragotinac sam, ali tako nemam više ništa. Sve je spaljeno, opljačkano i uništeno. Roditelji i ja jedva spasismo glavu. Nas nekoliko je branilo selo. Bili smo primorani uzmaknuti pred tenkovima, jer nismo imali ništa protiv njih. Došla je naredba da se povučemo. Toliko za sada, ispričavam se ali moram krenuti.

Osvrnuh se i potražih pogledom zapovjednika bataljuna Dragu Matanovića, no on je bio zauzet rukovanjem sa svojim junacima.

Njegova brata Predraga, upitah kako je bilo »na Svetoj Katarini«. Znam... rekoh, da ne voliš puno govoriti, ne volim niti ja puno pisati, ali moramo zabilježiti sve dogadaje da naša pokoljenja saznaju o pravoj istini.

No, dobro, počeo je Predrag. Evo bilo je ovako: Nismo dočekali ručak nego smo krenuli kroz šumicu prema groblju Katarine. Pucalo se sa svih strana iz raznog oružja. Kad smo naišli na prvi bunker gdje su bila dva vojnika, jedan je odmah pobegao, a drugi se predao. Saznao sam da je Bosanac. Uhvatio sam ga za ramena i tako gurajući ga krenusmo naprijed, dok nam je on pokazivao gdje su bunker. Bosanac nam je pomogao da ne stradamo od mina koje je vojska postavila. Znao je za svaku minu. Očistili smo Katarinu gotovo do kraja. Ostao nam je samo jedan iskopani grob, koji su koristili kao zaklon, jer zbog mraka rata nismo mogli dalje. Morali smo čekati jutro da bismo krenuli dalje. Ujutro groblje je bilo prazno. Svi su pobegli glavom bez obzira od straha pred nama. Istog je dana zaузeta i Glinska poljana. Kad se čulo da smo osvojili Katarinu, pobegli su iz Glinske poljane koja je ispod Katarine. Mnogo je oružja i streljiva nađeno u Glinskoj poljani, dodaje Davor Smud, zamjenik zapovjedništva čete Predraga Matanovića, koji je također prošao sve nedaće.

Treba izdržati kiše, blato, granate, mrazove, vodu do koljena, ponekad i do pojasa, u rovovima. Druga aktivna brigada sve je to izdržala i to vrlo dobro. Trajalo je to od lipnja prošle godine, borci ove brigade su svugde prvi, oni osvajaju da bi drugi čuvali. »Mi smo profi« – vele dečki.

Skupili smo se sa svih strana Lijepe naše, ponavljaju po tko zna koji put. »Gde nas zateklo, tu se borimo«, priključuje se svojim borcima gospodin Ukota, zapovjednik i otac brigade.

Nisam ih pitao, ali video sam da zapovjednici sami bri nu o svojim ljudima; da su vojnici dobro obučeni i naoružani. Početak je bio najteži, preuzima riječ gospodin Ukota. Neki su borci bili danima u svojoj civilnoj odjeći, a oružje smo posudivali na smjenu, nije ga bilo dovoljno. 3. 6. 1991. počela se formirati Druga A brigada. Kasnije je brigada raštrkana, tako da je bila namjenski na dosta bojišta. U to su se vrijeme formirale još neke naše jedinice u Sisku i u Dugoj Resi. Tako je od nekih stotinjak ljudi brigada narsla do sadašnje veličine i sposobna je izvršiti svaki zadatak. Borili smo se u Borovu selu, na Plitvicama, u Topuškom, a posljednja smo dva mjeseca na Baniji i u Sisku. Dio snaga djeluje nam na teritoriju Sunje. Glede uspjeha mogu reći ima ih dosta, ali naš najveći uspjeh je da smo srušili oko dvadeset neprijateljskih zrakoplova i istjerali okupatorsku vojsku iz mnogih sela zapadno od Siska.

Glede pak stručnosti naših vojaka nisam zadovoljan i u početku rata smo imali dosta problema. Budući da su naši dečki tijekom rata prošli mnoga naša bojišta, ti problemi su postupno nestajali.

Ako će tko poslije rata htjeti ostati u aktivnoj gardi, morat će radi stručnosti ići na doškolovanje, kako bi mogao stručno i dobro voditi svoju jedinicu.

Mogu Vam reći da se još nigdje u svijetu nije dogodilo da se tako jaka vojska stvari u tako kratkom vremenu kao što je stvorena naša, u Hrvatskoj. Mi smo sada respektivna snaga koja se može suprotstaviti svim osvajačkim djelovanjima neprijatelja. Ovo što sada imamo možemo zahvaliti našim ljudima, što smo čekali dugi niz godina.

Pokret jedinica gospodina Vukote bio je pokazatelj da je moje vrijeme za razgovor isteklo. Ostavši sam, jer su svi otišli na svoja mesta, krenuo sam i ja iz farkaščkog blata, pun utisaka koji su mi samo potvrdili da je rat strašan. Gledao sam na TV rat u zaljevu i druge ratove, ali ovaj naš je stvaran.

MIROSLAV BUHIN

MIG ZA ZAGORSKE BREGE

Danijel Borović, hrabri pilot iz Kneginca, dugo je planirao bijeg iz »JRV«

Mirno selo Kneginac Gornji i cijeli taj kraj nedaleko od Varaždina dobio je i svog junaka. Dakako, ričje je o pilotu Danijelu Boroviću koji je svojim Migom 21 preletio na hrvatsku stranu. Već danima tu se ne priča ni o čem drugom do o tom hrabrom podvigu Kneginčanca kojega svi u selu poštuju kao poštenog i časnog čovjeka. Oduvijek je omiljen, posebno kod djece, ispričao nam je Ivan Cvek.

Kao dječak isticao se kao dobar učenik i sportaš. Vojna akademija nije ga nimalo izmijenila. Ostao je pravi Kneginčanac, koji nije propustio ni jedan godišnji odmor provesti u svome selu, u društvu obitelji i vršnjaka. To nije propustio učiniti ni u srpnju prošle godine kada je zapravo počelo planiranje njegova bijega iz neprijateljskog zrakoplovstva.

Razgovarali smo tom prilikom s Borovićem o mogućnosti njegova bijega – kaže nam predsjednik Kriznog štaba Mjesne zajednice Kneginac i predsjednik Viđeja mjesnih zajednica SO Varaždin Andelko Mihalić. – Obavijestili smo ga o stanju u Hrvatskoj i našem kraju. Kontakti su nastavljeni i kasnije, kada se vratio u Bihać, a učestali su u rujnu, kad je već bio formiran krizni štab u Knegincu. U tim telefonskim razgovorima detaljno smo ga izvještavali o situaciji i on je bio izne-

naden jer je u Bihaću, dakako, dobivao sasvim suprotne informacije o dogadajima u Hrvatskoj. Sve to vrijeme želio je da priđe na Hrvatsku stranu, ali to je bilo teško izvodljivo jer su mu žena i djeti živjeli u Bihaću. Mi smo ga uveravali da ga u Hrvatskoj čekaju posao i materijalna sigurnost. To smo mu mogli obećati jer smo već onda znali da nije, sudjelovao u borbenim akcijama. Sretna okolnost bila je i to što je mr. Stjepan Adanić došao na funkciju zamjenika ministra obrane tako da su pomoću njega uspostavljeni izravniji kontakti između Borovića i nas s jedne i Ministarstva s druge strane. Na žalost, jedno vrijeme nismo imali kontakt jer je Borović bio pozvan u Beograd a mi smo se opravdano pribavljali da je neko prisluškivao razgovore te je naš sugradanin izoliran. Prije otprilike mjesec dana ponovo je uspostavljen kontakt, ali su telefonski raz-

govori bili sve rijedi i pobojali smo se da od toga svega neće biti ništa, to više što nam je rekao da ne može prebjeci zrakoplovom jer nema pristupa pisti, ni on ni ostali Hrvati. Ipak, ukazala se prilika koju je taj hrabri pilot znao iskoristiti.

Vijest da je Danijel Borović preletio svojim Migom na hrvatsku stranu među mještanima je primljena s oduševljenjem, pričaju nam Božo Durinec i Božidar Vupora, također članovi Kriznog štaba mjesne zajednice:

– Ma nismo nikad ni pomisljali da naš Danijel neće prebjeci, ali sa zrakoplovom to je već nešto drugo. Ne treba pričati da je cijeli kraj slavio. I samo se o tome pričalo, priča se i danas, a pričat će se još dugo, dugo...

– Baš zato je s ogorčenjem primljena ona laž lansirana iz Beograda da je naš Danijel, taj skroman čovjek koji je u zrakoplovstvo otišao zato jer je siromašan i nije imao drugog načina da nastavi školovanje, bio onaj koji je otvorio vatru na helikopter Mirovne misije u kraj Novog Marofa – dodaje Stjepan Cvek koji je također nekoliko puta razgovarao s Borovićem.

Tako pričaju Kneginčanci o svom Danijelu. Vjerovali su u njega i vjeruju, ponosni na sve što je učinio i što će učiniti kao pilot Hrvatskog zrakoplovstva.

ŽELJKO KOSTOVIĆ

(preneseno iz »Večernjeg lista«,
15. 2. 1992.)

VUKOVARSKI VETERANI - ZVIJEZDA VODILJA

Kako se suočiti s patnjom? Nisam bila sigurna imam li dovoljno snage, hrabrosti i ponosa pogledati u oči tim ljudima. Jesam li kriva što ne mogu znati što znači biti Vukovarac ili borac koji se borio u Vukovaru? Mogu samo osjećati i suošjećati, iako znam da to nije dovoljno. Oni ne žele sažaljenje, oni trebaju pomoći. Kako sami kažu: »Ne trebamo pjesme o Vukovaru, značke, plakate, priče o legendama. Trebamo utočište, sredstva za život, povrat naših najmilijih iz logora... trebamo slobodan Vukovar.«

• Nadam se da više nećemo morati ginuti da bismo se vratili, ali bit ćemo spremni svake minute, ako ne bude drugog izbora. Učiniti ćemo sve da više ne izgubimo niti jedan život, da bismo vratili teritorije, ali ako budemo prisiljeni na taj najgori izbor, prihvatićemo to. Nećemo dozvoliti da niti jedan centimetar hrvatske zemlje ostane u tudim rukama.« Ministar Šušak se ispričao Vukovarcima u svoje ime i u ime Vlade Republike Hrvatske, što nije učinjeno više da bi se pomoglo i olakšalo. Kako navodi »Za to je bilo i opravdanih i neopravdanih razloga, ali danas smo u situaciji da možemo učiniti puno više. Predahnuli smo od rata, i u mogućnosti smo da se bolje organiziramo i vas zbrinemo.«

Svakom aktivnom borcu koji želi, Republika Hrvatska će omogućiti školovanje za časnike. Izvršit će se i dodjeła činova. Mnogi od vas ih nemaju, a zaslužili su. Položili ste dva najteža ispita – ispit hrabrosti i odanosti domovini. U svom dalnjem izlaganju ministar Šušak je dao upute za one, koji ne žele ostati aktivni, da prikupe dokumentaciju i obrate se svom povjereniku. Ministarstvo obrane će ih zbrinuti kako najbolje bude moglo. Za ranjenike i majke s djecom, koje su ostale bez supruga Republika Hrvatska će osigurati stanove.

Sve će to nekako proći. Preživjelo se i preživjet će se. Sad su na sigurnom. Ništa im se više ne može dogoditi. Nitko više, nikada, neće niti smije dozvoliti da se dogodi. Svi želimo vjerovati, oni ponajviše. Nitko ne voli okus gorčine i osjećaj boli.

Obećanja treba sprovesti u djelo, a tih djela nikad neće biti dovoljno da

zbrišu ožiljke. Rane će nekako zacijelići, ali ružne brazgotine će ostati, da bi pisale krvavu povijest. U dvorani nije bilo spokoja. Jedva mali dio njihove nutrine je bio miran, time što su oni bili na sigurnom, a treba prespavati noć. Kako, kad je njihov Vukovar došao za njima? A s Vukovarom i sav strah, strah za mire koji su negdje... Po načijenom popisu traga se za oko pet tisuća Vukovaraca – civila i boraca 3.300 osoba se vodi kao nestali, a oko 1.600 kao zarobljenici, tamo negdje po Srbiji, u logorima četničkih zlikovaca. Kako doznati da li su živi, zdravi? Kako ih oslobođiti? Ministar Šušak govori o razmjeni svi za sve. Da li će neprijatelj pristati? Kaže da je dogovoren. Pomožimo se Bogu. Nadajmo se da će se u njihovim bolesnim umovima probuditi djeličnu čovječnost.

Nakon izlaganja ministra Šuška skupu se obratio gospodin Antun Babić, tajnik Ureda za razmjenu zarobljenika Ministarstva obrane, s konkretnim podacima i uputama, u svezi s nestalim i zarobljenim osobama. Nakon pozdrava što ga je skupu uputio dobro im poznati dr. Njavor, sastanak je nastavljen diskusijom. Nizala su se pitanja, nizale priče očevišća zlocina. Izlila se nakupljena gorčina, nizale su se kritike, valjaju. Svi su željeli nešto reći, svi su imali svoju tragediju. A ona pritiše unutra, guši. Ali neće ugušiti, ne neće, dok Vukovar i Hrvatska ne budu slobodni. U trenucima samoće bol razdire toliko, da daje nadljudsku snagu i odlučnost. Kako reče Ivan Kapular, zapovjednik 204. vukovarske brigade: »Ako bude potrebno da se u Vukovar ide težim putem, 204. vukovarska brigada ići će prva!«

Neka mi oproste svih Vukovarci, svi hrabri borci diljem Domovine, sve majke, sve kćeri, svi očevi, svi sinovi. Oprostite mi što sam si dala za pravo pisati i govoriti o Patnji, Tragediji, Gubitku, Boli. Oprostite mi što ne znam. Dozvolite mi da osjećam.

ANDRIJANA ŠEŠO

ZAR BISMO PLAKALI?

Spozicija dijalektike rata, sasvim je prirodno da osim direktno, neprijatelj napada i na onaj opasniji način – iznutra. Psihološki čin borbe izvodi se na različite načine. Ponekad su to glasine. Primjer: »Čujem da je Osijek pao?!«, »Kažu da će Plave kacige stati na srpsku stranu?!« Na takav način, kod pučanstva se rada crv sumnje koji ne prestano raste, hraneći se čovjekovom nesigurnošću i sumnjičavšću koja se neprirodno brzo uvećava. A upravo onaj, tko se u zadanom trenutku odluke koncizno i brzo dvoji izjasniti (zbog osobne nesigurnosti), gotovo je neuračunljiv gledano s motrišta obrane vlastitog, narodskog (tj. državnog) integriteta. Drugi oblik djelovanja je promičba putem javnih glasila. Sve što je izgovoren ili napisano, dakle distribuirano posredstvom radija, televizije, novina ili pak transparenta, obična i dobronamjerna ljudska duša prihvata objeručke i s vjerom u ne porecivu točnost. Upravo to je bit krajinskog radija i beogradskog SF televizije. Budeći nagon primitivizma na primitivan način, oni uspešno manipuliraju populacijskom masom potpalom u somnibolistički, hipnotički trans. Živeći u zabludi, čovjek se udaljuje od

DARKO RADELIC

granica stvarnosti i tada moć mašte prekomjerno nakupljena eksplodira, rasprostirući se na cjelekupni, neiskorišteni prostor intelektualizma kod svakog pojedinca. Početkom mjeseca kolovoza 1991., u Dnevniku HTV-a mogli ste gledati izvješće o hrvatskom selu Rupe smještenom u šibenskom zaledu. I dok izvjestitelj govorio kako su u tom selu ostali još samo hrabri hrvatski branitelji, slika pokazuje dva zbunjena magaraca koji doista nisu znali kamo bi sa sobom. U prvom se trenutku učini smiješnim, no kasnije se čovjek s gorčinom zapita: je li to doista slučajnost?

Na kraju dolazi provokacija kojom neprijatelj pokušava u nama izazvati ljutnju i zaslijepljenu neuračunljivost. Svesno upućujući pogrešnu obavijest, on nas pokušava isprovocirati znajući da svaki čovjek u iskrenoj ljutnji govori istinu. Na takav način neprijatelj zapravo dolazi do točne obavijesti koju može operativno iskoristiti. Tako ste, prije nekoliko dana prolazeći pored Umjetničkog paviljona na zagrebačkom Trgu Kralja Tomislava, mogli uočiti transparent na kom je pisalo: »Za obranu i obnovu

DARKO RADELIC

SOFTWARE DOBIVA RAT

Informatička tehnologija neodvojiv je dio obrambenog sustava svake države. O toj, široj javnosti manje poznatoj djelatnosti u Hrvatskoj vojsci razgovarali smo s bojnikom Ivanom Radoševićem, načelnikom Sektora informatike Glavnog stožera HV

Kako i kada se stvarao Sektor informatike u hrvatskoj vojski:

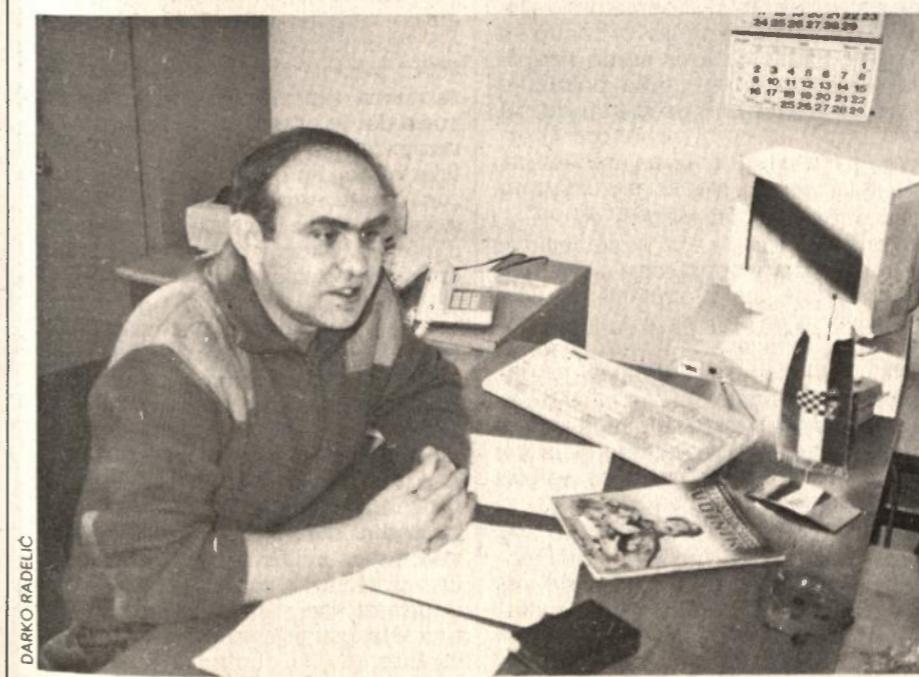
– Stvaranjem Glavnog stožera stvarao se i nas Sektor. Prošli smo isti put kao i svi drugi rodovi i formacije Hrvatske vojske. Dakle, počeli smo ni iz čega u tehničkom i u kadrovskom smislu. Od JA poslije njena iseljavanja nismo ništa naslijedili, a ono što je ostavila nije nam od koristi. Naime, informatički koncept bivše JA bio je krut i centraliziran. Opremu su nabavljali od određenog proizvođača po određenoj strategiji i to računala tzv. III. generacije, proizvedena otprilike prije trinaest godina. Zapravo ne žalimo za tom tehnički zaostalom, iako skupocjenom opremom. U našim počecima, prilazili su nam ljudi koji se razumiju u informatičku djelatnost i koji su znali da na taj način

mogu najviše pridonijeti obrani zemlje. Uglavnom su svoju opremu donosili sa sobom.

S obzirom na to da hrvatska u ovim ratnim uvjetima zasigurno nije imala materijalnih sredstava za nabavu tako skupocjene opreme na koji ste način do nje dolazili?

– Za potreban uspjeh u primjeni računala važne su četiri stvari: hardver – kruta oprema, softver – sva pamet ugrađena u računalo, ljudi koji rade na računalu i organizacija koja sve to objedinjuje u skladnu cjelinu. Hardver smo dobili od društva na teritoriju na kojem se nalazi jedinica kojoj je potrebno – na revers, na posudu, na uslugu. Jedan dio opreme smo dobili donacijama. Ako smo bili i ako jesmo u prednosti od neprijatelja onda je to informatičke znanosti. Ono što bismo trebali standarizirati su obuhvat podataka i određeni procesi, koji će onemogućiti slutanja – u potrazi za podacima, u izradi nekih projekata koji se neće moći iskoristiti ili završiti, ali će se moći usmjeriti prema određenim standarnim postupcima i potrebama Hrvatske vojske. Ostatak stvari treba prepustiti kreatorima. Današnja tehnologija nam omogućava svaku potrebu razmjenu podataka, bez obzira u kojoj su varijanti napravljeni, u hardveru, softveru i td.

Od Ministarstva znanosti, tehnologije i informatike dobili smo veliku podršku. U samom gradu Zagrebu i okolicu dobili smo na posudu i revers preko 50 računara kojima smo opremili naše odjele, službe i naše ljudi koji rade na rukovodjenju i zapovijedanju. Na neki smo način u potpunosti osigurali taj dio krute opreme. Želio bih nabrojiti tvrtke koje su nam izašle u susret, nažalost ne mogu sve, ali želim iskoristiti ovu priliku i svima se zahvaliti. Primjerice veliku pomoć smo dobili od Zagrebačke banke, Elektrotehničkog fakulteta, SDK itd. Na taj smo način opremili gotovo sve jedinice, sva zapovjedni-

DARKO RADELIC

štva i odjele Hrvatske vojske. Od početka smo imali kvalitetnu strukturu informatičkog kadra. Stručnost ljudi koji su radili u našem informatičkom odjelu više je nego zadovoljavajuća.

Iskustvo koje sada imamo, ljudi koji su to iskustvo stekli, moramo iskoristiti za koncept budućeg razvoja informatizacije u obrani Hrvatske i konceptu Hrvatske vojske.

Recite mi nešto, molim Vas o konkretnoj zadaći informatičke podrške u ovom ratu?

— Sve probleme u kojima se hrvatska vojska i obrana našla na početku i tijekom ovog rata bilo bi gotovo nemoguće rješiti bez informatičke podrške. Primjerice, brigada ima mnogo ljudi, treba mnogo materijalnih sredstava i

ovom ratu pokazala velike prednosti. Uz osnovne, minimalne uvjete, gotovo se na svakom mjestu mogu postaviti — na brodu, u zrakoplovu, na otvorenom itd. To je novina koju neprijateljska vojska uz svu opremu nema. Možda je to izraz ljudi koji su sudjelovali, mahan mladih entuzijasta. Svi smo svjesni toga da bez suvremene tehnologije za obradu informacija nema mogućnosti učinkovitog rukovodenja i zapovijedanja. Imamo veliku podršku svih naših nadređenih. Većina projekata koje smo započeli u ratu moći ćemo primjenjivati i u miru, što je velika prednost. Prve faze nekih započetih projekata već završavamo, primjerice projekt izgradnje informatičkog sustava zrakoplovnog motrenja i navođenja, dakle praćenje situacije u zraku, koju vodi jedna uigrana ekipa na cijelom te-

za ishranu, što je za skladištenje, koje su namirnice i koliko ih je u uporabi itd. Ručno utvrditi sve to bilo bi sporo.

Svaka jedinica koja ima informatičku podršku ima i svoj informatički sustav. U računalu su svi podaci o jedinicama, njenom ustrojstvu, opremi, ljudima, finansijskim potrebama, svim akcijama i djelatnostima koje ostvaruje itd., što omogućuje brz uvid u podatke, lakše iznalaženje mogućih pogrešaka, bolje rukovodenje i zapovijedanje itd.

Izgradili smo i potpuni BIS — borbeno informatički sustav. Zapovjedništvo BIS-a je na osnovi izvještaja iz jedinica napravilo analizu praćenja situacije na cijelom teritoriju Hrvatske. Ti su podaci posebno koristili u pregovorima što su vodeni s neprijateljskom vojskom. Točnost, upotrebljivost, brzina dostave i obrade podataka pokazali su kako je koje primirje kršeno, na kojoj lokaciji, kojom vrstom naoružanja, da li artiljerijom, zrakoplovom... Uporaba računala nam omogućuje povijesno praćenje neprijateljskih jedinica i njihovih akcija, praćenje naših jedinica i svih ostalih događaja tijekom ovog rata.

Posebna uloga informatičke podrške bila je u logističkom dijelu — opskrbi. To se posebice pokazalo u vrijeme osvajanja vojarni. Trebali smo osigurati točnu i preciznu evidenciju svih sredstava nađenih u vojarnama i skladištima municije, oružja i ostalog što nam je pripalo. Tako smo omogućili brzo usmjeravanje tih sredstava tamu gdje su bila najpotrebnija. Danas zasigurno možemo govoriti o organiziranoj informatičkoj službi u Hrvatskoj vojsci, gdje se podaci bilježe na svim razinama zapovijedanja. Kretanje tih podataka je organizirano tako da sve razine zapovijedanja imaju fond podataka za koji su odgovorne. Operativne zone imaju svoj, brigade svoj, Glavni stožer za cijelu Hrvatsku svoj, tako da u informatičkom smislu sustav obrane promatramo kao cjelinu. To nam je cilj.

Nema obrane bez sustavnog vodenja svih službi, rodova i informacija potrebnih za uspješno rukovodenje i zapovijedanje. Ljudi koji su radili u ovom ratu na informatičkoj podršci, uglavnom su se po prvi puta sreljili s vojnim informatičkim sustavom koji je vrlo složen. **Teritorijalno, po sredstvima i po načinu rada.** Vojni informatički sustav u sebe uključuje i sve ono zanimljivo društvo. Za razliku od primjerice informatičkog sustava neke RO koja radi selekciju po svojoj djelatnosti i polju interesa. Za obranu je važno sve,

teško je njome upravljati bez jednog osmišljenog informatičkog sustava. Potrebno je voditi potpunu brigu o borcima: voditi evidenciju, ažurirati podatke, brzo ih pretraživati, voditi brigu o svim djelatnostima u jedinici, raspodjeli i utrošku municije, oružja, ishrani, kontroli itd. Ručno bi to bili presporo, gotovo nemoguće, posebice u ovim teškim ratnim uvjetima. Računala su praktična, možete ih prenositi, zaštititi itd. Gotovo da nemamo jedinicu i zapovjedništvo koja nema nešto od informatičke podrške. Cilj informatizacije jest da se sve razine zapovijedanja i rukovodenja osiguraju s određenim rješenjima informatizacije. Ništa ne znači ako je samo jedan segment osiguran, primjerice Glavni stožer, ako jedinica nema ništa. Osobna računala su u

počevši od teritorija, ljudi, tehnike, svih proizvodnih djelatnosti, mostova, rijeke itd. U svojim redovima imamo izuzetnih stručnjaka, doktora informatičkih znanosti, magistara. Pri SRCU — Sveučilišnom računarskom centru osnovan je informatički vod, sastavljen od ponajboljih stručnjaka informatičke znanosti u Hrvatskoj. Uz izradu velikih informacijskih sustava, napravili smo i niz aplikacija za potrebe užih struka, primjerice s područja topništva, zrakoplovstva, sigurnosti itd.

Pri Glavnem stožeru, u našem sektoru sada radimo na izradi integralnog informatičkog projekta kojim ćemo osigurati povezivanje svih razina zapovijedanja u mrežu, odnosno osigurati ćemo izravnu komunikaciju između jedinica i Glavnog stožera, te između jedinica medusobno. Dosad to nismo mogli ostvariti jer su jedinice bile vrlo pokretne, a nismo mogli ni efikasno zaštititi podatke. Prije svega, morali smo izgraditi koncepciju zaštite podataka.

U svezi s nemogućnošću zaštite podataka koju ste spomenuli kako je bila organizirana informacijska komunikacija između jedinica i Glavnog stožera i jedinica medusobno?

— Budući da nismo bili u mogućnosti osigurati izravnu komunikaciju, po kuririma smo umjesto papira razmjjenjivali diskete. Ovdje u Glavnem stožeru smo s dobivenim podacima radili fuziju podataka i na taj način dobivali uvid u situaciju na cijelom teritoriju Hrvatske.

Na koji ste se način zaštitili od mogućih upada u informacijski sustav i moguće krađe podataka?

— Prije svega, neprijatelj nema tehniku s kojom bi mogao ukrasti podatke. Sve naše aplikacije i informacijski sustavi u najvećoj su mjeri bili fizički zaštićeni, počevši od objekta u kojem se računalo nalazi pa do ljudi koji na njima rade. Na početku našeg djelovanja posebnu smo pozornost posvetili zaštiti podataka. Dali smo i neke preporuke i zapovijedi za slučaj opasnosti.

Primjerice, kada se oglasi znak za početak uzbune od kakve opasnosti, naši ljudi uništavaju podatke na računalu, a diskete s kopijom, tj. s presnimljenim podacima, nose sa sobom. Osim toga, osobna računala koja mi koristimo su mala, pa ih je u odnosu na velike centre, teško otkriti.

S obzirom na opasnosti i pokretljivost jedinica u vrijeme najžešćih ratnih sukoba, da li ste imali puno gubitaka u

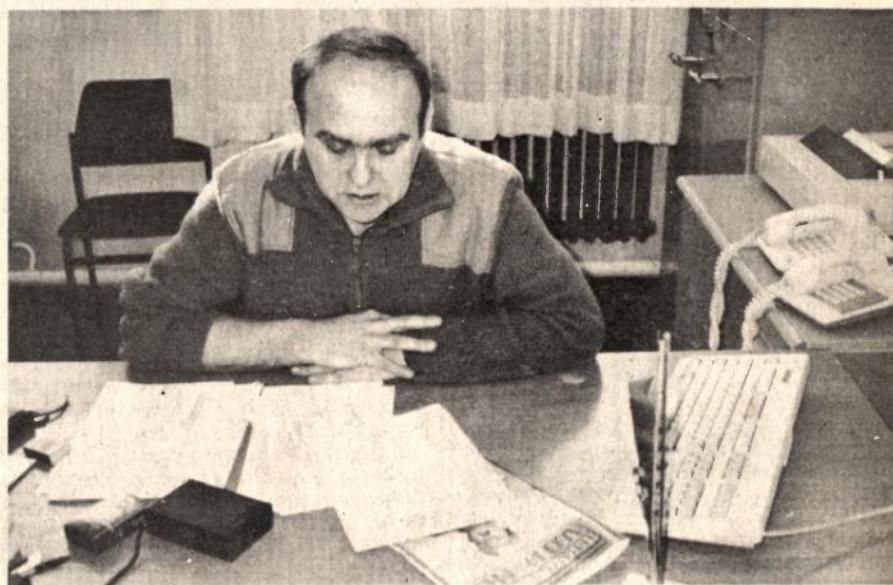
opremi na terenu?

— Većina opreme koju koristimo je, kako sam već napomenuo, posudena. Dakle, tu opremu ćemo jednog dana morati i vratiti. Ovdje pri Glavnem stožeru vodimo evidenciju kakva i čija se oprema kod koga nalazi, tako da ljudi koji su tu opremu zadužili imaju i veliku odgovornost. Strojevi su uglavnom smješteni na sigurnija mjesta, u područje i slično. Moram se pohvaliti da do danas nismo imali gubitaka, a nadam se da nećemo i ubuduće. To je još jedan od načina na koji naša vojska stiče svoj ugled. Sva je oprema u funkciji rada. Ljudi koji su nam ustupili tu opremu to cijene.

Da li je bilo nekih konkrenih operacija naše vojske u kojima je informatička podrška imala presudnu ulogu?

— Da, svakako, posebice u vrijeme

na vremena. Cilj nam je potpuna informatizacija svih naših jedinica i službi, dakle cijelog obrambenog sustava i vojske. U svakoj će jedinici biti ugrađeno formacijsko mjesto za informatičara, koji će u svakom slučaju i na vježbama i na bilo kojim drugim pozivima jedinice imati svoje mjesto i ulogu u toj jedinici. Hrvatska će se vojska i u budućnosti dosta vezati za držvene resurse, pa tako i informatičke službe u Hrvatskoj vojsci. Vojacima — pri služenju vojnog roka — koji poznavaju područje informatike i radili su na njemu, bit će omogućen daljnji rad i daljnje usavršavanje. Na taj će način mogućnosti tih ljudi biti pametno uporabljene. Znanje koje su stekli u vrijeme služenja vojnog roka, ti će ljudi primijeniti na svom području rada. U svakom slučaju želja nam je i cilj —

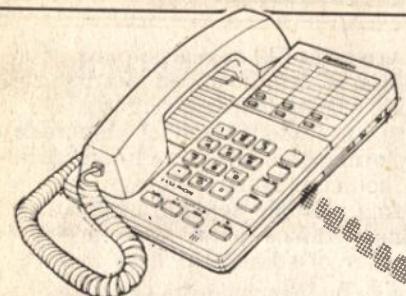

potpuna informatizacija na visoko kvalitetnoj razini.

Kakva je uloga informatizacije u kreiranju vojnog školstva, odnosno da li će se u časničkim školama formirati poseban odjel koji će izobrazavati vojne informatičare?

— I koncept vojnih škola će se vezati uz društvene resurse. Sve što se može izučiti u društvu, nema potrebe da se izučava u vojsci, primjerice temelji informatičke znanosti — matematika, kibernetika itd. Po školskom planu i programu u vojnim će školama postojati poseban dio u kojem će se izučavati vojni informacijski sustavi. U našem centru već postoji grupa stručnjaka koja će raditi na tom dijelu informatizacije obrane.

ANDRIJANA ŠEŠO

»Hot-line« između suprotstavljenih strana u ratu u Hrvatskoj pokazao se korisnim

Na većini hrvatskih ratišta u posljednje su vrijeme između hrvatske i neprijateljske vojske, u stilu čuvenog crvenog telefona koji već desetljećima povezuje Moskvu i Washington, uspostavljene posebne tzv. vruće telefonske linije. Iako o njima ne ovisi početak nuklearnog rata, uloga im nije zanemariva. Stoviše, nedavni dogadaji jasno pokazuju kolika je njihova važnost za mirno rješavanje brojnih provokacija i incidenta koji stalno prijete da prekinu petnaesto primirje.

Najbolji dokaz njihove djelotvornosti bilo je nedavno mirno oslobođanje skupine europskih promatrača koji su vracajući se iz posjete Petrinji pali u ruke četnicima. Unatoč činjenici da je njihov dolazak bio uredno najavljen neprijateljskoj strani, u Češkom Selu, na pola puta između Petrinje i Siska, pucnjavom i uperenim oružjem zaustavila ih je grupa od desetak dobro naoružanih četnika. Zbunjenim promatračima zaprijetili su da će ih zadržati kao taoce sve dok Hrvatska iz tvora u Sisku ne pusti oca jednog od napadača. »Ukoliko ga ne puste sve ćemo vas pobiti«, vikali su zaboravljajući da europske promatrače uz ostalo štititi diplomatski imunitet.

Iako je prijetila još veća tragedija od one srušenjem helikoptera EZ, sve je u posljednjem trenutku uspješno riješena, zahvaljujući upravo »vrućoj« telefonskoj liniji. Naime, Zapovjedništvo Hrvatske vojske u Sisku, doznavši od svojih izviđača što se događa odmah je telefonirala komandi petrinjskog garnizona tražeći da se promatrači odmah oslobođe. Nakon toga, jaka jedinica vojne policije neprijateljske vojske otišla je u Češko Selo i nakon poduzeća uvjerenja uspješno osloboditi promatrača. Tako je na kraju ispalo da su europski promatrači na neki način spasili sami sebe jer je spomenuta linija nakon višemjesečne štunjne sukobljenosti strana uspostavljena baš zahvaljujući njihovom posredovanju.

Slični primjeri sve su češći i na ostalim ratišima u Hrvatskoj. Nakon siromašno-petrinjske, na inicijativu pred-

VRUĆI "HALO" S NEPRIJATELJEM

stavnika europske misije nova vruća telefonska linija (zahvaljujući dogovoru predstavnika Karlovača s komandantom ostatka karlovačkog garnizona, pukovnikom Svetozarom Marjanovićem) uspostavljena je između zaraćenih strana na bojištu uz Kupu i Koranu. Preko nje su učeli pregovori o razmjeni zarobljenika, posjeti proglašenih mještana svojim domaćinstvima na privremeno zauzeđeni teritoriju i rješavanju povremenih provokacija.

Kako bi se uspostavio svakodnevni kontakt između zaraćenih strana, tih je dalo uz pomoć Europske misije vruće linija proradića i na slavonskom bojištu i to između Vinčevaca i Mirkovaca, obližnjeg neprijateljskog uporišta. Ugovor je postignut na sastanku predstavnika Hrvatske vojske, na čelu s pukovnikom Ilijom Marićem i predstavnika neprijateljske armije kojeg je predvodio potpukovnik Aleksandar Mihailović. Odmah nakon njenog uvođenja neprijateljska je strana ustvrdila da će o takvoj vezi trebalo razmišljati i da je, ali im izgleda nije palo na kraj pamćenja, da sami predlože njeno organiziranje.

Nakon toga, takve su vruće linije uvedene gotovo na svim najvažnijim bojištima u Hrvatskoj. Uvođenju novih vrućih linija naročito je pridonio nedavni sastanak u Slavonskom Brodu između predstavnika Glavnog stožera Hrvatske vojske i Generalštaba jugoarmije, a uz prisustvo predstavnika promatračke misije EZ, predstavnika HPT-a, PTT Srbije, bivše zajednice JPTT te bivšeg Saveznog sekretarijata za saobraćaj i veze. Tamo je dogovorenovo što sve treba napraviti da se izravne telefonske linije između zaraćenih strana uspostave i na preostalom ratništu, te se za to stvore svi tehnički preduvjeti. Tako je dogovoreno povezivanje Osijeka s Daljom, Sidom i Belim Manastirom, Siska s Glinom i Petrinjom, Zadra s Benkovcem, Šibeniku s Drnišem i Kninom, te Splita s Kninom.

Isto tako je dogovoreno da se uspostave sve linije potrebitne časnicima za vezu Ujedinjenih naroda.

ŽELJKO BUKŠA

ČEKAJUĆI SLOBODU

Teško je o otoku Visu govoriti, razmišljati ili pisati, samo s pozicije promatrača. Kako uopće shvatiti razvoj događaja i na koji način objasniti geografsku važnost otoka? U želji da izrazim vlastite osjećaje i stavove, izgubila sam se u gomili podataka i vrtlogu utisaka, pa tek sad vjerujem ratnom fotoreporteru Robertu Capi i njegovoj tvrdnji da je najteže stvoriti ratnu reportazu.

Dok je »Partizanka« napušta Split, mene nije napuštao misao da je unatoč tome što nema pucnjave, bombardiranja i žrtava, Vis ipak okupiran i primoran na čekanje, uvršten u psihološki rat. Mještani drže da su prepuni na milost i nemilost bivšoj jugomornarici, a ja vjerujem dobroj staroj uzreči »strpljen-spašen« i civilnoj inicijativi rješavanja problema mirnim putem. Jos Viškom bitkom iz 1866. g. mada oružano slabiji od neprijatelja, svojom hrabrošću i srčanomušu su dokazali da su spremni boriti se za svoje hrvatsvo. Danas, kad otok broji oko 3,5 tisuće stanovnika u prosjeku umirovljeničke dobi, svjesni su da bi nepomišljenim djelovanjem doveli u opasnost nemoćno putanstvo, te opustjeli komadić kopna na kojem prijeti izumiranje čak osam sela.

Vjerujem, da će vrijeme, kao i dosad, opravdati ispravnost ili neispravnost trenutne situacije, te objasniti korijene, uzroke i posljedice. Zato, krenimo tragom prošlosti. Možda nam vraćanje unatrag pomogne u pronađenju odgovora na jedno veliko pitanje s bezbroj potpitnja i nedoumica – otok Vis? Komadić kopna, površine tek devedesetak kvadratnih kilometara, taj rub carstva i provincija, ali i Gibraltar ili Engleska na Jadranu, od najstarijih vremena bio je meta čovjeku. Visa se dokopao prapovijesni čovjek, posjedovali su ga grčki pomorci i trgovci još u IV. stoljeću p. n. e. A Slaveni su se nastanili u VII. donjevištu otoku novi život, običaje i tradiciju. U čitavoj svojoj povijesti bio je privlačan čovjeku s kopna, jer je pružao sigurnost od mogućeg napadača, a povijesne promjene i uzbudljivi politički dogadaji uvjetovali su geografsku važnost do danas. Vis je mijenjao razne uprave, društvena previranja dogadala su se nenadano i naglo, pa plemenu od davina tu nastanjenom, nikad nije bila prepuštena vlast na svom otoku. Ovaj otok kao da je udruživao bio na bacu baruta i pod vladavinom nekih vojski i njihovih generala s dalekog kopna.

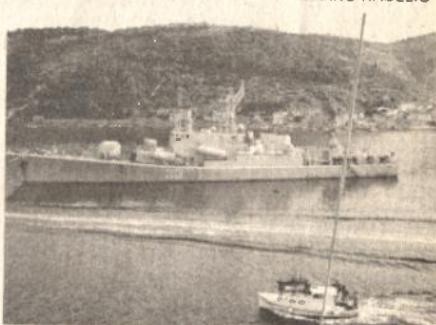
Njegovu stratešku važnost prvi su iskoristili Englezi u XIX. stoljeću. Kasnije su Austrijanci stvorili iz njega jedinstveni i veliku tvrđavu obranjenu i utvrđenu sa svih strana. Bio je pod francuskom upravom, a čak su i Rusi stavljali svoj prst na njega. Dakle prošlost ovog nevelikog otoka i njegovih stanovnika zatvorenih u malu sredinu, potvrđuju njegov značaj, ali i poticu na razmišljanje o posljednjih 50-tak godina.

Padom Italije 1943. g. stvoreno je uvjerenje o slobodi Visa. Ironicno, jer današnji okupator zauzima skoro trećinu površine otoka, svuda sa zabrane o fotografiranju i pristupu, kilometarska bodljikava žica proteže se teritorijem i gomilaju vojnici, a broj stalno nastanjenih iz godine u godinu opada.

Zima je pusta kao i svaka otočka zima, ali previše je mirno, pa se jasno osjeća strah i

Najavljeni odlazak jugoslavenske mornarice s Visa okončat će okupaciju dugu pola stoljeća

bivše mornarice. Vis, zaista, izgleda kao druga planeta. Tajnik Mjesne zajednice Zoran Franićević vjeruje u civilnoj inicijativu: »U epohalnim promjenama Vis uvijek dolazi s posljedice. Dokazalo se da se nisu uzalud četiri krune borile za njega. U ratovima postaje još važniji. Problem rata rješavao se uvijek međunarodno – politički i vojno. Tako bi trebalo i sada. Dakle, raditi na te dvije razine, uzdici razinu pregovora oko Visa, i pokušati stvar internacionilizirati. Ali treba se spremati i vojno, kao što i sam admiral Letica kaže o istjerivanju okupatora s Visa. Situacija je onakva kakva je bila u Hrvatskoj prije 6 mjeseci i treba početi raditi i na tome: što s Visom kad okupator ode? Treba sprječiti, barem što se domaćim ljudi tiče, nepomišljenošći i »herojstva«, jer to nam neće mnogo pomoći. Moramo pokušati, koliko je to u našoj moći, trenutnu situaciju riješiti mirnim putem. Problem Visa treba internacionilizirati, jer ako se to napravilo s Dubrovnikom, Vukovarom i ostalim mjestima, zašto ne bi s Visom i Lastovom.«

Mada stratešku važnost Visa ne можемо osporiti, ipak možemo tvrditi da je naprekom tehnike ona znatno smanjena. Ostaje geografski položaj dominacije nad Jadranom.

VESNA BOŽANIĆ SERDAR

IZOLACIJA HERCEG-BOSNE

Što se krije iza prometne blokade BiH?

Kad je Mak Dizdar napisao »Modru riječku« vjerojatno nije ni slatio koliko će prave rijeke i njihova korita utjecati na sudbinu naroda kojem je i on pripao.

Od desetak mostova koji su preko Save i Une povezivali Bosnu i Hercegovinu s njenim prirodnim i geopolitičkim saveznikom, Hrvatskom, samo je još djelomično u funkciji onaj kod Slavonskog Broda. Otvoren je, naime, samo za pješake i to samo za trajanja dnevnog svijeta. Noću je zatvoren za sav promet.

Ni članovi bosanskohercegovačkog rukovodstva Ejub Ganić, Alija Delimustić, Nikola Koljević, Jerko Doko i komandant Sarajevske armijske oblasti general-pukovnik Milutin Kukanjac nisu uspjeli u uvjeravanju vojno-civilnih vlasti Hrvatske da se debllokira cestovno-željeznički promet koji povezuje Slavonski i Bosanski Brod.

Hrvatske razloge za strogom kontrolom tog prijelaza ne treba ni navoditi. Druga strana i jugovojska ne pristaju ni na jedan zahtjev, ali su uporni u traženju svojih »prava«. Hrvatska je htjela zaštititi most kao važan strateški i ekonomski objekt, ali ga i strogo kontrolirati. Neprijatelj ga je više puta bombardirao i raketirao. Upravo da bi ga zaštitili od daljnje opasnosti, Glavni stožer i Vlada Republike Hrvatske zahtijevali su da se jedinice jugovojske ne raspoređuju u pojasu od 25 km prema Savi i na bosanskoj strani. Jugovojska pak tom zahtjevu s hrvatske strane nije željela udovoljiti. Razlozi takvih poteza jugovojske su razumljivi. Herceg-Bosna ostaje bez jednog od najvažnijih cestovnih prijelaza i za funkcioniranje bosanskohercegovačke privrede neophodne veze s Hrvatskom. A upravo je to dio scenarija tzv. JNA. Osiromašiti i izgladniti Bosnu i Hercegovinu i onda je prisiliti na kapitulaciju. Nije tajna da je više od polovice žitelja BiH na rubu gladi, a prisjepi okupatorski rezervisti primaju natiskane topčiderske dinare kojima je jedino dozvoljen ulaz u Bosnu preko Drine. Drugo robi Srbija je odavno zabranila izvoz u Bosnu i Hercegovinu, na što je bosanskohercegovačka Vlada odgovorila protumjerom i blokadom mostova koji Bosnu spajaju sa Srbijom. Zatvaranjem mostova na Drini i izolacijom Bosne s istoka, ta se republika-država našla u potpunom okruženju. Kratki

izlaz na Neum i, ipak, hrvatsko more, nezadovoljan je za komuniciranje sa svijetom. Sreća je da funkcioniра hrvatska luka Ploče što samo djelomično spašava Herceg-Bosnu od totalne izolacije.

No, i tu ima problema budući da Srbi i SDS u središnjim dijelovima Bosne sve češće postavljaju barikade i sprečavaju vezu Bosne s Hercegovinom. Istovremeno je u Herceg-Bosni u velikom porastu broj terorističkih akcija koje zapravo znače ponavljanje scenarija iz Hrvatske. Terorističke akcije koje izvedu agresorski komandosi trebali bi služiti kao povod za eventualne šire akcije neprijateljske vojske.

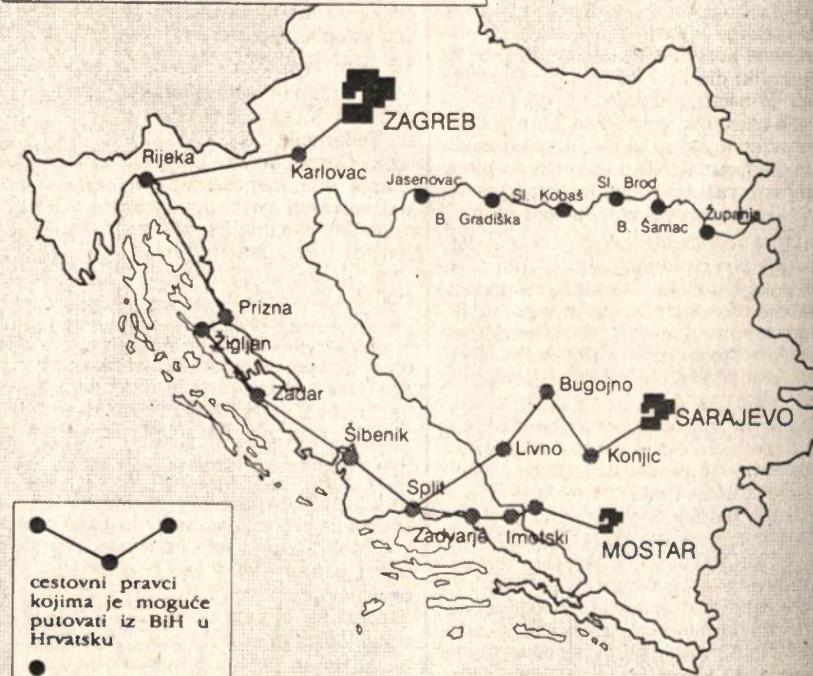
Za očekivati je da će se pritisci i razne provokacije povećavati približavanjem referendumu za suverenu i samostalnu Herceg-Bosnu. Tzv. JNA životno je zainteresirana da Herceg-

Bosna ostane u mini-Jugoslaviji jer joj je Bosna egzistencijalno neophodna. Upravo zato i pokušava zauzeti sve važnije prometnice u toj republici-državi, prekinuti joj krvotok presijecanjem »muslimansko-hrvatske ceste« koja je Mostar i Hercegovinu, preko Sarajeva, Zenice, Doboja i mesta kod Šamca povezivala s Hrvatskom. Srpski diverzanti nedavno su minirali i taj most s bosanske strane, pa je i ta veza Herceg-Bosne s Hrvatskom prekinuta.

Trenutno jedina moguća funkcionalna veza između ove dvije države, koje su po svemu upućene jedna na drugu, vodi Jadranskom magistralom do Splita, pa preko Livna ili Tomislavgrada dalje u Herceg-Bosnu. Sarajevo je na taj način umjesto 400, oko 1200 kilometara udaljeno od Zagreba.

MARKO MARKOVIĆ

Prometna izolacija Bosne i Hercegovine

© mebro

MOSKVA ŽELI U NATO!

Izvjestitelj »Hrvatskog vojnika« razgovarao je s gospodinom Jurijem Girenkom, generalnim konzulom Ruske Federacije, o vojnopolitičkim aspektima raspada SSSR-a.

Nas je posebno zanimalo problem podjele bivše sovjetske vojske na nove državne jedinice. Gospodin Girenko mogao nam je dati podatke za svoju državu Rusku Federaciju, ali i za ostale tri »nuklearne« države: Ukrajinu, Bjelorusiju i Kazahstan. Osobito uvjerljivo gospodin Girenko govorio je o dvjema vrstama vojnih problema. Dok je na polju preraspodjele nuklearnoga oružja dogovoren pristanak »nuklearnih sila«, dотле je o konvencionalnom naoružanju to izostalo. »Bjelorusija i Ukrajina su pristale da će biti nenuklearne snage u perspektivi. Kazahstan to ne može proglašiti, jer nije samostalno sudjelovao u stvaranju svemirskih postaja od Bajkonura do Semianapalatinska«, rekao je gospodin Girenko. Posebno je naglasio da je na posljednjem sastanku 11 zemalja Zajednice neovisnih država (ZND) dogovoren moratorij na tri godine. Kao najratoborniji Azerbajdžan ga nije potpisao.

Na poseban upit kako će se riješiti problem Krima, gospodin Girenko je odgovorio da će pitanje Krima biti riješeno kompromisom. Sevastopolj, povjesna ruska ratna luka najvjerojatnije će biti predana Rusiji, dok će ostali dio Krima ostati pod jurisdikcijom Ukrajine. Glede crnomorske flote ona će biti podijeljena političkim dogovorom. U tom smislu – rekao je gospodin Girenko – »Već su odredene komisije koje imaju zadatač da odrede koliki dio flote će pripasti Ukrajini, a koliki će ostati pod zajedničkom komandom«. Po riječima gospodina Girene, veoma je važno to što su se Ukrajina i Rusija s ostalim članicama ZND dogovorile na planu daljnog razoružanja i »prekida politike koja je išla za natjecanje« na tom planu.

U svezi s baltičkom flotom ona je uglavnom ostala pod ruskom vlašću. Civilni dio je podijeljen s Estonijom, Letonijom i Litvom, dok je sjedište flote u Kalinjingradu (Königsberg) za sada još pod zajedničkom komandom. Glede baltičke flote za sada nema problema. Problemi će najvjerojatnije nastati kada se bude postavljalo pitanje ploviljenja teritorijalnim vodama. Kako se Kalinjingradsko oblast (Klaipeda) nalazi kao enklava odijeljena od ostalog dijela ZND i Bjelorusije kontakt s njom je moguć samo preko Baltika. S obzirom da se radi o malom prostoru, slično kao i Slovensko primorje, bit će posebnim dogovorom zatraženo reguliranje prolaska baltičke flote kroz litvanske i poljske teritorijalne vode. Za sada je povoljna okolnost što se glavne luke baltičke flote nalaze na ruskom teritoriju (Kalinjingrad i Kronštadt), jedino je luka Talin otpala.

Na pitanje o graničnim problemima bivših sovjetskih federalnih jedinica, osobito o ukrajinsko-ruskoj granici, gospodin Giren-

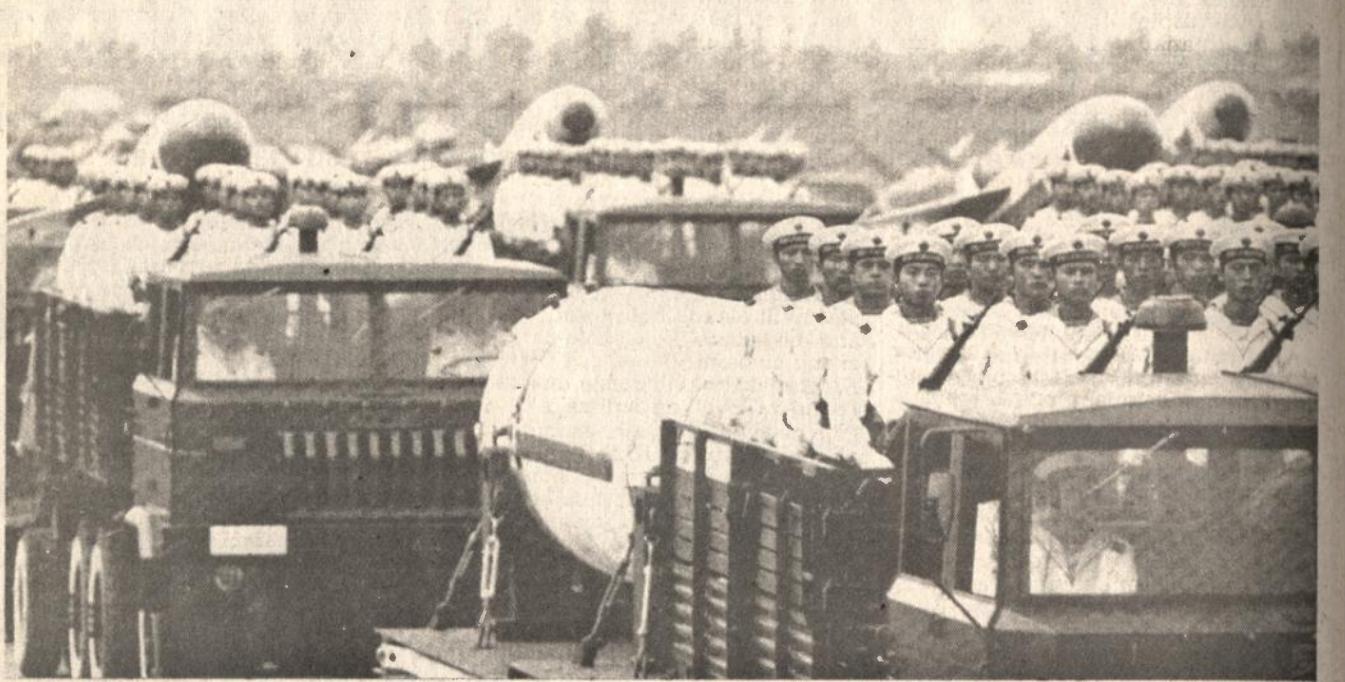

ko je odgovorio kako je vrlo važno »da se sve granice priznaju kao državne granice«. I druga veoma bitna stvar je ta što je u Minsku sklopljen sporazum po kojem će i dalje sve granice ostati otvorene.

U svjetlu najnovijih kretanja, pitanje kada službena Moskva najavljuje učlanjenje Ruske Federacije u NATO pakt, bilo je nezaobilazno. Gospodin Girenko je odgovorio da to pitanje nije »neposredan cilj nego proces koji sprovodi nova demokratska vlast«. Po njegovim riječima Rusiji više nije potreban stvarni i imaginarni neprijatelj kojega su stvarali izbirokratizirani komunistički vlastodršci prošloga nedemokratskoga vremena, već je sadašnjoj Rusiji na političkom i na općem planu potreban istinski prijatelj koji će joj pomoći u nagomilanim teškoćama gospodarske neimaštine. Po riječima gospodina Girene »nema više natjecanja u naoružanju i istovremenom slabljenju osiromašnog gospodarstva Rusije«. Zapadu se kao i Rusiji više isplati ulagati u Rusiju i njezinu stabilizaciju na cjelokupnom planu, jer Rusija mora postati »jedna civilizirana pravna i demokratska zemlja s tržišnom privredom«. Alternativa tome je socijalni otpor, provala nezadovoljstva širokih masa građanstva, što bi jedva dočekale konzervativne snage poražene u kolovozu 1991. godine i tu našle »svoju priliku odmazde«.

Zanimljivo je da danas predstavnici Rusije, oni isti koji su nedavno bili protiv ujedinjenje Europe »od Atlantika do Urala« sada zagovaraju ideju ujedinjenoga svijeta »od Vancouvera do Vladivostoka«. Vremena se mijenjaju. Zanimljivo je konzulovo mišljenje u svezi rješenja krize na uzavrelom Kavkazu. Prema njegovom mišljenju radi se o »antagonizmu dugotrajnog povijesnog, etničkog i vjerskog karaktera« za čije se prevladavanje moraju pozvati u pomoć »treći«, a to su mirovne trupe UN. Jer, po njemu teško je očekivati dogovor bez argumenata prisile. U Nagornom Karabahu toliko je neprijateljstava i toliko mržnje da samo jači i neutralan čimbenik može uspostaviti mir. Na pitanje o budućim odnosima s komunističkim susjedom Kinom gospodin konzul je odgovorio da se danas »ruska diplomacija rukovodi stvarnim potrebama, a ne ideološkim postulatima«. Iz navedenoga se vidi da je službena politika najveće države svijeta sada posve nešto drugo. To je jedna nova politika modernih nastojanja koja teži uključiti Rusiju u međunarodna kretanja. Ne robuje se više ideološkim predrasudama. Otvoreno se govorio o potrebi pomaganja napačenom ruskom narodu kako bi mogao preživjeti. Za Rusiju više nije bitna utrka u naoružanju. Priznaje se da je to još osiromašilo cijelo bivše sovjetsko društvo. Ni najmanje ne iznenaduje traženje Moskve za primanje u NATO pakt, jer se na taj način želi pokazati svijetu i dočarati javnost da je stvarno okrenuta nova stranica u stvaranju povijesti ruskoga naroda. Jer ne treba zaboraviti da rусki narod više ne vjeruje onima koji pričaju već onima koji rade.

MARIJAN MAJSTOROVIĆ

ŠTO S KINOM?

Dvije i pol godine nakon krvoprolića na trgu Tian an men (Trgu nebeskog mira), Kina i dalje postoji kao najveći svjetski komunistički hram. Oči razroke

Azije uprte su svom silinom u bedem iza koga crvene vode svojom punoljubnošću ulijevaju višestoljetni strah svojim susjedima. Svatko se od njih pita koliko će dugo još kineski prst fanatizma ostati zgrčen na obaraču. Zasvrbi li on samo jednu petinu kineskog puča, žrtve bi se mjerile standardima svjetskoga rata. Do daljnog, Kina je pod najvećim znakom upita u svemođućnom svijetu politike. Pogotovo Kina nakon vladateljstva Deng Xiaopinga. Govori se da bi nakon njegove smrti moglo doći do krvave borbe za crveni opstanak. Ambasador Zhang Zai (u vanjskoj politici od 1949., a od 1983. do 1986. ministarski kancelar u Washingtonu te ambasador u Australiji od 1986. do 1990.) iz ruku odbacuje užasno predskazanje o mogućnoj turbulenciji u borbu za moć. Ne vjeruje u revoluciju ili pak secesiju većine kapitalistički mislećih južnih provincija. Argumentira to time što kineska kulturna revolucija (1966.–1976.) nije dovoljno istražena s pozicija ovostoljetnog iskustva. Kao »jako uspješna« zbulila je mnogo brojne mislitelje, te otuda neuspjeh de-

Prividna stabilizacija komunističkog poretku u najmogoljudnijoj zemlji krije u sebi moguće opasnosti za Aziju

monstracija na Tian an menu. Osim što pozdravlja važnost Dengova vodstva, navodi: »Mislim da bi autsajderi mogli prenapeti ulogu individualizma u Kini pa je zasad najvažnija konstencija osiguranosti. Dakle, nadalje reforme i otvorena vrata (vjerojatno je mislio na otvorena vrata unutarnjim zatvaranjem).« Raspadom Sovjet-

skog Saveza, te evociranjem starih neprijateljstava s Rusijom, Kina je zapala u procijep zatećenosti. Sve okruženja napretkom (sve jača S. Korea, taktično-ekonomski i osnaženi Japan, industrijski jeftin ali rentabilan Tajland, atomska osiljena Indija), ona postaje hijena, koja uhvaćena u kružnotočnu zamku grize svoj vlastiti rep i spremna je poput lisice samoj sebi odgristi i nogu samo da bi nastavila svojim putem. Zemlja s doista svjetski zavidnom tradicijom, nakon pokušaja pokapanja iste u zajedničku tamničku grobnicu i nije mogla rezultirati drugim rješenjem osim povezanosti »krv – žedna zemlja – krv«. Odlučivši komunizam svojom sudbinom, trebalo je (osim individualno) ponašati se tako i u industriji. Budući da Kina (kao velika majka) hrani oko 21% čovječanstva, odnosno (gledano sa stajališta vlasti na kineski način) posjeduje 21% najjeftinije radne snage, trebalo je, uz poljoprivredu, stabilizirati i bilo kakav industrijski razvoj. Tim više što kao zatvorena zemlja izbjegava uvoz gotovih proizvoda crne metalurgije, morala je to isto proizvoditi i sama. Nekad predivne gorske vode, simbol skladnosti duše kineskog čovjeka i veličanstvene prirode, postale su otrovne i protočne rijeke kojima prema moru, odnosno, prema velikim slijevima odlaze na

vječni počinak uginule riblje jedinke. Baš kao i kod drugih zemalja koje svoj poslovnički uspjeh i razvoj traže u vlastitom opstanku. Komunizam već sam po sebi zanemaruje čovjeka i njegovu duhovnost, pa uporna nebriga za prirodu doista ispadla logičnom i neupitnom. Stvorivši jaku, mnogoljednu vojsku, atomsko naoružanje i uopće računajući na opći svjetski napad (poput Albanije). Kina se nemalo iznenadila kad nitko izvana nije ni pokušao oteti njen model zamišljenog raja. Kina je iznenadio brzi obrat svog do jučer jedinog i najvećeg prijatelja – prirode.

Orientacijom na tešku industriju, velika kineska zemlja postala je najveća kineska kancerogena rana. Ako danas prošetate Pekingom ili bilo kojim drugim kineskim gradom, vidjet ćete čuvene milijunske bicikliste kako pate držeći maramice od čuvene svile na svojim zgroženim licima. Ustajuci nužno svakoga dana, svakoga jutra Kinezi otkrivaju jezovitu, mračnu maglu.

Smog je odavno pokrio dobar dio Europe, te ostalog svijeta, a sada kao da se božjom kaznom (silinom čeličnog stiska) spustio na mala pleća radišnog

kcionira, stigmatizira i javno obznađuje neprijatelje socijalističke ustrojbe. Da isti (ako već nisu) ne bi završili kao zatvoreni najvećeg političkog kazamata nakon grandiozne staljinovsko-berijevske nove ere, najčešće bježe u južne provincije. Tamo ih vrboju čuveni kineski Trijadi. Kako uvidamo, poštenom kineskom genetski malom čovjeku ne preostaje baš puno izbora.

Kao obični radnik na nekom od »kineskih kolhoza« može ostati samo gledan, žadan, umoran ili zatvoren. Kao kriminalac može biti sit, uživati u bezvlaštu ili olako i brzo ostati bez te tužne »blagodati«, koju samo utučuju na život. Današnjeg prosječnog Kineza (ako takvih doista ima) zadovoljava bi život na ledima zmaja bilo gdje na svijetu: u brdima, u dronjicama, ali da je to ipak u Kini. Stoljećima napadani sa svih strana, od svih zemalja koje ih okružuju, Kinezi su krvarili ali i uvijek pobijedili neprijatelja. Čuveni Kineski zid osigurao je Kini skoro doživotnu izoliranost. Unutar države pokušavalo se stvoriti snažnu i složnu vojnu silu što je (zahvaljujući dugoj fazi feudalizma) i uspijevalo. Onog tre-

naroda. Osim uginulih riba, riječkama sve češće plove krijući inozemnih cigareta dobavljenih iz Vijetnama, Laosa, Tajlanda i Burme. Poplava pornografije pokazuje koliko je hrabri i do sad stabilni kineski duh počeo potragu za osobnim identitetom zagubljenim u vrijeme uživanja komunističkog raja.

Opijum je ove godine (kao i nekoliko prošlih) potukao sve rekorde u njime uvjetovanim osudama na smrt. Mnogobrojni osobenci, nositelji biznismenih darovitosti u svojoj zemlji ispaštaju zbog nemogućnosti iskazivanja tržišne poslovnosti, te zbog toga dolaze u sukob s državom. Država san-

kupacijom Mandžurije razjedinjeni se kineski narod do punog zahukavanja drugog svjetskog rata opet ujedinio u zelji da zbaci sa sebe mrskog neprijatelja. Povrativši ratom privremeno izgubljeno, Kina je svoj način

upakujem u maksimum, no nije spoznala trenutak kada mora imati i drugi, prijelazni oblik životnog uređenja. Upravo su to razlozi kineske štunjne i moguće opasnosti za svijet u cijelini.

DARKO RADELJ

STOLJEĆA BORBI ZA SLOBODU

Hrvatska ratna povijest (IV)

Zestoke borbe, u kojima su sudjelovale hrvatske vojne postrojbe vodile su se oko Beograda. Prva turska opsada Beograda započela je 1440. godine, a započeo ju je sultan Murat. Zapovjednik obrane Beograda bio je hrvatski vojskovoda Ivan Talovac, čija se strategija obrane zasnivala na snažnim protunapadima koji su Turcima nagomilali velike gubitke. Ipak, provalili su i u Srijem, te u istočnu Slavoniju. Nakon toga, velike borbe protiv Turaka, koji su ugrožavali hrvatske zemlje, poveo je Ivan Hunjadi, koji je u narodnu legendu ušao pod imenom Sibinjanin Janko.

Sibinjanin Janko brani Hrvatsku

Uz Ivana Hunjadija borio se i knez Nikola Iločki – Fristacki, a sudjelovali su u bitkama protiv turskih osvajača kod Niša, Krunice i Varne. Značajna je bila pobjeda kod rijeke Moriš, sjeverno od Beograda, gdje su zajedno s vlaškim vojvodom Drakulom porazili 80 000 Turaka koje je vodio Beglerbeg od Rumelije, Šehabedin paša. Šehabedin paša poginuo je u tom sukobu, a zarobljeno je oko 5000 neprijateljskih vojnika. Ova pobjeda Sibinjanina Janka pokazala je Europi da se turškim osvanjnjima može stati na kraj.

Stoga je kralj Vladislav I. počeo okupljati jaku vojsku. 1443. godine, kako bi izbacio Turke iz Europe. U južnoj Ugarskoj pridružili su mu se 9. kolovoza 1443. godine srpski despot Đuraš Branković, hrvatski vojskovoda Ivan Hunjadi – Sibinjanin Janko i Nikola Iločki sa svojim jedinicama. Vojska je brojila oko 25 000 konjanika i strijelaca

Hrvatsku povijest XV. i XVI. stoljeća obilježili su neprekidni ratovi s Turcima i Mlečanima, ali i krvave unutrašnje borbe za prevlast u Hrvatskoj. Ipak, najžešće su se bitke vodile protiv turskih osvajača, pri čemu su se najveći hrvatski vojskovođe zlatnim slovima upisali u knjigu hrvatske ratne povijesti i povijesti hrvatskog naroda. Bili su to Ivan Hunjadi – Sibinjanin Janko, Matijaš Korvin, Petar Berislavić, a zatim i Nikola Zrinski starji, Tomo Erdödy, Juraj Lenković i drugi. Stoga ćemo u nastavku govoriti o tim hrvatskim junacima i njihovim slavnim bitkama, preskačući kad neke, za priču o hrvatskoj vojsci manje važne, dijelove političke povijesti Hrvatske.

kad je Sibinjanin Janko krenuo prema Nišu, gdje je 3. studenog porazio manje turske postrojbe. Potom je preko Pirota i Sofije krenuo prema Drinopolju. Najjače turske snage bile su okupljene u Bugarskoj. Došlo je do bitke kod Zlatice, na Badnjak iste godine. Turci su bili potisnuti, a zatim i potučeni kod klana Kunovice 5. siječnja 1444. Te su pobjede nagnale ugarskog kralja Vladislava da nastavi ratom izbacivati Turke s Balkanskog poluotoka.

Već 20. rujna 1444. okupio je novu vojsku – znatno manju od prethodne, oko 16 000 boraca. Njima je formalno zapovijedao kralj, a praktički Ivan Hunjadi. Pridružilo im se 4000 Vlaha vojvode Drakule, koji sam nije htio sudjelovati jer je slutio predstojeći poraz. Naime, sultan Murat imao je vojsku od najmanje 100 000 boraca i nije bilo teško pretpostaviti tko će u toj neravnopravnoj borbi izvući kraći kraj.

Ipak, Vladislavove su snage prešle Bospor i susrele tursku vojsku 9. studenog 1444. godine. Teška se bitka odigrala dan kasnije. Hrvatskim četama izravno je zapovijedao ban Franko Talovac. Kad je situacija na bojnom polju postala nepovoljna – zbog goleme turske premoći – razbježali su se Ugri i Vlasi, a u središtu bitke ostali su križari i hrvatski borci, zajedno sa Sibinjanom Jankom i samim kraljem. Kralj Vladislav bio je ubijen i njegova odrubljena glava donesena je sultani Muratu. To je do kraja demobiliziralo i rastrojilo kraljevsku vojsku, čiji su vojnici potražili spas u povlačenju. Sibinjanin Janko uspio je stići do Vlaške, gdje ga je zarobio bivši saveznik vojvoda Drakul, iz straha pred Turcima. Kasnije se vratio u Hrvatsku.

Za krivca poraza Vladislavove vojske mnogi su u tadašnjoj Evropi krivili srbijanskog despota Đurada Brankovića, jer on nije dopustio velikom albanskom vojskovodu Juraju Kastriotu Skenderbegu prolaz kroz Srbiju, iako je on htio pomoći protiv Turaka. Srpski despot opravdao se činjenicom da Skenderbegu nije mogao pustiti zbog sporazuma s turskim sultonom, što mu Ivanu Hunjadi nije mogao oprostiti, pa je došlo do novih sporenja. Naime, Brankovića su podržavali celjski knezovi Friedrich i Ullrich, a Hunjadi njegov šurjak Mihajlo Szilagy – Sviljević, te Banović Sekula, tj. Ivan Sekelj. To znači da je došlo do podjele unutar Ugarske i Hrvatske, koja je dovela do bitaka protiv celjskih knezova Ullricha, koje su se vodile u Hrvatskoj i u Štajerskoj. U to je doba, za vladanja malodobnog kralja Ladislava Postumusa, Ivan Hunjadi bio guverner Ugarske.

Hrvati opet na Kosovu

Hunjadi – Sibinjanin Janko nastavio je i borbe protiv Turaka, iako pri tome nije dobio pomoći niti jednog europskog vladara. Izgleda da ni ugarski velmože nisu shvaćali kolika je opasnost u prodoru turske sile. Jedino je oplijivu pomoći dao grad Dubrovnik, ali ona je bila samo novčana – 2000 zlatnika. Vojsku je Hunjadi okupljaо oko grada Smedereva, gdje je stolovao srpski despot Branković, koji mu se nije želio pridružiti u predstojećem pohodu zbog velike snage turske vojske. Ipak, Branković je poručio Srbima da hranom potpomognu kršćansku vojsku, koja je 28. rujna 1448. godine krenula dolinom Morave prema Nišu.

Vojska Sibinjanina Janka brojila je 24 000 hrvatskih i ugarskih vojnika, 8000 Rumunja, 2000 čeških topnika s topovima i nevelik broj njemačkih križara. U to je vrijeme Murat ratovao protiv Skenderbege u albanskoj oblasti Debar.

Poslije Niša Hunjadi se dolinom Toplice spustio na Kosovo Polje. Pravi razlog odabira tog puta nije posve jasan, ali vjerojatno je tamo trebao spojiti svoju vojsku s Skenderbegom, kako bi zajedno udarili na Turke. Na Kosovo Polje stigao je 17. listopada 1448. Utaborio se oko rijeke Sitnice. Turci su imali logor na desnoj obali Sitnice kod Prištine. Prvo su se sukobile konjičke prethodnice, a sultan je čak ponudio Hunjadiju 100 000 zlatnika da odustane od borbe. Do žestoke borbe došlo je dan kasnije, 18. listopada 1448.

Hunjadijeva vojska sastojala se od 38 skupina. Središnjim četama zapovijedao je Ivan Sekelj, desnim krilom Benedikt Losone, a lijevim krilom hrvatski vojskovoda Stjepan Banić od Lendave i vojvoda Dan, Vlah. Pricuvne čete vodio je Franjo Talovac. Turska taktika bila je jednaka onoj kod Varne: desno krilo činile su europske turske čete, lijevo azijske, dok su se na središtu bojnog polja borili janjičari. Hunjadi je napao desno krilo turske vojske, koje se dobro branilo uz pomoći janjičara. Nakon šestosatne borbe nije bilo pobjednika. Kad je pala noć, proradili su topovi, bacajući kamenje i željezne kugle. Hunjadi je noću pokušao i upad u tabor janjičara, ali ih nije uspio nagnati na bijeg.

Bitka je nastavljena 19. listopada. Hunjadijeva vojska bila je preslabu kad joj je lijevo krilo opkolio turski vojvoda Turakan. Tada je poginuo i Ivan Sekelj, čija je smrt obeshrabrla kr-

Kosovom Polju. On je nekoliko godina kasnije, u doba snažnog turskog nadiranja u srednju Europu, branio Beograd 1456. godine. Umro je 11. kolovoza 1456. Njegov velik suparnik, celjski knez Ullrich umro je 9. studenog matarski kralj. Vladao je do 1490. godine, u vrlo burnom razdoblju povijesti hrvatske države. Srbija je propala, potpuno potpavši pod tursku vlast već 1459. godine. Ukrzo nakon toga pada i Bosna, na tursku je stranu stao i bosanski kralj Stjepan Tomašević 1463. godine. Kralj Tomašević sam je izdavao naloge za predaju bosanskih utvrđenih grada, da bi mu osvajači ostavili život. Ta da je Bosna prvi puta »šaptom pala«.

Po zauzeću čitave Bosne, pogubili su i kralja Tomaševića. Turci nisu mogli tako lako osvojiti Hercegovinu kojom je vladao Stjepan Vukčić. Nisu osvojili ni Vukčićevu utvrdu Blagaj, koju su također napali 1463. Pad Bosne nije odgovarao hrvatskom kralju Matijašu Korvinu, koji je vojsku od 20 000 ljudi koncentrirao u južnoj Ugarskoj i Srijemu.

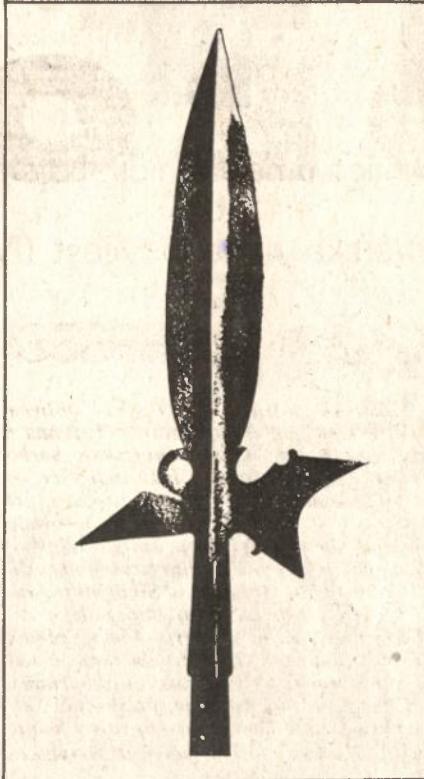
No, turski vojskovoda Muhamed, koji je osvajao Bosnu, poslao je manji dio svojih snaga u Srijem i Srbiju, kako bi zavarao hrvatsko-ugarsku vojsku. Vrata im je uspjelo: kralj Korvin je iz Beograda provalio u turski dio Srbije i tamo gonio manji dio turske vojske, dok je Muhamed dovršio osvajanje Bosne.

Padom Bosne znatno je ojačala turska pozicija pred odlučni napad na srednjoeuropske zemlje. Fronta na kojoj je stajala turska vojska bila je široka – duž Save, Une i donjeg Dunava, s snažnim jedinicama u Rumunjskoj. Strateška odluka kralja Matijaša Korvina bila je oslobođenje Bosne, o čemu je potpisao i savez s Mlečanima. U rat je krenuo rujna 1463. preko Gradiške i dolinom Vrbasa do Jajca i Zvečaja. U listopadu je osvojio Jajce, zajedno s jačkom tvrdavom. Nakon toga, hrvatsko-ugarska vojska zauzela je Ključ, Srebrenicu, Ramu, župu Uskoplje na gornjem Vrbasu i Ljubuški.

Bitke za Bosnu nastavile su se i na rednih godina. Ratovalo se oko Jajca i drugih utvrđenih gradova. U listopadu 1475. godine Korvin je uspio napraviti veći prođor u Bosnu, ali se morao povući. Njegova je vlast sezala do Nereštive, ali je turski pritisak na istočne granice bivao sve jači. Unatoč tome, opet dolazi do unutarnjih sukoba i obraćuna, koji su slabili obranu.

[Nastavite će se]

Priredio: DUBRAVKO GRAKALIĆ

Dočasnička helebarda

šćansku vojsku. Izgleda da je njegova pogiblja bila presudna za ishod drugog boja na Kosovo Polju. Nakon Sekeljeve smrti predao se vlaški vojvoda Dan sa ostatkom svoje vojske, a potom je konjica počela uzmicati. Do zadnjeg borca su u logoru izginuli pješaci i topnici 20. listopada 1448. godine. Njihova je pogiblja bila junačka, a medu zadnjim braniteljima bili su hrvatski vojskovode ban Franjo Talovac i Stjepan Radić od Lendave. Po nekim povijesnim izvorima stradal je oko 17 000 Hunjadijeva vojaka i oko 30 000 Turaka. Ostatak vojske povlačio se u dva pravca preko Srbije ili kroz brda prema zapadu. Porazom ugarske vojske Turcima su bila otvorena vrata Europe.

Matijaš Korvin brani Hrvatsku

Ivan Hunjadi, slavni Sibinjanin Janko, uspio je izvući živu glavu iz boja na

ZAŠTO NIJE DOBRO PIT?

»Alkoholizam i rat« nova je knjiga u nakladničkoj djelatnosti Ministarstva obrane RH

Na to se pitanje može odgovoriti protupitanjem: zašto je dobro piti? Ljudi su stoljećima izgradivali pozitivan odnos prema pijenju alkoholnih pića. Stvorili su bezbroj razloga zbog kojih je dobro piti: i ljeti i zimi, na proslavama i svadbama, i kada je čovjeku teško i kada se veseli. Pronašli su malo razloga zbog kojih nije dobro piti. Stvorene su zablude prema pijenju alkoholnih pića, pa spomenimo samo neke:

Alkoholna pića služe kao hrana – To nije istina, jer su poznatiji drugi prehrabeni proizvodi.

Alkoholna pića daju čovjeku snagu. – Ta tvrdnja nije točna, jer su sva istraživanja pokazala da alkohol čovjeku oduzima snagu.

Alkoholna pića povećavaju umne sposobnosti. – Ta tvrdnja nije točna, dapače, alkoholna pića smanjuju sve umne sposobnosti, a u dužoj uporabi duševni život može potpuno osiromašiti. Alkoholna pića poboljšavaju čovjekove reakcije. – Niti ta tvrdnja nije točna, jer alkoholna pića produžuju vrijeme reakcije, što je vrlo opasno u prometu, kao i u ratnim situacijama.

Alkoholna pića zbližuju ljude. – Ta je tvrdnja djelomično točna, ali moramo naglasiti da se pod utjecajem alkoholnih pića ljudi medusobno i tuku, ranjavaju i ubijaju. Što su alkoholna pića?

Pod alkoholom se obično razumijeva tvar etanol, lan-

čani organski spoj ugljika, vodika i kisika različite koncentracije u alkoholnim pićima, od piva, preko vina do žestokih alkoholnih pića. Za razliku od etanola, koji se dobiva vremenjem, postoji metilni alkohol – metalol, koji se dobiva suhom destilacijom drveta ili sintezom, a može dospijeti u organizam samo nepažnjom i zabunom. Metilni alkohol, na-

ime, opasan je otrov za ljudski organizam.

**DA LI SU
ALKOHOLNA
PIĆA NORMALAN
ČOVJEČJI
SASTOJAK?**

Alkohol, odnosno alkoholna pića nisu normalni čovjekovi sastojci. Normalni

su sastojci čovjeka voda, minerali i bjelančevine. Samo one tvari koje su čovjeku potrebne za život čine njegove normalne sastojke.

Upravo zbog tih činjenica, pijenje alkoholnih pića nije potrebno u prehrani, za dobivanje energije, kao ni zbog drugih razloga.

KAKO SE ALKOHOLNA PIĆA UPIJAJU (ULAZE U ORGANIZAM)?

Alkoholna se pića u načelu uzimaju na usta; vrlo rijetko ulaze u tijelo kroz pluća, i to ako se čovjek nalazi u vinskim podrumima. Dakako, ona mogu ulaziti i kroz kožu, ako se recimo upotrebljavaju alkoholni oblozi. Ulaskom alkoholnih pića na usta ona se počinju upijati već u sluznici usne šupljine, zatim jednjaka, a najviše kroz sluznicu želuca i tankog crijeva. Alkohol jetopliv u vodi, pa se resorpcija, odnosno upijanje događa vrlo brzo. Njegova se maksimalna koncentracija u krvi postiže 20 minuta nakon uzimanja žestokih alkoholnih pića na prazan želudac. Obično kažemo da se netko brzo napio. Međutim, ako se piju blaža alkoholna pića na pun želudac, upijanje, odnosno maksimalna koncentracija alkohola u krvi postiže se tek nakon 60 minuta. Koncentracija alkohola u krvi određuje se po-

sebnim pretragama, a koncentracija u izdahnutom zraku mjeri se alkostopom.

KAKO SE ALKOHOLNA PIĆA IZLUČUJU I RAZGRAĐUJU?

Alkoholna pića uglavnom se razgrađuju u jetri na vodu i ugljični dioksid, s pomoću posebnog enzima, oslobadajući pri tome energiju. Deset posto alkohola izlučuje se mokraćom i izdahnutim zrakom. Na izlučivanje alkohola, dakle na tih 10% i razgradnju alkohola 90%, ne može se niti utjecati. Treba naglasiti, da se u jednom satu razgradi 0,1 promil alkohola, što znači da će čovjek s koncentracijom alkohola u krvi 2 promila biti potpuno trijezan tek nakon 20 sati.

KAKO DJELUJU ALKOHOLNA PIĆA?

Alkoholna pića djeluju ponajprije na koru velikog mozga, kao i na druge strukture mozga. Brzo se resorbiraju, odnosno upijaju, te krvlju dolaze u sve organe, pa i u mozak. Djelujući na mozak umrtvjuju rad mozga. Iako se u početnim koncentracijama alkohola u krvi, od 0,5 promila do 1,5 promila, primjećuju znaci pojačane aktivnosti, brbiljnosti, općenito lažne veselosti, to je samo znak gubitka samokontrole i mehanizma zabrana. Ti vrlo važni mehanizmi normalnog ponašanja izbrisani su uporabom alkoholnih pića. Poslije se primjećuju sve jači znaci uspavanosti, neusklađenošći pokreta i, napokon, pri koncentraciji od 3 promila mogu nastupiti različiti poremećaji svijesti, ponajprije pospanost, a potom, s 4 i više promila i koma.

Budući da alkohol briše samokontrolu i zabrane kojima je sjedište u mozgu, zanimljive su posljedice tog brisanja: čovjek postaje, uvjeto rečeno, »hrabriji«, ne

može procjenjivati realnost kao ni različite elemente svoje okoline, ne može progutati ispravnost svojih postupaka pa ni postupaka drugih, što sve dovodi njega i njegovu okolicu u nepriliku. Može doći do verbalnih i tjelesnih agresivnih ispada, u prometu do različitih prometnih prekršaja i nesreće, a na radnom mjestu može doći do samoozlijedivanja. Osobito se taj problem opaža u ljudi pod oružjem (vojske). Zbog nekontrolirane hrabrosti mogu doći u opasnost i drugi (otkrivanje položaja), zbog jačeg pijanства vojnik ne može sudjelovati u akcijama.

KAKO DOLAZI DO PIJANSTVA?

Pijanstvo bismo obilježili kao stanje gubitka nadzora nad svojim postupcima, a vidi se već pri koncentraciji alkohola u krvi iznad 1,5 promila. To smo stanje posebno izdvojili zato što je osobito opasno za osobu i njegovu okolicu. Pijanstvo nastane jednokratnom uporabom alkoholnih pića.

KAKO DOLAZI DO PIJENJA?

Naoko, riječ je o jednostavnom pitanju, iako su od-

govori na nj upravo oni koji govore o običajima i navikama pijenja u našoj sredini. Možemo slobodno reći da se pije na svakom koraku i da se pijenje alkoholnih pića želi prikazati kao normalno ponašanje. Čak se i ono ponašanje koje je rezultat pijenja u našim sredinama drži normalnim. Ima tisuće i tisuće mesta gdje čovjek može piti alkoholna pića. Najčešće se pije na za to odabranim mjestima, kao što su gostonice. Najčešće u društvu, vrlo rijetko netko pije sam. Osim u gostonici, najčešće se pije u vlastitoj kući.

U ratnim prilikama neki piju i u prvim borbenim redovima, u operacija ma »čišćenja«, u mirovanju i skloništima, kao i na odmoru u svojim kućama.

TKO JE ODGOVORAN ZA PIJENJE?

U nas se počinje piti vrlo rano. Računa se da se prosečno kuša prvo piće već u četrnaestoj godini života.

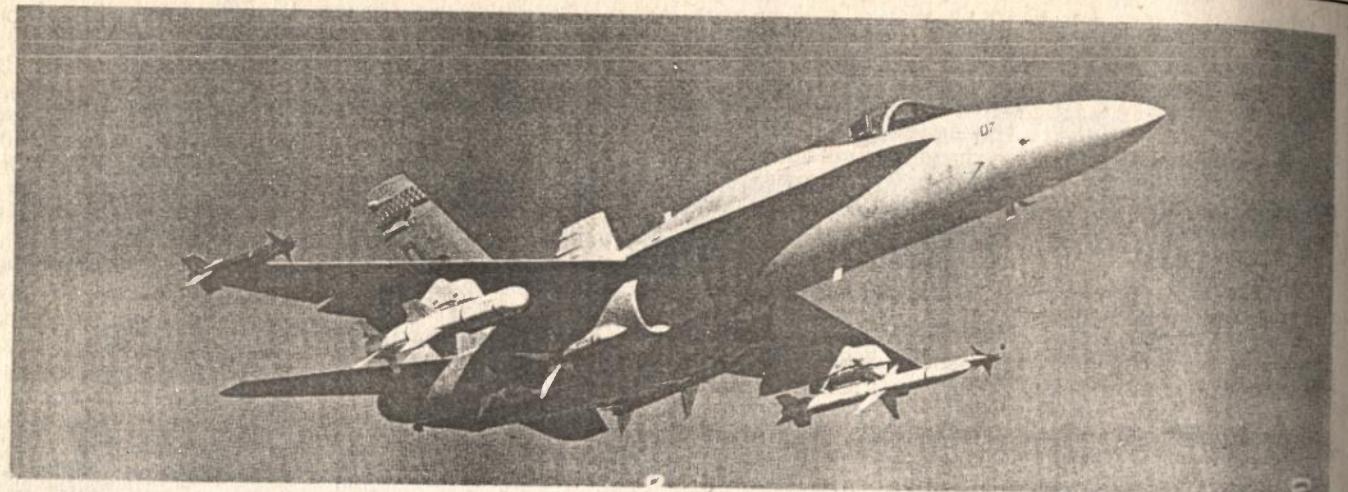
Prva alkoholna pića dijete dobije od svojih roditelja, ili vidi roditelje kako piju, pa će poželjeti da i sam pije.

Odgovornost za uporabu alkoholnih pića snose svi oni koji predstavljaju važne osobe u čovjekovu životu.

To su u prvome redu roditelji, potom nastavnici, svećenici, poslodavci, a u vojski časnici. Njihova je odgovornost za pijenje velika, jer se djeca i mladi ljudi poistovjećuju s osobama koje društvo drži vrijednima. Ako te osobe, uza sve svoje vrijednosti i piju, tada se mladi ljudi poistovjećuju i u tom smislu s njima. Neke od tih osoba i nisu alkoholičari, dapače propovijedaju umjerenjaštvo u uporabi alkoholnih pića, ali upravo s takvim propovijedanjem, nažalost, propovijedaju pijenje, koje može dovesti do alkoholizma.

BRANKO LANG

STRŠLJEN (F/A - 18 HORNET)

Višenamjenski borbeni jurišnik američke proizvodnje

Američke zračne snage (USAF) su 6. siječnja 1972. godine pristupile realizaciji LWF (Lightweight Fighter) programa čiji je krajnji cilj bio stvaranje lako lovačkog zrakoplova predviđenog da posluži isključivo za istraživanje primjene novih tehnoloških mogućnosti tadašnje američke vojnozrakoplovne industrije. Tražene osobine novog zrakoplova uključivale su velike manevarske sposobnosti pri brzinama od 0,7 do 1,5 Mach-a, lako upravljanje, minimalni dozvoljeni faktor opterećenja od 6,5 g, male dimenzije i težinu uz umjerenu upotrebu elektronike za navigaciju, komunikaciju i upravljanje vatrenim dještanjem šestocjevnog topa M-61 i para toplinski navodnih raket zrak-zrak AIM-9 Sidewinder.

Projektna rješenja proizvođača General Dynamics i Northrop su najviše obećavala, te je s njima potpisana ugovor i dodijeljena su im novčana sredstva za realizaciju projekata i proizvodnju oglednih prototipova novih zrakoplova.

Dvomotorni prototip YF-17, proizvođača Northropa, poletio je prvi put 9. lipnja 1974. a jednomotorni prototip YF-16 proizvođača General Dynamics se vinuo u zrak prvi put 2. veljače 1974. godine.

Novi zrakoplovi su tokom iscrpnih letnih testova iskazali izvanredne sposobnosti, ispunjavajući u potpunosti očekivanja oba konstruktorska tima, a ujedno su zaintrigirali planere Američkih zračnih snaga. Naime, tokom

70-ih godina u punom je zamahu bila smjena generacija borbenih zrakoplova u sklopu USAF i na scenu su stupili najmoderniji, visokosofisticirani proizvodi američke vojnozrakoplovne industrije, čiji je eliti predstavnik F-15 Eagle i danas najmoćniji postojeći lovac-presretač, kasnije uspješno razvijen i kao višenamjenski zrakoplov vrlo dobrih jurišno-bombarderskih osobina.

Jedina »mana« novog lovca-presretača F-15 Eagle je bila vrlo visoka nabavna cijena uzrokovana složenošću tehnoloških rješenja ugradenih u novi zrakoplov. Ograničena proračunska sredstva stavljena na rasplaganje USAF za kupnju zrakoplova F-15 Eagle nisu bila doista da se oformi potreban broj zrakoplovnih jedinica opremljenih tim moćnim lovcem-presretačem, te je odlučeno da se popuna zrakoplovnih jedinica izvrši uvođenjem u operativnu upotrebu novog lako lovačkog zrakoplova. Rješenje se nametnulo samo, te je eksperimentalni LWF projekt, okružen razvojem dva izuzetno obećavajuća prototipa YF-16 i YF-17, promoviran u ACF projekt (Air Combat Fighter) sredinom 1974. godine. Dva originalna konstruktorska rješenja proizvođača Northrop i General Dynamics su se upustila u borbu za posao stoljeća, koji je pobedniku obećavao sjajnu perspektivu prodaje oko

1400 zrakoplova za potrebe USAF, kao i izvanrednu priliku za prodaju novog lako lovačkog zrakoplova članicama NATO-a koje su tražile kvalitetnu zamjenu za F-104 Starfighter, a nisu sebi financijski mogle priuštiti moći F-15 Eagle. Završna faza oglednih testiranja zrakoplova YF-16 i YF-17 (tzv. fly-off) okončana je nakon četiri mjeseca (umjesto uobičajene dvije godine), te je za pobednika proglašen zrakoplov YF-16 (General Dynamics) 13. siječnja 1975. Nijanse su odlučivale o konačnom pobjedniku jer je u nekim elementima leta i karakteristikama gubitnik YF-17 i bio nadmoćan pobjednikom YF-16.

No, uloženi trud Northrop-a nije bio uzaludan jer je slijed budućih dogadaja pretvorio gubitnika u pobjednika. Naime, USN (Američka mornarica) je početkom 70-ih uvela u operativnu upotrebu novi lovački zrakoplov F-14 Tomcat sa zadatkom obrane flotnih brodova od napada protivničkih zrakoplova i krstarečih projektila. Visokosofisticirana elektronska oprema, naoružanje i konstrukcija promjenjive geometrije krila, uzrok su visoke nabavne cijene Tomcata, pa USN nije mogla kupiti potreban broj tih zrakoplova, a ujedno je sve aktualnijom bivala potreba zamjene starijih mornaričkih zrakoplova A-7 Corsair II (jurišnik) i F-4 Phantom II (lovac-presretač). Rješenje ova problema nametnuto je Američki kongres odlukom da se za potrebe USN razvije novi višenamjenski borbeni zrakoplov u sklopu NACF projekta baziranog na prilagodbi prototipa YF-18 i YF-17 specifičnim zahtjevima mornaričkog zrakoplovstva. USN je inzistirala da glavni nositelj projekta NACF budu proizvođaci s bogatim iskustvom u izradi mornaričkih zrakoplova (zbog specifičnih zahtjeva konstrukcije) te se Northrop udružio sa McDonnell Douglas-om a General Dynamics s Vought-om. Mornaričke verzije YF-16 i YF-17 su podvrgnute strogim ispitivanjima da bi 2. svibnja 1975. konačno za pobjednika i budućeg mornaričkog lovca-jurišnika bio proglašen YF-17 Northrop-McDonnell Douglas. Veci višenamjenski potencijal njegove konstrukcije kao i dvomotorna pogonska jedinica (zbog faktora sigurnosti) prevagnuli su u korist YF-17, budućeg F/A-18 HORNET-a (stršljena).

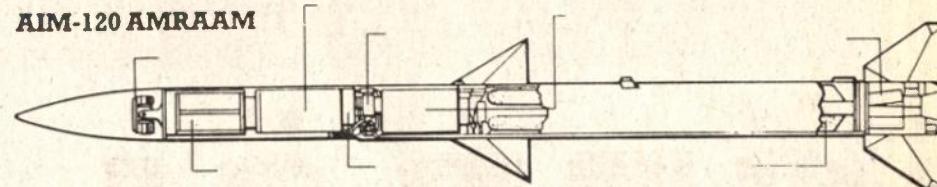
Ugovor o dalnjem razvoju F/A-18 HORNET-a zaključen je 22. siječnja 1976. Zrakoplov F/A-18 se bitno razlikuje od YF-17: površina krila uvećana za 17%, ugraden mehanizam za sklapanje krila, povećan kapacitet spremnika za gorivo sa 2903 kg na 4844 kg, promjer »nosa« povećan zbog smještaja antene radara Hughes APG-65, ojačan stajni trap zbog velikih dinamičkih udara pri katapultiranju i slijetaju (a arretiranjem), i bitno ojačana cijela konstrukcija zrakoplova. To je dovelo do velikog povećanja ukupne težine s 11340 kg (YF-17) na preko 23500 kg (F/A-18), te uzrokovalo djelomično

nih posada i stručnog osoblja za održavanje. U operativnu službu je F/A-18 Hornet uveden prvi put u sklopu VMFA-113 (The Black Knights) eskadrile Marinskog korpusa 7. siječnja 1983. u bazi El Toro, Kalifornija. U sastav mornaričke operativne jedinice F/A-18 je uveden 4. veljače 1985. u sklopu eskadrile VFA-113 Stingers smještene na nosaču aviona USS CONSTELLATION (CV-64).

KONSTRUKCIJA

Tehnički gledano, konstrukcija F/A-18 predstavlja prijelaznu fazu u razvo-

AIM-120 AMRAAM

ju lovačkih zrakoplova. Njegovu strukturu čini 49% aluminija, 16,7 % čelika (stajni trap, nosači krilnih i repnih površina, 12,9 % titana (korijeni repnih površina, preklopni mehanizam krila, dijelovi oplate), 10,9 % materijala posebne namjene (poklopac kabine, kupola radara, antenski izolatori...) i 9,8 % karbon-epoksidsnih kompozitnih materijala (oplata repnih površina, oplata dijelova trupa i krila). Iako čine tek deset dio težine zrakoplova, kompozitni materijali prekrivaju 40 % površine F/A-18 Horneta, pružajući izvrsnu zaštitu unutrašnjem dijelu konstrukcije zbog svojih osobitih svojstava: velike čvrstoće, otpornosti na zamor materijala, otpornosti na koroziju (važno za mornaričke zrakoplove zbog agresivne »slane« okoline), a uz izuzetno malu specifičnu težinu.

Velike manevarske sposobnosti u svim režimima leta pri velikom napadnom kutu F/A-18 zahvaljuje kombinaciji trapezoidnog krila tipične Northrop-ove konstrukcije i produžetka napadnog ruba krila (LEX-Leading Edge Extension) u samom korijenu krilnih površina. Navedena kombinacija nosi naziv »hibridno krilo« i pruža značajne aerodinamičke prednosti pred klasičnim krilom.

F/A-18 Hornet dizajniran je za upotrebu u vrlo teškim uvjetima prisutnim u svakodnevnoj operativnoj upotrebi na nosačima aviona. Stalna katapultirajuća lansiranja i arretirajuća slijetanja napredu njegovu strukturu ne uobičajenih razmjera. Posebno velika opterećenja tri stajni trap i glavni konstruktivni elementi koji su dimenzionirani da bez oštećenja kontinuirano trpe udare o palubu (u završnoj fazi slijetanja) brzinom od 7,32 m/sec (preko 25 km/h). Predviđeni operativni vijek Horneta iznosi 6000 sati

F/A 18-HORNET

uz 2000 polijetanja i slijetanja. Hidraulički pokretni sustav je izведен dvostrukom, široko razmaknut, što bitno smanjuje mogućnost potpunog oštećenja, a četverostruki FBW digitalni sustav (Fly By Wire) za upravljanje zrakoplovom pruža mogućnost pilotu da u potpunosti iskoristi performanse Horneta.

POGONSKI MOTORI

Dva pogonska motora General Electric F404-GE-400 ukupnog potiska 14866 kg čine pogonsku jedinicu F/A-18 Horneta. Odlikuje ih visoka pouzdanost i izdržljivost, a materijali otporni na korozivno djelovanje slane morske klime sačinjavaju sve vitalne sastavnice motora F404-GE-400 dužine 4030 mm i teškog 962 kg. Posebna pažnja je posvećena mogućnosti brze zamjene pogonskih motora pa četveročlana ekipa vrši zamjenu u roku 20 minuta. Lijevi i desni motor su zamjenjivi, a dobro razmješteni pokrovni otvori omogućuju

navigaciju, a sve u svrhu preživljavanja i uspješnog izvršenja borbenih zadataka.

U kokpit F/A-18 HORNET-a dominiraju tri multifunkcionalna displeja i HUD-displej, koji omogućuju pilotu da vrši stalnu kontrolu parametara leta, naoružanja i senzorskih osmatranja, te radarsko osmatranje Hughes-ovog APG-65 radarskog sistema višestruke namjene u izvršenju lovačke ili jurišne misije. Njegov APG-65 koherentni impulsno-doplinski radar radi u X-području (8-12,5 GHz), težak je svega 154 kg, razvijen je iz APG-63 radara lovaca-presretača F-15 Eagle, i posjeduje mogućnost više modaliteta rada (ovisno o zadatku borbenog djelovanja), određuje udaljenost i brzinu kretanja cilja, prati simultano do 10 ciljeva (prikazuje 8 na displeju) do udaljenosti od 75 km, razlučuje ciljeve međusobno razmaknute minimalno 150 m, upravlja vatom šestocjevnog topa M61, a u kombinaciji s novim aktivno radarski navodenim

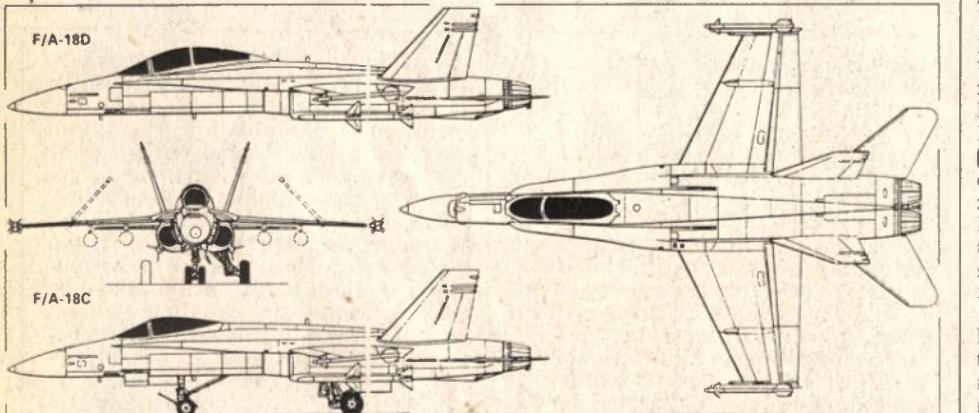
nu sliku nadlijetanog terena u noćnim uvjetima i digitalni prikazivač kartografije nadlijetanog terena. Zaštitu Horneta pruža pasivni detektor protivničkog radarskog snopa ALR-67 (RWR). ALQ-165 sustav za aktivno ometanje protivničkog radara i ALE-40 lansera toplinskih mamaca i folijastih listića za pasivno ometanje radara. Dvonamjenski sistem LST/SCAM omogućuje uočiti i pratiti laserski označen cilj u uvjetima slabe vidljivosti, kao i snimanje 35 mm panoramskom kamerom područja cilja i borbenog djelovanja prije, za vrijeme, i po izvršenom napadu.

NAORUŽANJE

Načinjen kao višenamjenski borbeni zrakoplov, sposoban za izvršenje jurišnih i lovačko-presretačkih borbenih zadataka obrane flotnih plovnih jedinica, F/A-18 HORNET posjeduje bogat arsenal naoružanja. U lovačko-presretačkoj konfiguraciji Hornet je naoružan sa šestocjevnim rotirajućim topom M61-A1 20 mm (brzina opaljenja 6000 pr./min, spremnik 570 kom. streljiva), toplinski navodenim raketama zrak-zrak AIM-9L Sidewinder (dometa 17 km), pasivno radarski navodenim raketama zrak-zrak AIM-7F Sparrow (dometa 100 km) i novim aktivno radarski navodenim raketama zrak-zrak AIM-120 AMRAAM (dometa 55 km). Zrakoplov F/A-18 nosi najviše četiri rakete AIM-7F, šest AIM-9L ili deset AIM-120 AMRAAM, ili kombinaciju navedenih raket.

Na devet podvjesnih točaka HORNET nosi najviše 7700 kg ubojnog tereta, iako se pri izvršenju jurišnih borbenih zadataka njegova nosivost nikada ne iskorištava u potpunosti. Za uništanje utvrđenih ciljeva, F/A-18 koristi laserski navodene bombe GBU-10E/B Paveway II Mk 84 (907 kg) i GBU-12D/B Paveway MK 82 (227 kg), bombe opće namjene Mk 84 (907 kg) i Mk 83 (454 kg) te laserski navodene raketu zrak-zemlja AGM-65 E/F Maverick dometa 16 km, a uništanje radarskih sustava vrši se proturadarskom raketom AGM-88A HARM dometa 18 km. Fragmentirajućim bombama CBU-59B ili Mk 20 Rockeye F/A-18 Hornet uništava slabo oklopjena vozila i ljudstvo, a AGM-84 HARPOON protubrodskom raketom, dometa 120 km (bojeva glava 220 kg), uspješno potapa i veće plovne jedinice. Sve navedeno predstavlja tek dio jurišnog borbenog arsenala. Borbeni dolet pri izvršenju lovačko-presretačke misije iznosi 740 km, a jurišne zadatke izvršava u promjeru od 1065 km. Zrakoplov F/A-18 C (jednosjed) i F/A-18 D (dvosjed) nalaze se u sastavu pomorskih i kopnenih zračnih snaga SAD, Kanade, Australije, Španjolske, a za kupnju tog modernog višenamjenskog zrakoplova zainteresirani su Kuvajt, Južna Koreja, Švicarska i mnogi drugi.

ŽELJKO HANICH

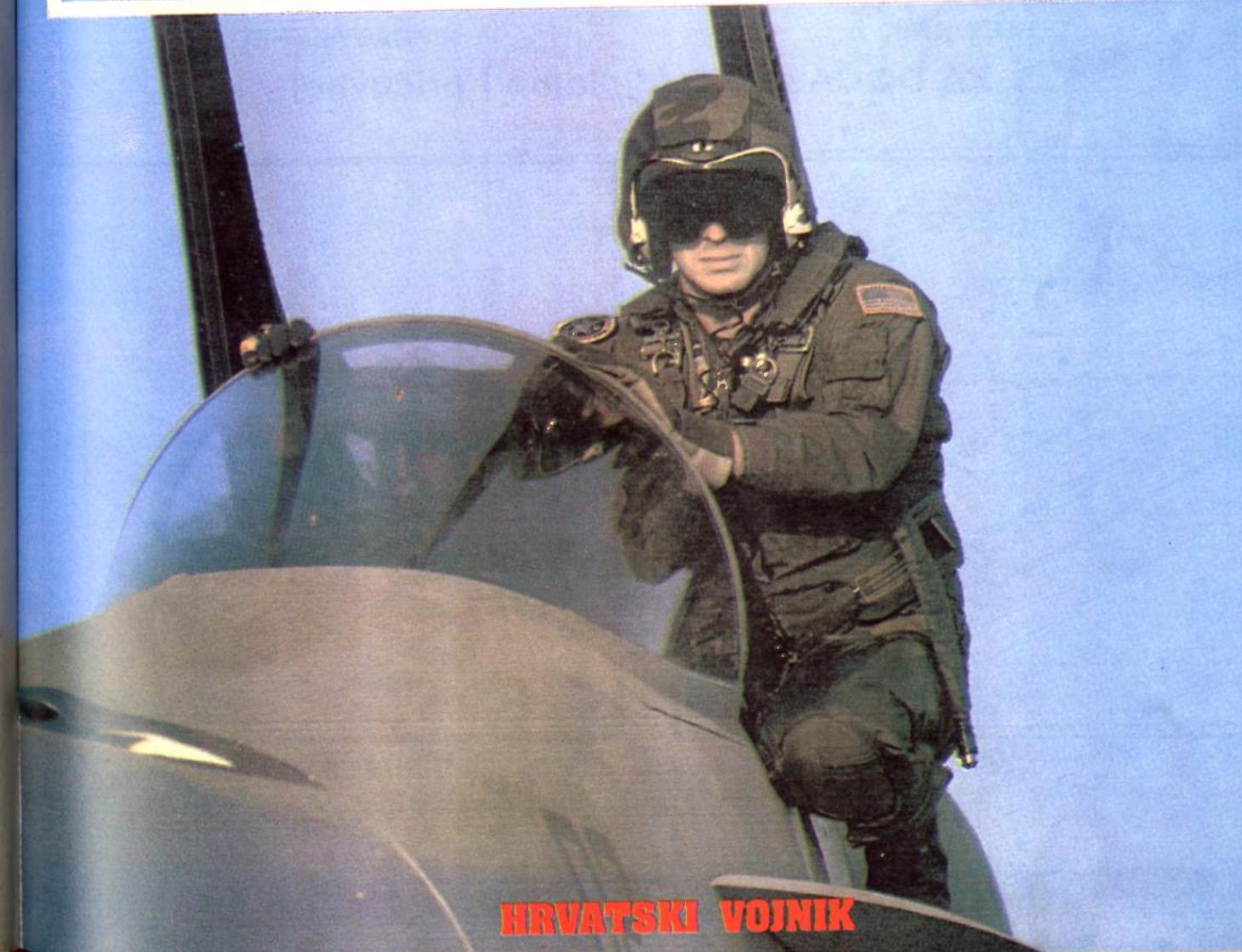

F/A-18 HORNET (McDonnell Douglas/Northrop)
Dužina: 17,07 m
Raspon krila: 11,43 m
Visina: 4,66 m
Najveća brzina: Mach 1,8
Najveća visina leta: 15240 m
Borbeni radijus: 740/1065 km
Težina: 9900 kg (prazan)
Najveća težina: 23540 kg

lak pristup pojedinim dijelovima motora, pa je redovno servisno održavanje predvideno tek svakih 600 sati leta. Uskoro se predviđa zamjena postojećih pogonskih motora s novim tipom F-404-GE-402 koji zahvaljujući novoj konstrukciji razvija 10% veći potisak.

ELEKTRONSKA OPREMA – AVIONIKA

Nije dovoljno da moderan zrakoplov posjeduje izuzetne performanse, već je nužno da sadrži »pametne« elektroničke sustave za lociranje cilja, upravljanje vatrom borbenih sredstava, otkrivanje moguce prijetnje neprijateljskog borbenog djelovanja, komuniciranje i

ČINOVI U ORŽANIM SNAGAMA REPUBLIKE HRVATSKE

ZA VOJNIKE I GARDISTE

POZORNIK

ZA DOČASNIKE (djelatne i pričuvne)

RAZVODNIK

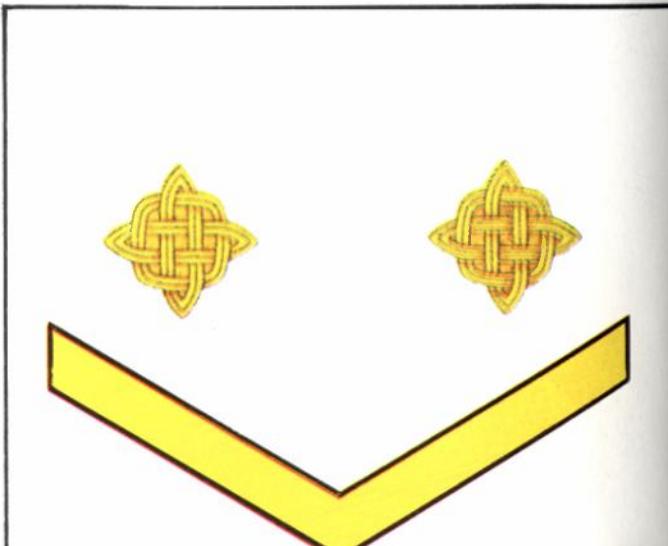
STOŽERNI VODNIK

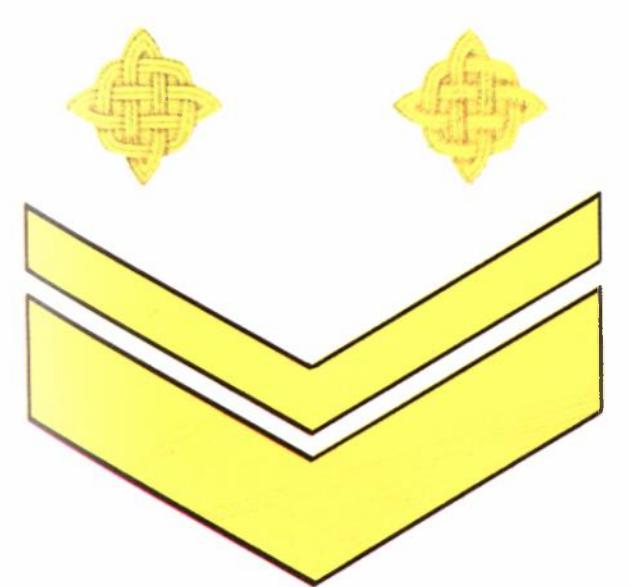
NAREDNIK

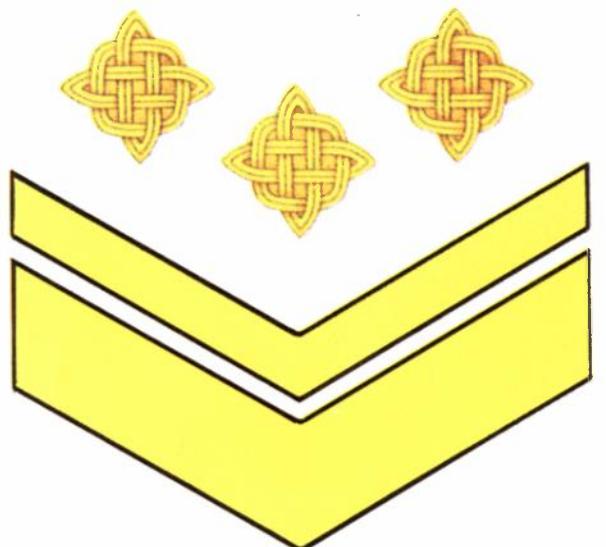
DESETNIK

VODNIK

STOŽERNI NAREDNIK

ČASNIČKI NAMJESNIK

AK-47

KALIBAR: 7,62 mm

DULJINA ORUŽJA: 869 mm

DULJINA CIJEVI: 414 mm

TEŽINA S PUNIM OKVIROM: 5,13 kg

BRZINA VATRE: 600 metaka/min.

BRZINA ZRNA: 710 m/sec.

AKM

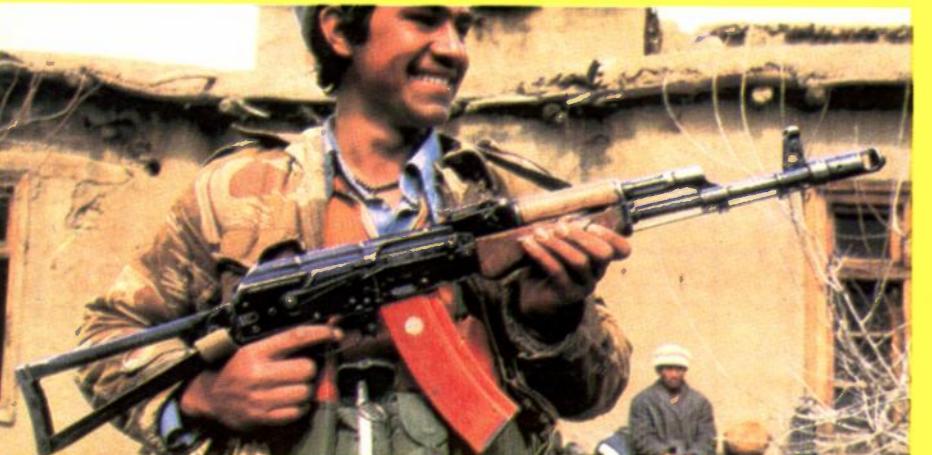
KALIBAR: 7,62 mm

DULJINA: 876 mm

DULJINA CIJEVI: 414 mm

TEŽINA S PUNIM OKVIROM: 3,98 kg

BRZINA ZRNA: 710 m/sec.

AK-74

KALIBAR: 5,45 mm

DULJINA ORUŽJA: 930 mm

DULJINA CIJEVI: 400 mm

TEŽINA S PRAZNIM OKVIROM: 3,6 kg

BRZINA VATRE: 650 metaka/min.

BRZINA ZRNA: 900 m/sec.

AKR

KALIBAR: 5,45 mm

DULJINA: 675 mm

DULJINA CIJEVI: 200 mm

BRZINA VATRE: 800 metaka/min.

BRZINA ZRNA: 800 m/sec.

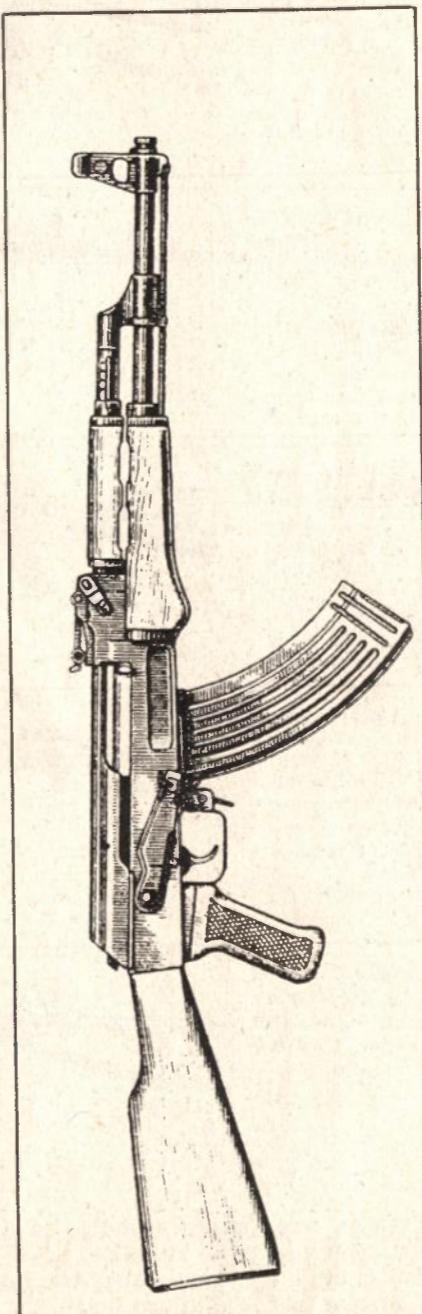
KALAŠNIKOV

Legendarna jurišna puška

Prvu pravu jurišnu pušku napravili su Nijemci tijekom drugog svjetskog rata. Radi se o projektu na kojem je čuveni konstruktor Hugo Schmeisser radio još od 1938. g. i koji je nakon nekoliko modela završio s najboljom puškom drugog svjetskog rata poznatoj pod nazivom Sturmgewehr 44, čime je utemeljena jedna nova vrsta streljačkog oružja. Stgw 44 upotrebljavala je skraćeni metak 7,92 mm × 33, gotovo dvostruko manji od ranijeg metka 7,92 mm × 57 što ga je imala puška Mauser M 98 (u Jugoslaviji proizvodena pod oznakom M 48). Skraćeni metak je pogodniji za automatiku oružja, a unatoč slabijoj kinetičkoj energiji zrna ono još uvijek ima dovoljnu snagu na udaljenosti do oko 400 m.

Po uzoru na spomenutu njemački metak i SSSR je tijekom rata razvio novi skraćeni metak tipa M 43 7,62 mm × 39 čije se autorstvo pripisuje konstruktoru A. I. Sudarevu. Izuzev nekoliko prototipova, prvu pušku za ovaj metak razvio je S. G. Simonov pod oznakom SKS (Samosarjadni Karabin Simonov). Ta puška se dugo proizvodila i u Jugoslaviji pod oznakom M 59/66, poznata i kao »papovka«.

Za novi metak M 43, a pod očiglednim dojmom Stgw 44, mladi i samouki sovjetski konstruktor Mihail Timofejevič Kalašnikov započeo je, odmah po završetku rata, razvoj vlastitog modela puške. Prvi prototip ovog oružja dovršen je 1946. g., da bi nakon usavršavanja i višegodišnjih trupnih i poligonskih ispitivanja 1949. g. bio prihvavljen u naoružanje vojske SSSR-a pod oznakom AK-47 (Automat kalašnikov M 1947). Unatoč očite sličnosti, doktrinarne istovjetnosti i posudbe nekih tehničkih rješenja od Stgw 44, AK-47 je ipak izvorna konstrukcija. Puška radi na načelu posudbe barutnih plinova kroz otvor na zidu kanala cijevi. Poslije ispaljenja metka dio barutnih pli-

Slika 1. Ak-47 7,62 mm s drvenim kundakom

nova ulazi preko otvora u plinsku komoru, potiskuje klip spojen s nosačem zatvarača koji povlači sam zatvarač. Zatvarač se pritom okreće oko svoje osi i obavlja zadaču izbacivanja čahure – u kretanju natrag, te ubacivanja novog metka i zatvaranja kanala cijevi – u kretanju naprijed. Pri tom radu zatvarač uzima metke iz spremnika s trideset metaka, a naviše ih gura potiskujuća opruga. Puška može pucati pojedinačno i rafalno, ovisno o položaju regulatora paljbe koji ujedno vrši zadaču kočnice.

Citav ovaj sustav je u osnovi vrlo jednostavan, moglo bi se reći, grubi izvedbe. Zato nije čudo da se puška proslavila po tome što može djelovati u vrlo nepovoljnim uvjetima. Otporna je na hladnoću, snijeg, pijesak, blato, vlagu i svaku prljavštinu. U sličnim okolnostima složenije jurišne puške preciznije izrade trpe zastoje i kvarove. Tačka pouzdanost i jednostavnost održavanja vrlo je važan čimbenik u borbenim uvjetima.

Ali to je uglavnom i jedina vrlina ove puške u usporedbi sa zapadnim jurišnim puškama AK-47 ima kratku cijev, dugačku svega 41,5 cm. Balistička svojstva zrna ne mogu se uspoređivati sa zapadnim jurišnim puškama čije cijevi znatno prelaze dužinu od 50 cm. Teoretska brzina paljbe je skromna, svega 600 zrna u minuti, dok kod zapadnih pušaka iznosi 700 zrna pa i znatno više u minuti. Obrada metalja je loša i tehnološki primitivna, čelik za cijev nije osobite kakvoće, a da o drugim dijelovima puške ne govorimo.

Kalašnikov se od početka proizvodio u dvije varijante: AK-47 s drvenim kundakom i AKS-47 s metalnim kundakom koji se preklapa do ispod cijevi. U SSSR-u se ovaj rani model kalašnikova proizvodio desetak godina i postao kroz to vrijeme standardnim oružjem njihove vojske.

1959. g. započela je serijska proizvodnja kao i uvođenje u naoružanje novog poboljšanog modela pod oznakom AKM, drvenog i AKMS, metalnog preklopničkog kundaka.

Poboljšanja su bila brojna, ali uglavnom ograničena na veću upotrebu tješnjenog čeličnog lama u izradi oružja. To je smanjilo težinu oružja na 3,2 kg (ranije 4,3 kg) i olakšalo proizvodnju. Ugraden je usporač udarača koji smanjuje brzinu kretanja trzajućih dijelova što pogoduje preciznosti oružja pri gađanju s oslonca. Dodan je i kompenzator na ustima cijevi koji poboljšava djelotvornost oružja kod rafalne paljbe. Naime, po prirodi stvari, s obzirom na način pucanja iz automatskog oružja pri rafalnoj palji cijev se podiže gore udesno. Da bi se to ublažilo dodaje se kompenzator u obliku žličice postavljen na usta cijevi kojim, uslijed djelovanja barutnih plinova, »gura« cijev dolje ulijevo.

Kalašnjikove je SSSR u velikom broju isporučivao savezničkim zemljama, a neke su ih i same proizvodile u više ili manje izmijenjenim oblicima. Varijante AKM/AKMS danas su standardna streljačka oružja u zemljama bivšeg Varšavskog pakta. Ta tvrdnja važi i za čitav niz drugih država, dok je i danas u Kini osnovno oružje kopija starog AK-47.

Nakon što je početkom šezdesetih godina poznati američki konstruktor Eugen Stoner, radeći za kompaniju ArmaLite, proizveo pušku koja će nakon uvođenja u naoružanje američke vojske postati poznata pod oznakom M 16, nastala je velika rasprava oko budućeg razvoja jurišnih pušaka. M 16 je upotrebljavala bitno drugačiji metak od dotadašnjih jurišnih pušaka. Metak je bio malog kalibra sa zrnom male mase, ali velike brzine te znatno veće kinetičke energije. Nosio je oznaku M 193, bio je kalibra 5,56 mm, a dužine 45 mm.

Imao je čitav niz prednosti pred starim mećima, ali je zato prilikom udarca u tijelo zrno naglo izgubilo kinetičku energiju i stabilnost izazvavši veoma teške ozljede. Osim ovog nedostatka s humane točke gledišta, što je za jedno oružje veoma relativna kategorija, zrno ovog metka nije bilo djelotvorno na većim udaljenostima.

Slika 2. AKS-47
7,62 mm s
preklopnim
metalnim
kundakom

Slika 3. AKM
7,62 mm iz 1959.
g.

Slika 4. AKMS
7,62 mm

Slika 5. AK-74
5,45 mm

Slika 6. AKS-74
5,45 mm

Slika 7. AKS-74
U 5,45 mm s
kratkom
cijevi

Dugo vremena je trebalo da i druge zemlje prihvate takav ili sličan metak, a neke to nisu učinile ni danas. SSSR je to uradio 1974. g. kad je započela serijska proizvodnja i uvođenje u naoružanje nove vrste kalašnjikova pod oznakom

AK-74, drvenog i AKS-74, metalnog kundaka novog oblika koji se preklapao uz lijevi bok oružja. Metak za ovu pušku je srođan američkom uzoru i ima slična svojstva, ali je neznatno manjeg kalibra, 5,45 mm × 39. Puška je u osnovi

Slika 8.
Madarska
varijanta
sovjetskog
AKMS 7,62 mm,
proizvod tvornice
FEG

Slika 9.
Rumunjska
varijanta
sovjetskog AKM
7,62 mm
prepoznatljiva po
prednjem
pištoljskom
rukohvatu

Slika 10. Poljska
varijanta
sovjetskog AKM
7,62 mm,
označena kao
PMK-DGN-60,
prepoznatljiva po
dugom nastavku
za tromblonsku
minu

Slika 11.
Istočnonjemačka
varijanta
sovjetskog AKS-
74 5,45 mm,
označena kao
AKS-74 N,
proizvod tvornice
WEB iz Wise

Slika 12. M 70
B1 7,62 mm,
proizvod Zavoda
Crvena zastava iz
Kragujevcu

Slika 13. M 70
AB2 7,62 mm,
proizvod Zavoda
Crvena zastava iz
Kragujevcu

ostala ista, prilagodena tek novom metku. Ustima cijevi dodana je plinska kočnica koja ima ulogu i skrivača plamena i kompenzatora. Spremnik je nešto drugačijeg oblika i izrađen je od prozirne smedkaste stakloplastike. Novi metak je bitno poboljšao kvalitetu oružja. I tehnička razina izradbe oružja je znatno podignuta tako da AK-74/AKS-74 danas predstavlja kvalitetno i suvremeno oružje. Osim ove dvije inačice, nova generacija kalašnjikova ima i treću, AKS-74

U, veoma kratke cijevi. Namijenjena je naoružanju nekih posebnih jedinica te posada oklopnih vozila.

Već smo rekli da je niz zemalja kalašnjikov proizvodio u manje ili više izmijenjenim varijantama. Uglavnom se radilo o varijantama AK-47/AKS-47 i AKM/AKMS. Jedino je Istočna Njemačka proizvodila puške po uzoru na AK-74/AKS-74/AKS-74U. Radili su ih u tvornici WEB iz Wise i to od 1985. g. pa do ujedinjenja Njemačke kada su i puške i strojevi za proizvodnju raspodani, navodno u bescjenje. Prema svu mnogih, upravo su ove istočnonjemačke varijante kalašnjikova nove generacije bile ponajbolje. Stručnjaci također veoma povoljno ocjenjuju izraelsku pušku galil, nastalu također na osnovi kalašnjikova. Galil se licencno proizvodi i u Južnoafričkoj Republici. Uz jednu isporuku ovih pušaka Hrvatskoj vojsci vezana je svojedobna afera s uganskim avionom.

Jugoslavija je također proizvodila vlastite verzije kalašnjikova u zavodima Crvene zastave u Kragujevcu. Nakon dugogodišnjih priprema i nekolicine prototipova, u naoružanje Jugoslavenske armije uvedene su verzije pod oznakom M 70, s drvenim kundakom, i M 70 A, s preklopnim metalnim kundakom. Puške upotrebljavaju sovjetski metak 7,62 mm × 39, ali se za izvoz rade i puške za metke 7,62 mm × 51 NATO i 5,56 mm × 45 (M 193). S izuzetkom poljske verzije kalašnjikova PMK-DGN-60, ove jugoslavenske puške jedine su varijante kalašnjikova koje mogu ispaljivati tromblonske mine. Jurišne puške, ili prema sovjetskoj terminologiji – automatske puške, tipa M 70 i M 70 A, s podvarijantama M 70 B1, M 70 B2, M 70 AB1 i M 70 AB2, standardno su streljačko oružje jugoslavenske vojske, ali su isto tako masovno zastupljene i u Hrvatskoj vojsci. Hrvatska vojska također raspolaže i s drugim varijantama kalašnjikova uključujući one rumunske, madarske i istočnonjemačke proizvodnje.

Sve u svemu, kalašnjikov se seirijski proizvodi više od četrdeset godina. Za to vrijeme pretpostavlja se, napravljeno je oko 50.000.000 primjeraka svih vrsta kalašnjikova, mnogo više no bilo koje druge vrste vatrenog oružja u povijesti.

TOMISLAV ARALICA

TOW

Vodenje rakete II. generacije

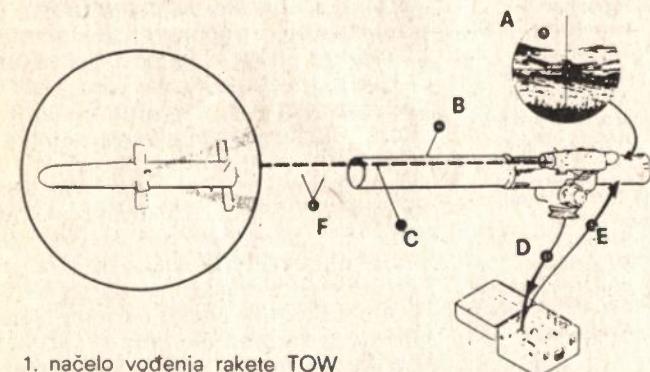
Perve protuoklopne raketne, I. generacije, koje su se pojavile krajem pedesetih godina imale su sljedeće nedostatke:

- nemogućnost gadanja bliskih ciljeva na daljinama manjim od 400 – 500 m. Ova daljina je bila neophodna za stabilizaciju raketne poslike lansiranja u početnom dijelu leta, kao i za dovodenje raketne na nišansku liniju (linija operator – cilj). Ove rakete je ručno vodio operator, pa je njihova brzina leta bila od 100 – 200 m/s, kako bi se osiguralo dovoljno vremena da operator može reagirati.

- ručno vodenje zahtijeva visok stupanj obučenosti, stalno uvježbavanje na trenažnim uredajima, pa i povremeno lansiranje raketne.

Na osnovi stečenih iskustava i uočenih nedostataka razvijene su protuoklopne raketne II. generacije, koje rade na načelu poluautomatskog vodenja.

Jedan od najznačajnijih i najboljih predstavnika ove generacije raketne svakako je TOW.

1. načelo vođenja rakete TOW

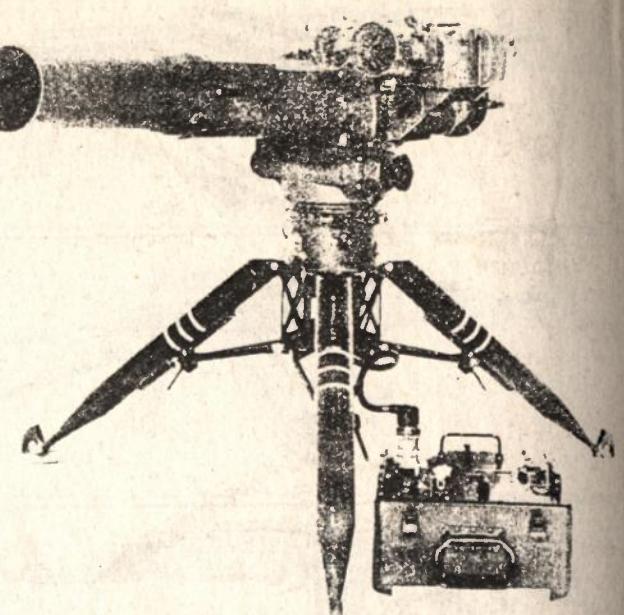
Protuoklopna vodenje raketne TOW služi za uništavanje oklopnih vozila i suvremenih tenkova na daljinama od 65 m do 3750 m.

Ova se raka koristi u prijenosnoj varijanti, na lakim transportnim vozilima, za naoružanja oklopnih borbenih vozila i za naoružanje helikoptera.

Budući da je sustav raketne TOW vrlo jednostavan za rukovanje, njime rukuju vojnici iz trupe skromno specijalistički obučeni. Ispitivanja na gadanjima i u stvarnim borbenim uvjetima (danju, noću, ljeti, zimi, na zemlji i iz helikoptera, na pokretne i nepokretne ciljeve, u svim meteoro-loškim uvjetima) pokazuju da je sustav TOW vrlo pouzdan (96%) i da osigurava vrlo veliku vjerojatnost pogadanja (99%).

Sustav protuoklopne vodenje raketne TOW u transportnom (i lansirnom kontejneru, lansirne cijevi, uredaju za praćenje cilja, optičkog bloka i elektronskog bloka (računar)).

Sve tri varijante sustava vodenje raketne TOW, prenosna, na vozilu ili helikopteru, u osnovi sadrže navedene elemente.

2. izgled prijenosne varijante sustava pt vođene rakete TOW

NAČELO RADA SUSTAVA TOW

Kada operator sustava usmjeri optički nišan (nišanski pravac na cilj), pritiskanjem okidača potiče lansiranje raketne. Aktiviranjem okidača aktivira se i baterija u raketni, a time se stječu uvjeti za zalijetanje žiroskopa. Nakon 1,5 s pali se startni motor (vrijeme gorenja 0,05 s) koji izbacuje raketu iz lansirne cijevi (sl. 1).

Kada raka preleti 8–12 m, pali se marševski motor koji radi 1,6 s i za to vrijeme ubrza raketu do maksimalne brzine preko 1 Maha (340 m/s). Nakon toga raka leti po inerciji, čime je izbjegnuto ostavljanje traga barutnih plinova, topinskog traga i otkrivanje raketne.

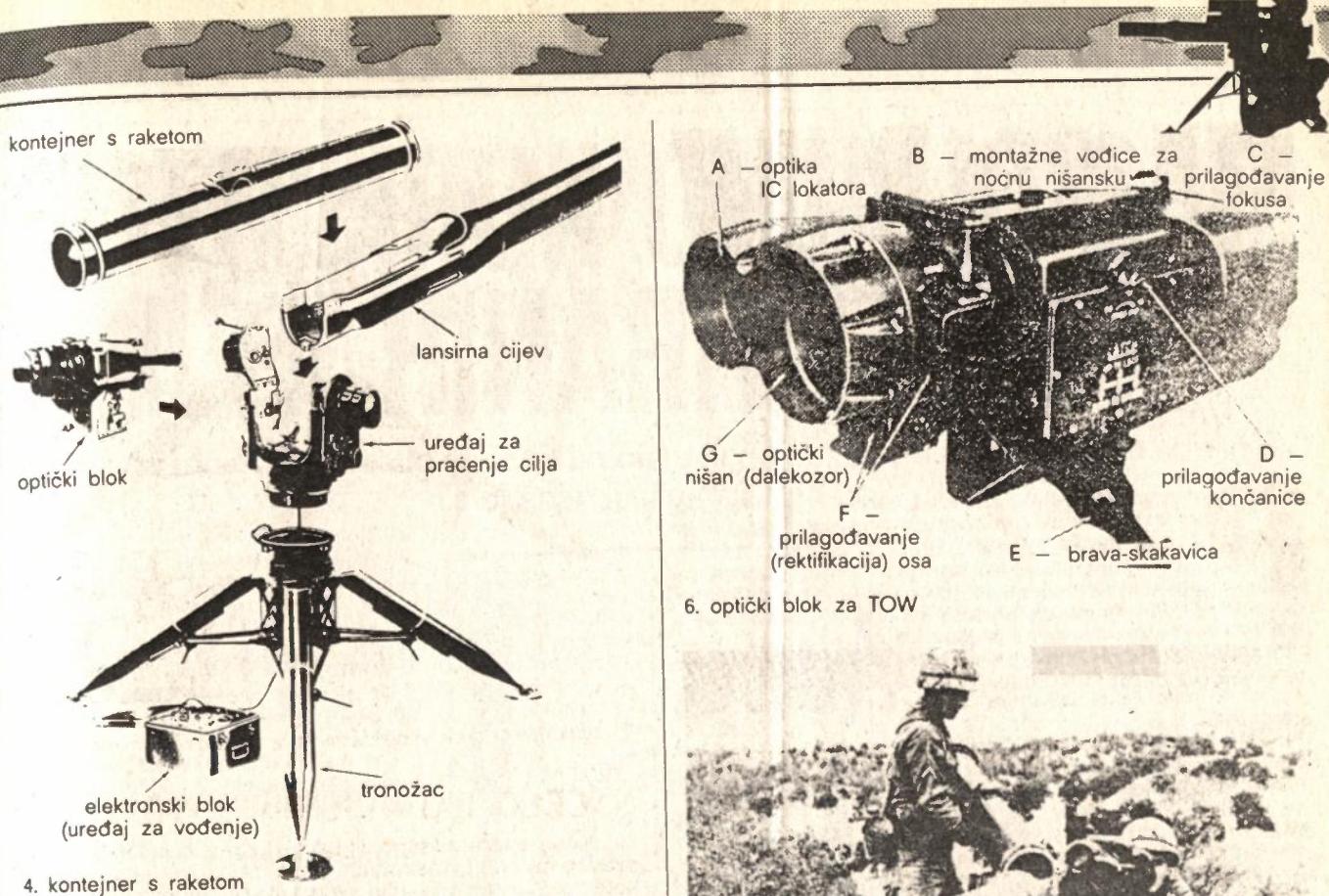
Za vrijeme leta raka operator drži presjek končnice optičkog nišana na cilju (A), tako da će raka automatski biti vodenica duž nišanskog pravca do udara u cilj. Kada raka napusti lansirnu cijev, na njenom zadnjem dijelu se pali IC izvor (B), koji omogućava IC lokatoru u optičkom bloku praćenje raketne duž njenog leta.

Izvor IC zračenja je prekriven filterom koji smanjuje bljesak i ne ometa operatora u praćenju cilja tijekom leta raketne. Na taj način je omogućeno i gadanje noću uz primjenu pasivne noćne nišanske naprave.

Zračenje IC izvora u raketni prati optički senzor – IC lokator, koji mjeri kut između pravca leta raketne i nišanske linije (C). Mogući signal greške u bloku elektronike (D), uredaju za vodenje, transformira se u odgovarajuće komande za vodenje koje se zatim šalju na raketu radi njenog vraćanja na nišanski pravac (E). Ovi komandni signali se prenose na raketu pomoću dviju tankih žica tijekom vodenja koje se iz raketne odmotavaju s dva posebna kabela. Tijekom procesa vodenja operator ne mora ocjenjivati daljinu, vrijeme leta raketne ili brzinu cilja i kut između pravca cilja i svog oružja, već jedino mora držati presjek končnice optičkog nišana na cilju.

Za vrijeme leta raketne je pomoću žiroskopa s 3 stupnja slobode kretanja stabilizirana po »valjanju«.

Aerodinamička stabilizacija raketne u letu vrši se pomoći 4 krila smještena u sredini raketne, dok za upravljanje raketom služe 4 pneumatski pokretna kormila – dva za pravac i dva za visinu. I krila i kormila se automatski rasklapaju čim raka napusti lansirnu cijev. Upravljanje, odnosno manevriranje raketom vrši se aerodinamički kormilom, tako da ona zadržava dobre manevarske sposobnosti tijekom cijelog leta.

3. BGM – 71 A TOW spravu

TAKTIČKO TEHNIČKE KARAKTERISTIKE PROTUOKLOPNE RAKETE BMG – 71A TOW

Domet:

- maksimalni:	
a) standardna verzija raketne	3000 m
b) poboljšana verzija raketne	3750 m
- minimalni:	65 m

Let:

- srednja brzina leta:	
a) standardna verzija raketne	200 m/s
b) poboljšana verzija	170 m/s
- maksimalna brzina leta:	
a) standardna verzija (oko 1,1 Mah)	360 m/s
b) poboljšana verzija (oko 1,05 Mah)	345 m/s

- vrijeme leta do maksimalnog dometa:	
a) standardna verzija	15s
b) poboljšana verzija	22s

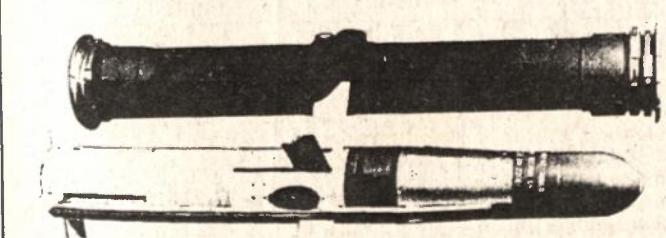
- vrijeme doleta do 2000 m	
a) standardna verzija	9 s

Efikasnost:

- srednja brzina gadanja	2 lans/min
- probojnost bojeve glave	600 mm

Težina:

- raketa bez kontejnera	19 kg
-------------------------	-------

3. BGM – 71 A TOW spravu

- kumulativna bojeva glava 3,9 kg
- eksplozivno punjenje 2,4 kg

Dimenzije:

- dužina raketne	1170 mm
- promjer raketne	150 mm

Vodenje: poluautomatski sustav vodenja sa IC lokatorom – po metodi 3 točke – sa žičanim prijenosom upravljačkih komandi. Proizvodač: HUGHES AIRCRAFT (SAD)

Do sada je proizvedeno nekoliko stotina tisuća ovih raket, a koriste se u mnogim zemljama svijeta. Imajući u vidu, a koriste se u mnogim zemljama svijeta i učinkovitost raketne TOW. cijene su suvremenih tenkova i učinkovitost raketne TOW. cijena joj je relativno niska, oko 4000 (1978. godine).

Budući da je početna brzina raketne znatno veća nego drugih raket II. generacije, ta cinjenica omogućava brzo uništavanje cilja čim bude otkriven.

Manevarska sposobnost raketne omogućava manju minimalnu daljinu gadanja u odnosu na druge raketne iste generacije.

Možemo zaključiti da je raka TOW jedna od najboljih protuoklopnih vodenih raket II. generacije u svijetu.

MATO RAGUŽ

RACIONALNO KORIŠTENJE KONZERVIRANIH JELA

Vojnik na terenu zamjenjuje ženinu ili maminu kuhinju obročima u konzervi. Kako od njih spraviti ukusna jela?

Kako se konzervirana jela u normalnim okolnostima manje koriste, sada se uz doradu trebaju koristiti. Uz jednostavnu doradu njihov se ukus može poboljšati i obim znatno povećati, pa se i cijena proporcionalno smanjuje.

Mesni ragu

Ovo se konzervirano jelo sastoji od mljevenog mesa sa različitim dodacima. Ukoliko se koristi bez obrade i dodataka nije baš ukusno, a osim toga je i preskupo. Obradom se dobije na okusu i količini.

Obrada počinje laganim friganjem (prženjem) jedne sitno sjekane srednje glavice luka na ulju u posudu od 1 litre. Na požutelji luk dodaju se dva, tri česne sitno sjekanog češnjaka. Zatim se u posudu doda sadržaj dviju limenke ragua od 200 grama (za 4 osobe). Promješa se i dodaju svjeće nepune limenke, po mogućnosti, tople vode. Zatim se doda mala žlica vegete, nešto papra i dva lista lovora. Kuha se 15-ak minuta. Na kraju se može dodati kosani persin i po želji neka od mirodija u neznatnoj količini (origano, muškatni orašić ili sl.).

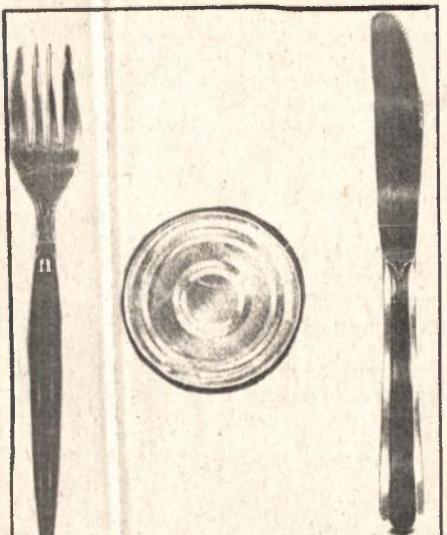
Ukus ovako pripremljenog ragua znatno se razlikuje od temeljnog (na bolje) i približava se ukusu talijanskih umaka.

Prelivom sadržaja preko tjestenine („spageti“) dobije se obrok za četiri osobe.

Od ovog ragua može se pripremiti musaka od krumpira, tjestenina u pečnicici („lasagne in forno“ uz dodatak parmezana) i možda još poneko jelo.

Tripice (fileki, vampi)

Ovo jelo pripremljeno je u limenku, različite težine i sastava. Najčešći je dodatak slanina uz razne začine. Obrada je uglavnom ista kao i kod ragua. Dodaje se voda u količini od približno pola limenke. Kuha se također približno 15-tak minuta. Preporuča se pri kraju kuhanja dodati 2–3 prethodno skuhana krumpira u slanoj vodi, izrezana na kockice. Ovako pripremljene tripice vrlo su ukusne i potpuno

izgube, za neke, neugodan miris limenke.

Obrok se može dopuniti palentom.

Mesni doručak

Količina mesnog doručka u maloj limenci korištena u hladnom stanju nedostatna je i za jednu osobu. Uz malo truda može se dobiti toplo, ukusnije i izdašnije jelo.

Meso rezano na ploške poprzi se na masnoću. Uz nekoliko kuhanih ili pečenih krumpira i bilo kakvu salatu, dobije se potpunije i ekonomičnije jelo.

Irezano meso na kockice poprzi se na masnoću i prelije tučenim jajima. Jelo će biti ukusnije, ako se prethodno poprzi i nešto sjekanog luka.

Meso izrezano na ploške može se i pohati.

Uz malo više truda može se dobiti obilatiji i ukusniji obrok. Nasitno nasjeckanom i poprzenom luku dodaje se na kocke izrezani mesni doručak ili kuhanu povrće (grašak, mahune ili sl.). Uz lovov list, kosani češnjak i neku od mirodija jelo se pirja ili kratko začepe u pečnicici.

Od mesnog doručka (umjesto mljevenog mesa) mogu se napraviti i popečci.

Riblje konzerve

Uz sardine u ulju dobra je dopuna nekoliko krumpira kuhanih u slanoj vodi.

Od „oslića a la bakalar“ može se vrlo uspješno napraviti jelo koje će zamjeniti bakalar.

Slane sardele

Do sada smo slane sardele koristili ih kao predjelo ili uz piće. Najčešće kao očišćene i servirane u maslinovom ulju (s narezanim lukom).

Danas ih trebamo racionalnije koristiti.

Očišćene i oprane sardele uvaljamo u brašno i frigamo na ulju. Prelijemo preko kuhanih krumpira ili palente (i krumpirice). Ova kombinacija uz grahovu salatu uspješno može zamjeniti svaki obrok.

Navedenih nekoliko primjera korištenja konzerviranih jela može dijelom zamijeniti obroke svježeg mesa. Uz to treba napomenuti, da obrada ovih jela traje vrlo kratko pa će i utrošak energije (struja ili plin) biti znatno smanjen. Međutim, nije se moguće hraniti samo konzerviranim jelima.

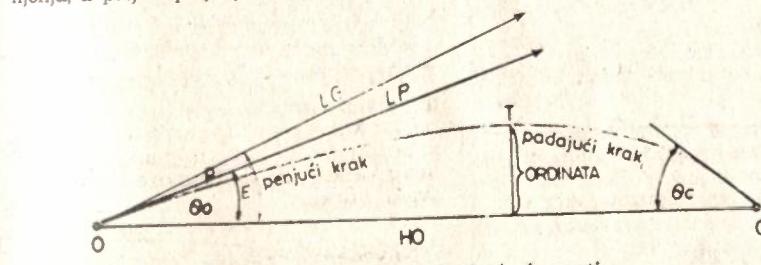
U tim uvjetima, između ostalog, neophodno je osvrnuti se oko sebe i potražiti darove prirode, koji su potpuno besplatni i mogu zamijeniti sve oblike uobičajene prehrane. Stoviše, mnogo ovih proizvoda sadrže mnoge korisne sastojke kojih je sve manje u našoj svakodnevnoj prehrani zbog često umjetne (pa i štetne) proizvodnje. Samoniklog jestivog bilja, jestivih gljiva i jestivih divljih životinja ima u svim krajevinama naše zemlje, pa i u našoj blizoj okolini. Povlašteni položaj imaju stavnovni priobalja, jer more pruža neiscrpno bogatstvo najrazličitijih oblika prehrane. Naravno, treba se osloboediti nekih averzija prema nekim životinskim vrstama. O izvorima prehrane u prirodi u idućem nastavku. D. D.

TEMELJNI POJMOVI

Optimalna uporaba osobnog pješačkog oružja, pored poznavanja njegovih taktičko tehničkih karakteristika, elementarnog održavanja na razine svakog borca, nužno zahtijeva i poznavanje teorijskih osnova gadanja. Upoznavši fizičkalne principe gibanja projektila poslije njegovog ispaljenja, bez nekih većih problema svaki borac se u vrlo kratkom vremenu prilagodava novom oružju, koje mu nameće trenutnu situaciju. Zakone kretanja projektila u zraku i metode određivanja veličine elemenata njegove putanje proučava znanost koja se zove vanjska balistika. Radi lakšeg ovlađavanja ovim vrlo važnim znanjima, dajemo definicije nekih osnovnih pojmljiva.

PUTANJA PROJEKТИLA I NJENI ELEMENTI

Linija gadanja je pravac koji predstavlja produženje osi cijevi poslije završenog nišanjenja, a prije ispaljenja metka.

1. putanja i njeni elementi

Linija polaza pravac je produženja osi cijevi u trenutku kada projektil napušta cijev. Kretanje projektila protivne su dvije sile – sila zemljine teže i sila otpora zraka. Sila zemljine teže vuče projektil naniže, primoravajući ga da se spušta ispod linije polaza. Sila otpora zraka djeluje suprotno gibanju projektila. Djeđovanjem tih dviju sila, projektil neprekidno gubi brzinu leta, te njegova realna putanja nije pravac, tj. polazna linija, već kriva nesimetrična linija koja se nalazi ispod linije polaza (sl. 1).

Putanja projektila (p) je putanja koju projektil opisuje svojim težištem poslije izbacivanja iz cijevi.

Linija cilja (Lc) je linija koja spaja usta cijevi sa ciljem.

Polazna točka (O) podudara se sa središtem usta cijevi i predstavlja položaj težišta projektila u trenutku napuštanja cijevi.

Tjemne putanje (T) dijeli putanje projektila na uzlani krak i silazni krak, a ujedno predstavlja najvišu točku putanje (ordinatu).

Horizont oružja (HO) je vodoravna ravina, položena kroz polaznu točku zbog čega se zove i horizont usta cijevi.

cilj nalazi iznad ili ispod horizonta oružja, onda se između linije cilja i horizonta oružja stvara kut koji se zove mjesni kut (S). On je pozitivan ako je cilj iznad horizonta oružja, negativan ako se cilj nalazi ispod horizonta (sl. 2).

Točka (U) u kojoj putanja prodire kroz cilj ili pregradu zove se udarna točka (sl. 2).

Udaljenost od polazne do udarne točke je daljina gadanja.

Kut (Q) između tangente putanje u udarnoj točki i tangentne površine cilja (sl. 2) u toj točki zove se udarni kut (Q). Njegova veličina ovisi o nagibu zemljista i mjesnog kuta (sl. 3).

Nagib zemljista koji je okrenut prema oružju zove se prednji nagib, a onaj okrenut na suprotnu stranu zove se zadnji nagib.

ZEMLJIŠNI BRISANI PROSTOR

Zemljinski prostor na kome se padajući krac putanje projektila ne uzdiže iznad visine cilja zove se ZEMLJIŠNI BRISANI PROSTOR (sl. 4).

On ovisi o visini cilja, položenosti putanje, obliku (nagiba) zemljista na kome se nalazi i o udarnom kucu.

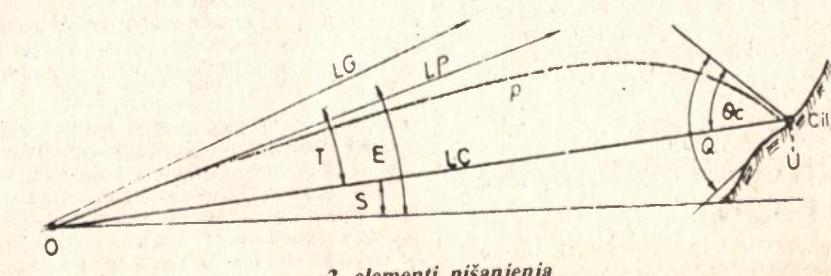
Kad se brisani prostor ostvaruje na cijeloj dužini putanje projektila, takva se putanja naziva brišuća putanja, a njezina daljina brisani domet (sl. 5).

Kad imamo prostor između zaklona i udarne točke (sl. 6), nazivamo ga zaklonjeni prostor. Dio zaklonjenog prostora na kome cilj datom putanjom projektila ne može biti pogoden naziva se mrtvi (netučeni) prostor.

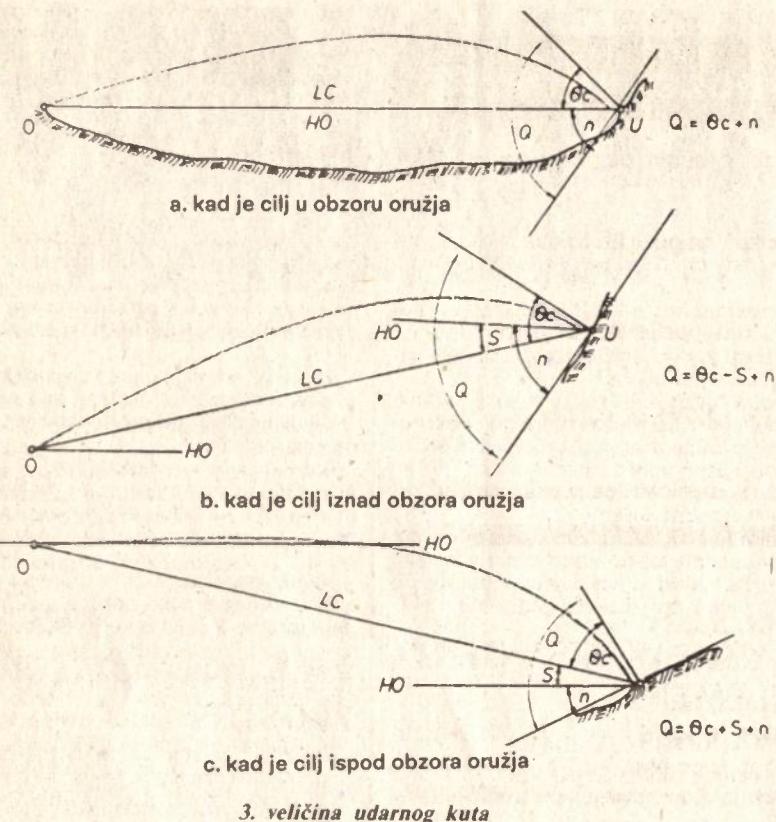
RASPRŠIVANJE POGODKA

Pri gadanju iz jednog posve ispravnog oružja, pod uvjetom da se prilikom ispaljivanja svakog pojedinog metka postupa jednako, svaki projektil će opisati svoju putanju, koja će se razlikovati od ostalih. Na taj način se oblikuje snop putanja (sl. 7).

Tu pojavu nazivamo raspršivanje pogodka. Promjenju putanje projektila na razne strane uvjetuje neznana razlika u težini pu-

2. elementi nišanjenja

njenja, težina i oblik projektila, ništanje, zračno strujanje itd. prostorija na kojoj se ostvaruju pogoci naziva se površina raspršivanja ili slika pogodaka. Centar raspršivanja označen je srednjim pogodkom. Raspršivanje pogodaka na vertikalnoj ravni pomaže se kao raspršivanje po visini i pravcu, a na vodoravnoj ili kosoj ravni kao raspršivanje po daljinu i pravcu (sl. 8). Os raspršivanja čine dvije linije, okomite jedna na drugu i prolaze kroz centar površine raspršivanja. Točka presjeka osi raspršivanja kod većeg broja pogodaka određuje položaj srednjeg pogotka (centar raspršivanja), a njegov položaj se praktično određuje – odbrojavanjem (sl. 9) pogodaka.

Raspršivanje pogodaka podliježe određenim zakonima:

– pogoci su rasporedeni neravnomjerno. Blize srednjem pogodku su gušći, a dalje su rjeđi;

– pogoci (udarne točke) su rasporedeni simetrično prema srednjem pogotku (centru raspršivanja);

– površine raspršivanja uvijek je ograničena izvjesnom granicom, i ima oblik elipse. Veličina površine raspršivanja obično se povećava daljinom gađanja i vremenom leta projektila.

ODREDIVANJE ODSTOJANJA (DALJINE) DO CILJA

Uvjeti za uspješno izvršavanje vatrenih zadatka i precizno gađanje je točno određi-

U tablici 2 dati su podaci kako se određuje daljina u uvjetima ograničene vidljivosti. Ovu tablicu treba izraditi svaki vojnik osobno.

Daljina do ciljeva noću i u drugim uvjetima ograničene vidljivosti može se odrediti i na osnovi brzine rasprostranjenosti zvuka (330 m/s). U tom slučaju treba brzinu rasprostranjenosti zvuka pomnožiti s vremenom rasprostranjenosti zvuka.

c) Određivanje daljine prenošenjem poznate osnovice, tj. zapamćenog odstojanja. Ovaj način određivanja primjenjuje se na ravniciarskom zemljištu. Za osnovicu se može uzeti bilo koje poznato odstojanje koje je vojnik duže vremena promatrao i zapamatio, kao: nogometno igralište (100 m), rastojanje između telefonskih stupova ili stupova za struju (50 m) i dr.

Pri određivanju daljine osnovica se prenosi onoliko puta koliko je potrebno da pokrije daljinu koja se određuje, pri čemu treba imati u vidu sve čimbenike točnosti određivanja daljine.

Radi lakšeg određivanja daljine odaka potrebno je odredenu daljinu usporediti s drugim poznatim ili izmjerjenim daljinama. Iz daljine koju je odredilo nekoliko vojnika treba pronaći sredinu.

d) Određivanje daljine neposrednim mjerjenjem izvodi se metrom, parnim korakom i sl.

Radi određivanja daljine parnim koracima treba znati veličinu svog parnog koraka koja se određuje tako što se rastojanje od 200 metara, na ravnem zemljištu, prede tri puta, brojeći parne korake. Vrijednost triju mjerjenja zbraja se i dijeli sa tri, te se tako dobije srednja vrijednost broja parnih koraka.

vanje daljine do cilja. Određivanje daljine do cilja vojnik u borbi može izvršiti na sljedeće načine:

a) Određivanje daljine ocjenom odaka može biti: prema izgledu, vidljivosti i boji objekta, prenošenjem poznate osnovice i kombinacijom ovih dvaju načina.

b) Određivanje daljine prema izgledu, boji i vidljivosti objekta (cilja).

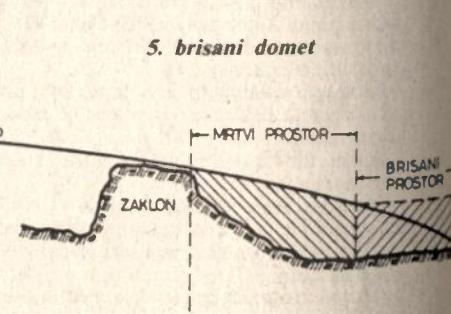
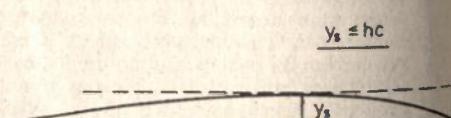
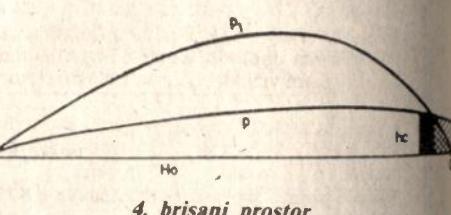
Nužno je da vojnik izradi osobni podsjetnik-tablicu, u koju unosi zapažanja o tome kako vidi objekte ili ciljeve na raznim daljinama.

U tablici 1 dati su podaci za normalan vid pri povoljnim uvjetima (lijepo vrijeme, jasno osvetljenje i sl.).

Na točnost određivanja daljine, uz oštrinu vida, utječe veličina i jasnoća objekta, njegova boja, okolina u kojoj se nalazi i sl.

Pravidno smanjujući daljinu objekti (suma, brdo, naseljeno mjesto), objekti svijetle boje (bijeli, narančasti i sl.), jednobojna i jednolična osnova (livada, snijeg, oranica), svjetli, sunčan dan i čista atmosfera, sunčane zrake koje padaju na objekt, nadvišujući objekti, objekti koji se promatraju preko vode, jaruge i udoline i objekti čija se daljina određuje iz stoećeg stava.

Pravidno uvećavajući daljinu mali objekti (kamen, džbunje), objekti tamne boje (plavi, crni, sivi), raznbojna osnova koja prikriva objekte, oblačno i kišovito vrijeme, kose sunčane zrake iz pravca objekta, objekti niži od mesta s kojeg se mjeri daljina i objekti čija se daljina određuje iz klečećeg ili ležećeg stava.

6. brisani, mrtvi i zaklonjeni prostor

TABLICA 1.

udaljenost u metrima

Što se može vidjeti?

1000

može se razlikovati pješak od konjanika

800 do 700

primjećuje se pokret nogu pješaka

400 do 300

razlikuju se boje (lica, odjeća, obuća)

200

razlikuju se konture glave i ramena

150

vide se šake ruku i dijelovi oružja i odjeće

reglete da utvrdi kutnu vrijednost svojih prstiju. Mjerjenje kutnih vrijednosti na ovaj način dovoljno je točno, ako se obavi stojeći, klečeći ili sjedeci. Pri mjerjenju treba prste udaljiti od očiju 50 centimetara.

GAĐANJE M48, PAP-om i AP-om

Osnovna dužnost strijelca je da pažljivo i neprekidno osmatra bojište, obraćajući neprekidnu pozornost na osjetljive prilaze i mjesto pogodna za raspoređenje neprijateljskih vatrenih sredstava i osmatračnicu.

Vojnik gada važne i opasne ciljeve kao što su: poslužitelji vatrenih sredstava, neprijateljski časnici, osmatrači, glasonoše, donositelji muničije i sl. Kada su ciljevi iste važnosti biraju se oni koji su najbliži jer su i najopasniji. Kada se za vrijeme gađanja pojavi novi, važniji ili opasan cilj, vatra se prenosi na njega. Podjeljak nišana ovisi o daljini cilja, a nišanska točka je obično sredina donje ivice cilja. Pri gađanju viših ciljeva na malim daljinama, nišanska točka se bira na najširem dijelu cilja (grudi, stomak).

Baćni vjetar ima znatni utjecaj na let zrna (tablica 3), skreće ga u stranu, pa je neophodno prenijeti nišansku točku na stranu odakle vjetar puše (podaci u tablici 3). Ovo se odnosi na vjetar koji puše pod kutom 90°. Kad je vjetar slabiji ili jači od 10 m/s, tada se broj figura iz tablice množi s brzinom vjetra i rezultat dijeli s 10. Dobijeni rezultat je broj figura za ispravak.

Pojedinačni, otkriveni, nepokretni ciljevi gađaju se tako da je nišanska točka na sredini donje ivice cilja. Za uspješno gađanje trenutnih ciljeva od posebne je važnosti brzina gađanja, a ona se može postići na račun skraćivanja priprema za gađanje. Ga-

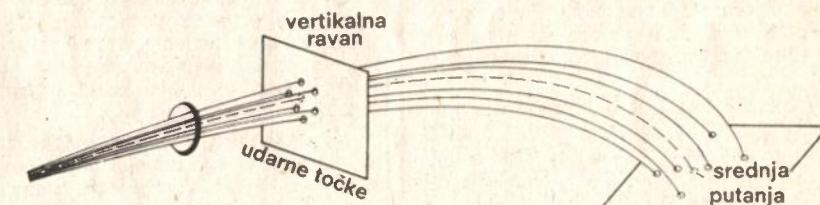
TABLICA 2.

VIDLJIVOST (noću)

	udaljenost u metrima
bljesak automatskog oružja	2000
svjetlost luči	2000
osvjetljena prašina	1000
plamen šibice	300
grupa vojnika na mjesecini	300-200
zapaljena cigareta	100-50
grupa vojnika u tmurnoj noći	70-50
grupa vojnika u jakoj pomrčini	15-10

ČUJNOST (noću)

	udaljenost u metrima
pucanj iz puške	3000
pokret tenkova	1500-800
pokret topništva	600-500
kretanje kamiona	500-300
otvaranje zatvarača	400
zvečkanje opreme	300
glasan razgovor	200
kretanje po suhom lišču	200

7. snop putanja

zora, kutna veličina se direktno očitava na mreži dalekozora.

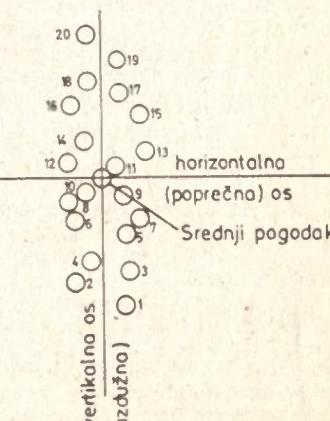
Primjer: drvo visoko 20 metara obuhvaće-
no je sa četiri podjeljka mreže dalekozora
(20 tisućitih). Daljina do drveta je 1000 m.

$$D = [(20 \times 1000) : 20] = 1000 \text{ m}$$

Radi određivanja kutnih veličina prstima

(sl. 10), uzima se srednja kutna vrijednost prstiju.

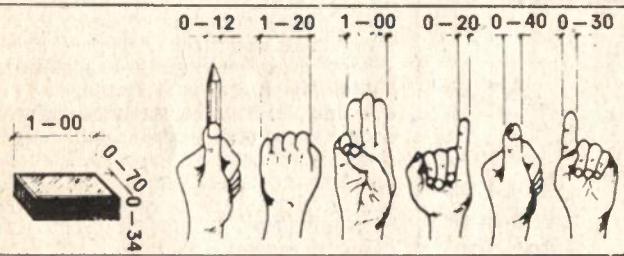
Svaki časnik i vojnik treba uporednim mjerjenjem, pomoći dalekozora, ravnala ili

horizontalna i vertikalna os rasturanja

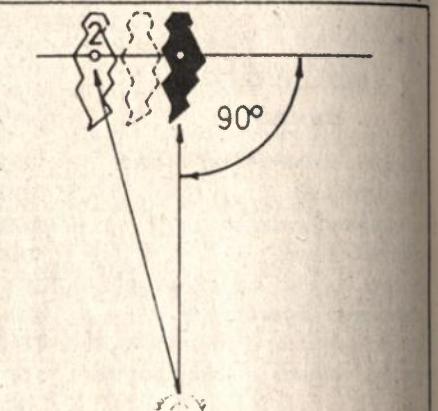
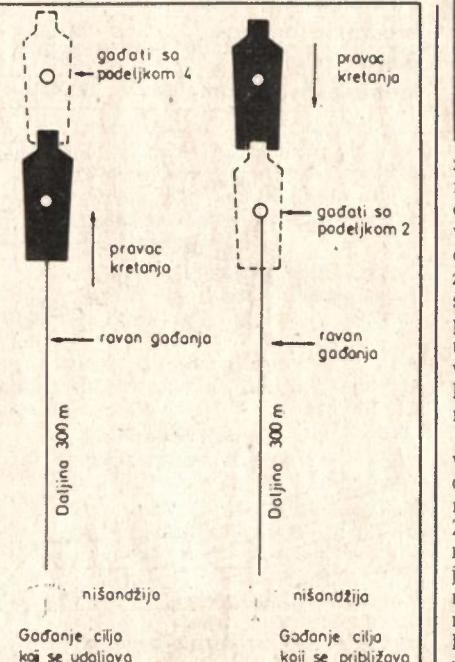
TABLICA 3.

udaljenost u metrima	brzina vjetra 10 m/s pod kutom 90°		
	preticanje u figurama		
PAP	AP	M-48	
100	-	-	-
200	1	0,5	0,5
300	2	1	1
400	4	2	2
500	6	3	3
600	10	5	4,5
700	14	7	6
800	18	9	8

TABLICA 4.

daljina gadanja u metrima	brzina cilja 3 m/s pod kutom 90°		
	preticanje u figurama		
PAP	AP	M-48	
100	1	1	1
200	2	2	2
300	3	3	3
400	4	5	4
500	6	7	5
600	8	9	6
700	10	11	7,5
800	12	13	9

10. kutovne veličine
predmeta i prstiju12. preticanje za
2 figure

danje je najbolje vršiti u »očekivanju«, tako što treba ranije nanišaniti u mjesto gdje se očekuje pojava cilja, a kad se ovaj pojavi – otvoriti vatru. Ako nije moguće predvidjeti mjesto pojave cilja, gada se »lovački«.

Ciljevi koji se kreću u ravnini gadanja (približavaju se ili udaljavaju) gadaju se pomoću nišana koji odgovara daljinama na kojoj će se cilj pojaviti u trenutku ispaljivanja (sl. 11).

Gadanje ciljeva, koji se kreću bočno u odnosu na ravninu gadanja, vrši se preticanjem – prenošenjem nišanske točke u figurama od sredine cilja u pravcu njegova kretanja. Veličine preticanja za strijelca koji se kreće trčecim korakom i pod kutom od 90° u odnosu na ravninu gadanja, date su u tablici 4.

Ako se cilj kreće pod kutom 30°, preticanje je 0,5, pod kutom 45° preticanje je 0,7, a pod kutom 60° preticanje je 0,9 od preticanja za kut od 90°. Ako se cilj kreće korakom, preticanje se uzima dva puta manje nego za cilj koji trči.

Pokretni ciljevi se gadaju očekivanjem (nišani se u nišansku točku na pravcu kretanja cilja i čim se cilj približi točki za veličinu preticanja, otvori se vatrica), ili praćenjem (nišani se ispred cilja za određeno preticanje – (sl. 12), i u najpovoljnijem trenutku otvori se vatrica).

Gadanje ciljeva iza maske (trave, džbunja, ograda itd.) izvodi se tako što se maska gada na mjestu gdje se cilj vjerojatno nalazi, ili se ona prostrijeli na svakih 0,5 m (širina figure). Prostreljivanje AP se vrši kratkim rafalima, prenoseći nišansku točku za širinu jedne zgre snopa. Na daljinama do 400 m širina jedne zgre snopa je manja od 0,5 m, pa nišansku

zaustavljanja. »Iz ruke« se gada na daljinama do 100 m, bez zaustavljanja, usmjeravajući cijev u cilj. Ispaljuje se »lovački« pod lijevom nogom. Bez zaustavljanja gada se tako da se pod desnom nogom donese puška u zgib ramena, a pod lijevom, budući liniju nišanjenja doveđe u cilj, izvrši ispaljivanje, i produži kretanje. »Lovački« s kratkim zaustavljanjem, strijelac se zaustavlja, pod lijevom nogom gada s jednim do dva metka ili kratka rafala, koči pušku i nastavlja kretanje.

Noću ali i u drugim uvjetima ograničene vidljivosti osvijetljeni ciljevi se gadaju kao i danju. Ciljevi koji se otkrivaju bljeskom punjaja i sjena gadaju se pomoću noćnog nišana. Za gadanje u svanuće i u sumrak bolje je koristiti noćne nišane. Gadanje noću bez umjetnog osvjetljenja i pasivnih optičkih nišana, u magli ili dimu, može biti uspješno samo ako se pravovremeno izvrše pripreme. Pušku treba utvrditi na grudobran i usmjeriti tako da se linija nišanjenja pri gadanju do 200 m, ne izdiže iznad zemlje više od 0,5 m. Automatska puška se utvrđuje pomoću raketki. Ako se priprema nije mogla izvršiti pravovremeno, paljba se otvara samo odbijanjem juriša i to bez nišanjenja (AP se gada dugim rafalima). Pri gadanju kroz dimnu zavjesu, bez prethodne pripreme za gadanje, postupa se kao pri gadanju cilja iza maske.

TIHOMIR BAJTEK

Trenkov pandur, sredina 18. stoljeća

PANDURI

otkraj XVII stoljeća Hrvati su kao pripadnici lakih konjičkih jurišnih odreda postali poznati gotovo u svim dijelovima Europe. Osobito su se proslavili pobjedom kod Nördlingena 1634., a mnogi su europski vladari tražili upravo Hrvate za svoju tjelesnu gardu. Osobnu stražu francuskog kralja Louisa XIII činili su Hrvati koji su se i službeno nazivali »Royal Cravates«. Posrijedi je, naime, bio običaj naših konjanika da oko vrata stave šaren rubac koji će ubrzo ući u modu pod nazivom »Kravata«.

Hrvate kao tjelesnu gardu imaju i njemački knezovi. Saski izborni knez Johann Georg II je još 1656. g. u Dresdenu ustavio jedinicu pod nazivom »Kurfürstliche Kroaten Leibcompagnie zu Ross«.

Osim u Dresdenu, hrvatske su se garde mogle naći u Passauu i Firenzi, a hrvatske regimete u Francuskoj gdje je 1633. g. kardinal Richelieu zadužio viteza Bonetta da upravo hrvatske konjanike uključi u laku francusku konjicu. Napoleon I prisluju izreku »Hrvati su najbolji vojnici na svijetu«, a osobito ih je cijenio i Friedrich Veliki.

Hrvati su se ponajviše istakli upravo u sedmogodišnjem ratu između Prusa Friedricha Velikog i carice Marije Terezije. Pod zapovjedništvom »graničarskog generala Laudona« je i posebna jedinica Trenkovih pandura iz okolice Požege.

Madarska riječ pandur ili bandur vjerojatno je slavenskog porijekla. Od svih strażara u službi hrvatskih i madarskih feudalaca najveću su slavu stekli upravo panduri baruna Franje Trenka, austrijskog pukovnika izbačenog iz vojne službe, koji se rodio na talijanskom jugu u gradu Reggio di Calabria 1711., a umro u Spielbergu 1749. Svoju je pandursku regimentu, nekih tisuću ljudi, unovatio na svojim slavonskim imanjima. Ti su se smioni ratnici ogledali na mnogim europskim bojištima, ali su počinili i poprilično pljačkaških zlodjela. Možda su baš ta zlodjela bila kap koja je prelijala čašu Mariji Tereziji, pa je Trenk skončao u zatvoru tvrdave pokraj Brna. Mala mu je utjeha bila činjenica da je jedini (kao poseban caričin ljubimac) imao čelju s pogledom u nebo. Trenku su, naime, mnogi pripisivali i stanovitu galantnu afetu sa samom caricom.

Na uniformama koje su nosili panduri dosta je nacionalnih obilježja, ali i podosta detalja dopremljenih iz osmanlijskog carstva. Prevladavala je, ipak, smeda boja koja će kasnije postati službenom upravo u graničnim krajevima. Njihove čuturice za vodu postat će sastavnim dijelom opreme austrijskog vojnika. Na nogama će im se naći čizme, a oružje i opremu kupovati će umjesto samih pandura, carska vlada.

JURICA MILETIĆ

IMOBILIZACIJA

Prije transporta ranjenu osobu treba immobilizirati. Svrha immobilizacije je sprečavanje pomicanja ranjenog dijela tijela. Primjenjuje se kod uganuća i isčašenja zglobova, prijeloma kostiju, većih rana bez prijeloma, zaustavljanja krvarenja kompresivnim zavojem i Esmarchovim povaskom.

Isčašeni je zglob izobličen i nepokretan. Prisutni su bol, oteklina i modrica. Kod slomljene kosti siguran znak prijeloma je izobličenje, a također su prisutni i bol, oteklina i nemogućnost pokretanja. Ako je koža iznad mesta prijeloma čitava, prijelom je zatvoren. Postoji li iznad mesta prijeloma rana, prijelom je otvoren, što je puno teža situacija.

Prijelome i isčašenja ne smijemo sami namještati, nego samo immobilizirati. Nepažljivim pomicanjem ranjenog dijela tijela možemo pogoršati ozljedu, a nekad i životno ugroziti povrijedjenoga. Probije li ulomak slomljene kosti kožu, dolazi do zagadenja i upale kosti čije lječenje može trajati godinama. Ako se ozlijede velike krvne žile nastat će pojačano krvarenje. Pomicanje slomljene kosti vrlo je bolno. Osim što je subjektivno vrlo neugodan osjet, bol može preko živčanih refleksa dovesti do cirkularnog kolapsa. Njopasnije je pomicati slomljenu kralješnicu. Tada može doći do prekida ledne moždine i do paralize ozljedenoga.

Ako je u blizini sanitetsko osoblje, njemu ćemo prepustiti ozljedenika. Sanitetsko

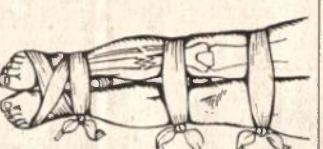
osoblje raspolaže namjenskim (formacijskim) sredstvima za immobilizaciju. Cramerova udlaga načinjena je od žice. Lako se savija i oblikuje. Prije stavljanja oblaže se vatom, a na ekstremitet se pričvršćuje za vojem. Pneumatska udlaga koristi se za immobilizaciju potkoljenice i stopala. Nakon što je postavimo, napušemo je zrakom. Postoje i druge vrste udlaga.

Dogodi li se da sanitetska služba nije u blizini, potrebno je da sami vojnici izvrše immobilizaciju. Njima na raspolaganju stoje najčešće priručna sredstva (kao što su daske, dijelovi opreme i sl.).

Ako je prijelom otvoren na ranu stavljamо sterilni prvi zavoj. No, ako je prijelom zatvoren ranjeni dio tijela immobiliziramo preko

1. Pneumatička udlaga

3. Imobilizacija potkoljenice

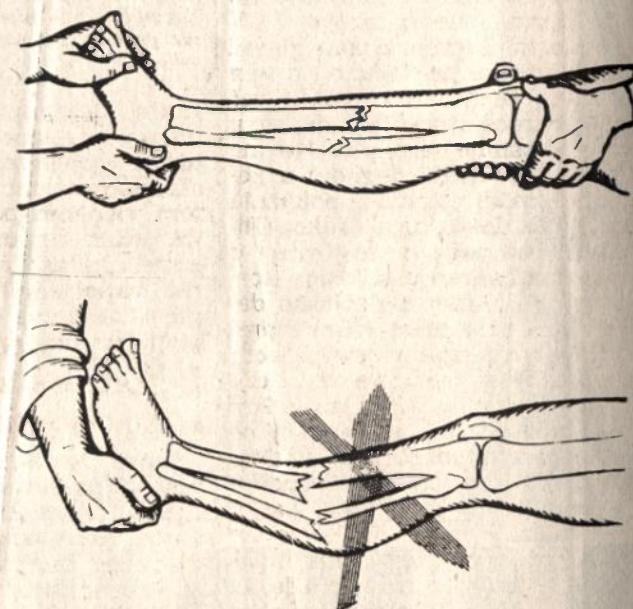

4. Imobilizacija natkoljenice daskama

odjeće. S povrijeđenim dijelom tijela treba postupati oprezno kako ne bismo pogoršali ozljedu. Izobličeni dio tijela ne smijemo ispravljati. Prilikom premještanja povrijedjeni dio eksremeta hvata se za dva susjedna zglobova i poteže u suprotnim smjerovima. Ako je sredstvo za immobilizaciju tvrd predmet, oblažemo ga lišćem, tkaninom i sl. Vrhove prstiju moramo ostaviti otkrivenim. Stanje cirkulacije najbolje možemo ustanoviti usporedbom sa suprotnim eksremitetom. Primjetimo li promjene (npr. da prsti pomodre, a na opip su hladni), tada malo popustimo zavoj. Ključna se kost immobilizira zavojem.

Donji se eksremiteti immobiliziraju pomoću puške, dasaka i sl. Posebnu pažnju treba posvetiti ozljedi kralješnice, stoga će postupak biti opisan u slijedećem nastavku naše rubrike.

Na kraju, recimo da je nakon immobilizacije nužan transport ranjene osobe. Za

2. Ispravno i neispravno pridržavanje prelomljenog uda

tu je svrhu potrebno osobu utopliti, dati joj sredstvo protiv bolova, kao i neki napitak (ako nije ozlijeden probavni trakt).

DINKO ROGULJ

ZLATNE GOPINE 1910. - 1912.

piše: ZVONIMIR ANTOLJAK

Inženjer Slavoljub Penkala sa suprugom Emilijom koja se – iako naturalizirana Zagrepčanka – nije dvoumila da i svoj miraz priloži za dovršenje prvog hrvatskog aviona

Tijekom svog sad već poduzeg zrakoplovnog života, imao sam povlasticu osobno upoznati mnogo starijih kolega, koji su ostavili dubok trag u uzbudljivoj povijesti hrvatskog zrakoplovstva. Posebno mjesto, međutim, pripada Karlu Dragutinu Novaku. Jer Deđa Dragec bio je jedan od onih koji su obilježili upravo tu »zlatnu epohu« hrvatskog letenja. Zahvaljujući njegovu kazivanju možemo danas znati i osjetiti kako je to uistinu bilo, kad se pri kraju prvog desetljeća ovog burnog stoljeća, hrvatskim zemljama Austro-Ugarske Monarhije počeo nezaustavljivo širiti val nacionalnog sazrijevanja i želja da se u kulturnom, gospodarskom i tehničkom napretku hitno dostigne Evropa. U tom je smislu zrakoplovstvo bilo poseban izazov. Gotovo da je u svakom malo većem hrvatskom gradu postojao neki zanesenjak koji se odao gradnji svog letećeg stroja.

Prirodno, Zagreb je kao glavni grad Hrvatske prednjačio i u tom pogledu. Domoljubni tisak već 1905. pokreće inicijativu da se u Zagrebu osnuje aero-klub. Novine pozdravljaju svaki dogadjaj u kojem »domaći sinovi« pokazuju »avijatička dostignuća«. Tako »Obzor« 10. listopada donosi vijest o uspjesima Zagrepčana Josipa Kornina, koji u Americi uspješno demonstrira prvi pravi gliser i prenosi njegovu izjavu newyorškom »Herald Tribune-u«, da već duže vrijeme radi na letećem stroju koji će imati motor od 100 KS i koji će moći prevesti pet putnika. Isto tako, prati se s doličnom pozornosću karijera Ivana Starčevića, našeg najstarijeg vojnog zrakoplovca, koji je nakon završetka vojne akademije u Bečkom Novom Mjestu, već 1897. postao zapovjednik Prvog aeronautečkog odjela austro-ugarske vojske. Starčević je autor čitava niza zrakoplovnih inovacija, koje su znatno unaprijedile onodobnu aeronautiku i zbog toga je višekratno odlikovan. Od 1906. do 1908. bio je čak potpredsjednik Carskog aero-kluba u Beču, da bi

zatim kao dopukovnik 1910. bio imenovan zapovjednikom Avijatičkog odjela austro-ugarske vojske. Spomenimo usput da je na tom visokom položaju zamijenio još jedan hrvatski časnik, dopukovnik Milan Uzelac, budući general i zapovjednik kopnenog zrakoplovstva čitave Monarhije. Sve to, međutim, nije bilo »ono pravo«.

Penkala – kraj »zaostajanja u zrakoplovstini«

»Ono pravo«, prema sve nestpljivijem očekivanju hrvatskog općinstva, javna je demonstracija domaćeg aeroplana, ili ako već nema domaćeg, barem nekog stranog, kako bi se konačno vidjelo »kak taj vrag leti i kaj ga vu zraku drži«.

Godina 1908. i 1909. bile su značajne za razvoj europskog i svjetskog zrakoplovstva. Iz dana u dan dogadale su se nove stvari. Francuz Henri Farman na dvokrilcu »Voisin«, početkom 1908., preletio je više od jednog kilometra, da bi samo devet mjeseci kasnije izvršio

prvo putovanje avionom između dva grada: poletio je u Chalonu i sletio 27 kilometara dalje, u Rheimsu. No, Amerikanci ne žele samo tako prepustiti vodeću ulogu Francuzima. U Europu krajem 1908. stiže Wilbur Wright, te na Staru godinu postavlja novi rekord: za dva sata i dvadeset minuta preljeće razdaljinu od 124 km i 700 m. Kad je, međutim, Louis Bleriot, čuveni graditelj aviona i pilot, preletio 25. srpnja 1909. kana La Manche, a njegovi sunarodnjaci Latham i Paulham, krajem godine, postigli visinske rekorde od 475, odnosno 610 metara visine, postalo je očito da Francuska i stara dobra Europa ponovno preuzimaju zrakoplovni primat.

Nije, dakle, nimalo čudno da hrvatski tisak u tim herojskim dana ma razvoja zrakoplovstva ne umorno traga za domaćim talentima, koji bi se svojim izumima i podvizima mogli uključiti u zbivanja na svjetskoj nebeskoj sceni i Hrvatsku približiti Evropi.

Tako zagrebačke »Novosti« 31. kolovoza 1909. objavljaju s ne malim ponosom »da je našo zaostalošti u zrakoplovstini« došao kraj, jer se iz pouzdanih izvora saznaje da naš poznati izumilac, inženjer Penkala dovršava konstrukciju originalnog aviona. Već 2. rujna »Narodne novine« objavljaju dopis svog varaždinskog suradnika, koji javlja da naš zemljak, profesor P. intenzivno radi na konstrukciji aviona »na posve novoj naučnoj osnovi«. Iz istih izvora saznaјemo da i zagrebački profesor Bešević dovršava svoj leteći stroj čiji je model uspješno predstavio javnosti u Voјnom klubu i dobio laskave ocjene. Ni »provincija« ne zaostaje. U Rijeci se spremaju nabaviti vlastiti zrakoplov iz Francuske, u Osijeku je ing. Andrija Huber navodno, već daleko odmakao u gradnji aviona.

U Subotici Ivan Sarić također gradi avion. Vjerojatno bi, pomni ljestvom požutjelih novinskih stranica, naišli na još poneko ime, ali i ovo je dovoljno da se dobije pojmom golemom interesu koji je vladao za avione i zrakoplovstvo.

povijest zrakoplovstva

Medutim, u toj poplavi vijesti postoji jedan terminološki problem, koji stvara popriličnu zbrku. Ispara da ondašnji novinari nisu bili uvijek načito o čemu javljaju, pa su često i obične leteće modele proglašavali letećim strojevima i avionima, što je izazivalo velike zabune. Nažalost, još se i danas površno izjednačuju pojmovi avion i zrakoplov. Naime, pojam zrakoplov obuhvaća i balone i helikoptere i zračne jedrilice i sve ostale leteće naprave, a avion je u tome točno definiran krilima i motorom. Pa, iako je svaki avion ujedno i zrakoplov, nije svaki zrakoplov avion.

U takvom okružju u Zagrebu je počela akcija da se u grad pod Medvednicom doveđe Louis Bleriot, tada najpopularniji evropski zrakoplovac, koji je krenuo na svoju europsku turneju. Na veliko razočaranje općinstva, do već ugovorenog Bleriotovog zagrebačkog uzleta nije došlo, jer mu se dva dana ranije u zraku raspao motor aviona, a on se ozbiljno ozlijeden jedva spasio.

Prvi hrvatski avion

A tada na scenu stupa ing. Slavoljub Penkala sa svojim posljednjim izumom, koji će ući u povijest kao prvi hrvatski avion. Kasnija sudbina Penkale, njegova aviona i pilota Dragutina Novaka, tipičan je primjer smišljenog srpskog omalovažavanja hrvatske uloge u razvoju jugoslovenskog vazduhoplovstva što neodoljivo podsjeća na poznatu sovjetsku maniju dokazivanja da su oni bili prvi u svemu što je svijet izmislio. Nasreću, iza Penkale, hrvatskog Orwilla Wright-a, kako su ga neki voljeli nazivati, ostalo je dovoljno veliko životno djelo, da bi svim kasnijim pokušajima da se njegova uloga zaobide ili minorizira, ostali posve bezuspješni.

Ing. Slavoljub Penkala, taj inženjorski čovjek, uspio je do svoje prerane smrti (nije navršio ni 51. godinu života) patentirati preko 80 izuma. Svijetu je ostavio »penkalu« – patentnu olovku – koju je izumio 1906. Patentirao je električnu četkicu za zube, termos-bocu, plavilo za rublje, deterdžent, posebnu plinsku turbinu, te još mnogo toga, davno prije nego smo mi za te izume čuli, i to kao »nove« i »strane«. I kad ste nekog zamolili »penkalu«, vjerojatno vam nije palo na pamet

da je to ime genijalnog izumitelja i našeg sunarodnjaka. U 35. godini života, kao već afirmirani izumitelj, prateći između ostalog i sva burna zbivanja na području zrakoplovstva, Penkala nije odolio izazovu da pokuša riješiti ondašnji najveći problem letenja – stabilnost aviona u zraku. U praksi bi to značilo da avion treba sam održavati svoju ravnotežu u zraku, a pilot upravlja otprilike kao što vozač upravlja automobilom.

I drugi onodobni graditelji aviona pokušavali su, naravno, na stotine raznih načina postići da im strojevi budu što poslušniji, kako ih ne bi izvratile zračne struje i kako se ne bi pri svakom otkazu motora strmoglavljalj na zemlju. Želja da se leti bila je, međutim, neusporedivo veća od poznavanja načela mehanike leta. Penkala je razmjerno brzo uočio u čemu je problem i sav se dao na rješavanje ravnoteže i upravljalivosti aviona.

Bio je naime siguran da avionima, koji su dotad imali riješen problem uzgona i vuče, treba dodati djetotvorne stabilizirajuće površine na repu. Dvije godine uporno je proučavao razne sustave da bi se na kraju odlučio za vrlo originalno rješenje s tri trokutaste pokretne plohe na repu aviona, koje pilot pokreće okretanjem volana i tako dovodi avion u željeni položaj. Bio je zapravo, vrlo blizu pravog rješenja do kojeg se došlo nažalost kasnije, nakon puno izgubljenih strojeva i stradanja pilota.

Krajem 1909. Penkala je, u vlastitoj radionici i u stanu na Trgu kralja Tomislava, ali i u mehaničarskoj radionici majstora Ivana Dirnbacha na Preradovićevom trgu, izradio sve osnovne elemente svog »biplana«, te od Zapovjedništva grada zatražio i dozvolu za izgradnju hangara na vojnom vježalištu u Črnomercu. Dozvolu je dobio i već 23. veljače 1910., na mjestu današnjeg Doma umirovljenika na trgu što ga zatvaraju Selska i Končareva (a koji danas nosi njegovo ime), izraslo je zdanje »Penkalino avionskog spremišta«. Hrvatska je time dobila svoj prvi aerodrom »da ga ljepeš i većeg nema u čitavoj monarhiji«, kako je to lijepo sročio reporter zagrebačkih »Novosti«.

Došao je Novak

Već sutradan Penkala je u svom hangaru, koji je imao i vlastitu kovačnicu, počeo sa sastavljanjem aviona. No, pojavio se novi problem – nedostatak kvalificirana pomoćnika. I tada se pojavio Dragutin Novak, osamnaestogodišnji urarski »kalfa«, mladić koji bi »sve dal za aeroplane«.

Upoznao sam Novaka u njegovoj dubokoj starosti, kad sjećanja već pomalo blijede, ali mi je opis njegova susreta s »gosponom inžinjerom Penkalom« kako ga je Deda Novak ispričao, ostao u pamćenju:

– Bil sam mladi kalfa i otišao sam sa sedamnaest let vu svet – započeo je Novak svoju priču na zagrebačkoj kajkavštini, kojoj je ostao vjeran čitav život. – I to baš zbog velike želje da se nekak najdem tam gde se leti. A onda sam

Inženjer Penkala sa svojim suradnicima ispred »biplana« i hangara na uzletištu Črnomerc u srpnju 1910.

procitao v madarskim novinama za pokuse gospona inžinira Penkale i mam sam odlučil da se vrem v Zagreb, makar tu nisam imal više nikog svog. I tak sam odmah v nedelu krenul na Črnomerc. Išel sam Selskom od Illice i baš kad sam skrenul prema nasipu »egzircirplaca«, sustigel sam jenog gospona i pitao ga jel zna za spremište inžinira Penkala. Gospo je rekao da i on ide vu Penkalino spremište i pitao me zakaj hoću videti inžinira Penkala. Ja sam mu onda ispriovedal kak sam sasvim ponorel za aeroplanim i da mislim da je i inžinir Penkala isto tak nori kak i ja, pa um ga zato pitao da me zeme za pomoćnika i da sam spremjan delati ak treba i zbabav. I tak smo vu tome došli do spremišta koje je bilo zaprto. Nodaj je onaj gospod zvadil ključ, otpri vrata i rekao mi da sam primljen za pomoćnika i da je on vu stvari taj »norin inžinir« Penkala.

Novakovim dolaskom radovi na sastavljanju aviona krenuli su brže, ali ne tako brzo kako je to očekivalo nestrljivo zagrebačko općinstvo i još nestrljiviji »Karlek« Novak, koji se preselio u hangar uredivši sebi vlastiti kutak. Javljuju se, međutim, prvi novčani problemi. Penkala je u gradnju aviona uložio svu uštdevinu dobivenu prodajom patenta »automatske olovke« (koja se danas masovno proizvodila u svijetu), bio je na putu da potroši i ženin miraz. Zato mu se i žurilo, jer se nadao da će stići na veliki avijacički miting koji se u lipnju trebao održati u Budimpešti. Nadao se da će osvojiti neku od bogatih nagrada i tako sanirati finansijske nedaće.

Penkala je 7. travnja objavio da je sastavljanje aviona uglavnom završeno, dodavši da je uvjeren da će hrvatski aeroplani u Pešti na utakmici za najduži let postići zavidne uspjehe, te da će za deset dana preći na praktične pokuse u letenju. Ali prošao je čitav mjesec, a Penkala je dosljedan svojoj temeljnosti – još uvijek provjeravao i dotjerivao pojedine detalje. Penkalin »biplan« bio je dvoplošnjak s gornjim uzgonskim krilom od 9 m razmaha i donjom trokutastom plohom dužine 11 m na kojoj je bio učvršćen motor, klupica za pilota te na kraju već opisana trokusta peraja repa. Sve je to bilo postavljeno na tri kotača od bicikla. Stroj je po svojoj konstrukciji

Dragutin Novak, prvi hrvatski pilot, u odori vojnog pilota u Austro-Ugarskom ratnom zrakoplovstvu gdje je bio instruktor letenja.

i izgledu bio zaista originalan i nije imao niti jedne bočne plohe, što je trebalo povećati otpornost na iznenadne udare vjetra.

Penkala je čvrsto vjerovao da će na svom avionu moći letjeti svaki laik bez dugotrajne i skupe poduke, kakva je u to vrijeme bila uobičajena, a pri kojoj su se mnogi učenici skršili do kraja, prije svršetka. Manji lomovi aviona i pilota uopće se nisu računali. Penkala je zato da bi se izbjegle takve nedaće i počeo gradnju svog aviona. Otuda i njegova vjera da će uskoro on i njegov »mekanik« Novak ponosno kružiti iznad Črnomerca i dovoljno izvježbani stići na veliku utakmicu u Budimpeštu.

Sudbonosni lom krila

No, pokusi su pokazali da stvari nisu tako jednostavne. Već nakon prvih rulanja po zemlji Penkala je postao oprezan uvidjevši da »biplan« neki put tvrdoglavovozi po svome i ne ponaša se u skladu sa zapovijedima. Kad je uskoro sam naletio na nasip i ostetio dio krila, odlučio je da pilotiranje ubudće prepusti Novaku, koji se pokazao mnogo vještijim za upravljačem. No, nije mu htio dopustiti suviše mlađenacke samoinicijative, pa i po cijenu da ne stignu na utakmicu u Peštu. A Novak je uzorno napredovao praveći sve više i sve duže skokove. Već krajem lipnja, »di-pao« je preko deset metara visoko i posve sigurno prizemljivao aparat. Čak i po vjetru.

Tijekom mjeseca srpnja 1910. Penkalin avion postao je najomi-

ljenija zagrebačka atrakcija. Preko vikenda na vježbalištu se skupljala oduševljena pubika uživajući u »vratolomljama« pilota Novaka. To su sad već bili pravi letovi, visoki i dugi po više stotina metara. U meduvremenu su na konstrukciji aviona pravljene pojedine preinake i dotjeravanja, tako da je avion postajao sve sigurniji i bolji. Sredinom rujna, Novak je uspijevaо bez problema izvesti zaokrete »od pola runde«, kako je sam nazivao zaokret za 180 stupnjeva. Penkala je bio sretan jer mu se činilo da njegova ideja o djelotvornosti trokutastih stabilizatora na repu pokazuje uspjeh i u praksi. O Penkali i njegovu stroju piše se i u Europi. Neki vrlo uvaženi časnici iz vojnog zrakoplovstva, kao »Oberst« Uzelac i sami su isprobali Penkalin »biplan«.

A onda je, iznenada, došao brutalni kraj. Nisam nikad od samog Novaka uspio dozнати kako se zapravo odigrao posljednji let Penkalinog »biplana«. Slušajući ga, shvatio sam ono što on sam onda nije shvaćao: da je naprsto »prevukao« avion čija snaga motora nije bila dovoljna da izdrži prevelik kut penjanja. Avion je sa petnaestak metara visine izgubivši brzinu, klonuo na krilo i tu više nije bio spasa. Došlo je do bočnog udara u zemlju. Konstrukcija aviona ipak je dobro izdržala. Sve u svemu, slomilo se samo jedno krilo, što je ujedno i vrlo dobro amortiziralo silinu sraza, pa je pilot ostao praktički neozlijeden.

No, Novakov šok od pada bio je neusporedivo manji od onog koji je doživio malo kasnije, kad je Penkala, uvjerivši se da je sve sretno prošlo, izjavio ozbiljno i tužno, kao da sam sebi presuduje: »Karlek, sretan sam da si živ, ali ovo je kraj – nema više...«. Donijevši takvu odluku bio je svjestan da je načelno izgradio dobar avion, ni bolji ni lošiji od ondašnjeg prosjeka. Ali on nije želio nikakav prosjek. Želio je super-avion. Avion u kojem bi mogao letjeti svaki normalni građanin, uz najnužniju poduku. Ostao je dosljedan toj svojoj odluci kao i u svemu što je činio.

I tu završava priča o prvom hrvatskom avionu, ali ne i o prvom hrvatskom pilotu Novaku i njegovim budućim kolegama, jer je počeo nicati novo spremište...

Nastavlja se

Kad je krajem prošle godine filmski časopis »Premiere« objavio svoju redovnu godišnju listu »100 najmoćnijih ljudi Hollywooda«, ime Mikea Owitza našlo se na prvom mjestu. Slijedili su ga Kevin Costner, Steven Spielberg, Sylvester Stallone, Warren Beatty... U popratnom izvješću stoji kratko: »Michael Owitz je kum Hollywooda. Njega se svi boje i zvijezda koja ga pridobije za vlastitog menedžera može biti sigurna u polučenje golemog uspjeha.«

Tko je zapravo Owitz? O njemu se privatno vrlo malo zna. Diplomirani je ekonomist s višegodišnjim iskustvom u jednoj losangeleskoj izvozno-uvoznoj tvrtki. Uvidjevši da su filmski snovi na celuloidnoj vrpci najvažniji američki izvozni proizvod, Mike uz pomoć školske priateljice, glumice Sally Field, ulazi u svijet filmske industrije. Zahvaljujući izvanrednom osjećaju za otkrivanje talenta i hladnokrvnosti pri mukotrpnim pregovorima s holivudskim producentima i redateljima, Owitz je ubrzo stekao epitet »umjetničkog agenta No.1«. A o važnosti agenta najrječitije govori izjava Dustina Hoffmana nakon uspjeha »Kišnog čovjeka«: »Za ovo zahvaljujem Mikeu Owitzu. Koliko si tražen u svijetu filma prvenstveno duguješ pravom agentu, a tek onda vlastitom znanju i marljivosti.«

Gotovo 700 ljudi – glumaca, redatelja i zvijezda show-businessa, daje Mikeu za njegove usluge 10 posto od svih svojih prihoda, a to je ogroman honorar. Kim Basinger bi vjerojatno do danas ostala obična starletka da joj Owitz nije ishodio ulogu u »Devet i pol tjedana«... Paul Newman, Jane Fonda, Robert Redford, Meryl Streep duго su osporavali njegove kvalitete, ali su ipak svi s njim potpisali ugovore.

Njegova je ideja bila i da se Cher vrati na film s izrazito erotiziranim imageom te da Farah Fawcett konačno sa sebe skine krinku »Charlijevog andela«... Obe su zabilistale na velikom ekrusu. Owitz je dosad uspio prikupiti bogatstvo od 150 milijuna dolara i pronašao je sposobne mlade ljude koji mu pomažu u poslu. Slovi za puritanca bez smisla za humor koji veliku pozornost posvećuje obitelji i uspješno izbjegava skandale.

»Pravi čovjek za predsjednika SAD«, kažu njegovi prijatelji. Owitz to trenutno, sa smiješkom odbacuje, ali ne isključuje mogućnost da se jednog dana otisne i u političke vode.

SVI MIKE OVI LJUDI

Mike
Owitz –
kum
Hollywooda

Kako se u Americi predizborna aktivnost oko izbora novog predsjednika sve više zahuktava, predsjednički kandidati nastoje na mnoge načine pridobiti glasove najšireg pučanstva. Uz najvažnija obećanja gledaju ekonomski i političke budućnosti zemlje, važno su mjesto u kampanji dobiti i zvjezde show-businessa koje Amerika dobro poznaje. Čini se da zasad najbolji (i najmišićaviji) adut posjeduje sadašnji predsjednik Bush, naime, vodi na svoje skupove amerikaniziranog Austrijanca Arnolda Schwarzeneggera. Arnie je oličenje junaka iz Zaljevskog rata (jedne od najpozitivnijih komponenti Bushove vladavine), snažan, pametan i veliki domoljub. Podsjetimo da je Schwarzenegger svoju biografiju osim natjecateljskih trofeja, metara mišića i brojnih snagatorskih uloga, obogatio i poželjnim sveučilišnim obrazovanjem koje ga je zajedno s arhaičnim podrijetlom Europskog protukandidatima. Iole bolji poznavatelj američkih prilika zna da »Hasta la vista«, iako doslovno prevedena znači

nas preplavljeni. Izborom supruge iz klana Kennedyevih, pribavio je sebi dodatno zanimanje javnosti i osvojio simpatije brojnih sudržavljana.

Koliko je Arnie važan Bushu, govori i činjenica da se Schwarzenegger morao vratiti sa zimske Olimpijade u Albertvilleu i svoje strasti za snježne sportove podrediti političkoj djelatnosti. S obzirom da je rođen u znaku Lava, jasna je njegova želja za egzibicionizmom i »razbacivanjem« pred publikom, ali istovremeno to mu djelovanje uvek pomaže kad nekog drugog treba izdvojiti iz gomile ili mu barem usaditi takvu težnju. Bushov tim je to očito osjetio i »uzeo ga pod svoje okrilje.«

Danas, kad je predizborna kampanja dosegljala svoj užareni vrhunac i odbrojava posljedne dane do glasovanja, Arnie hladnokrvno poziva pred kamerama i otpozdravlja glasačima. Svaki svoj govor završava španjolskim pozdravom upućenim Bushovim protukandidatima. Iole bolji poznavatelj američkih prilika zna da »Hasta la vista«, iako doslovno prevedena znači

MIŠIĆAVA UZDANICA

Hoće li Arni u politici biti isto uverljiv kao Arni na slikopisnom platnu?

Arnold Schwarzenegger – iz trim kabinetu u vrhunsku politiku

»Dovidjena«, u ovakvoj prigodu može značiti jedino »Zbogom! Hoće li Bush donista baciti svoje protivnike na koljena i ostaviti ih u tom položaju do nekih drugih vremena, vidjet ćemo vrlo brzo.

DOLAZE DIVOVI

Ljudi postaju sve viši što lako možemo primijetiti na mlađem naraštaju. Bebe koje se sada radaju, kao odrasli ljudi u prosjeku će doseći 185 cm visine, dok će neki narasti i više od 2 metra. Bit će to cijela nova generacija »dugajlja«.

Nedavno je u jednom američkom medicinskom časopisu objavljena studija bečkih istraživača koji su se pozabavili problemima zapanjujućeg ljudskog rasta u budućnosti. Austrijanci ističu da je visoki rast prevenstveno posljedica sve izraženijeg svemirskog zračenja koje pojačava lučenje žlijezda. Tajna tih zraka nije još razjašnjena, ali uglavnom se veže uz planetarni položaj Zemlje i uništavanje ozonskog omotača. Istraži-

vači tvrde da se Zemlja već nalazila u sličnom položaju gledje Sunca, Mjeseca i ostalih planeta i da su slična zračenja utjecala i na naše pretke. Kao dokaz toj tvrdnji prilaže činjenicu pronađenog kostura muškarca iz perioda prije 750.000 godina.

Kada su znanstvenici kraj Pekinga otkrili čitavu gomilu kostiju jednog muškarca i spojili ih, dobili su kostur čovjeka višeg od 4 metra! Dobio je ime »Pekinski čovjek«.

Cetiristo tisuća godina kasnije bilo je divova i u Europi. To su bila 3,5 m visoka ljudska bića, u znanosti poznata pod imenom »Meganthropus«. Pri analizi otkrivenih kostiju pojavili su se tragovi točno određenog svemirskog zračenja koje je vjerojatno prouzročilo divovski rast.

Takve zrake ponovo padaju na zemljini kuglu i potom predstoji nova mutacija koja će tijekom slijedećih stoljeća ponovo ljudi pretvarati u divove.

Osim zračenja i uništenog zaštitnog zemljinog omotača, stručnjaci za prehranu tvrde da je i povećano unošenje bjelančevina i vitamina u organizam, kojima obiluje današnja prehrana, uzrok zapanjujućeg rasta. Sagledavši sve činjenice, Austrijanci su zaključili da će naši sljednici biti i zdraviji i sposobniji od ljudi današnjice. Povećat će im se moždana masa i živjet će duže. Tako su znanstvenici barem djelomično uspjeli zadovoljiti znatitelju nas običnih smrtnika uobičajenu u pitanje: »Zašto su naša djeca za glavu viša od nas?«

FILOZOFIJA KIČA DEVEDESETIH

Phil Collins je doista neumoran. Kad smo već pomislili da će nakon sjajnog albuma »Serious Hits... Live« dati malo oduška i sebi i nama, evo njega opet sa starim društvom iz »Genesisa« i novim albumom pod naslovom »We can't dance«. Album je objavljen potkraj prošle godine, oko Božića, i danas već pola Europe skakuće po njegovim ritmovima.

Spot pjesme »I can't dance«, simpatična zezalica na račun Levisovih reklama i Michaela Jacksona, već dva mjeseca je najizvođeniji spot na MTV-ju! Phil Collins, nema sumnje, zna svoj posao. Njegova neopterećujuća glazba, s blagim primjesama soul-a, ljepljiva za svako prošjećno uho, ulickana i ispeglana, skriva se dakako i u poetičkim temeljima »Genesisa«. Uspjeh Phila Collinса kao solo-izvođača bio je ponajbolji poticaj da grupa preko noći zaboravi na svoju prošlost ambicioznog simforock sastava (s Peterom Gabrielom na čelu, a Collinsem za bubenjevima!), da se okani iluzija o multifunkcionalnosti popularne glazbe i marljivo se okreće »štančanju« hitova od čijih poruka ne boli glava, ali od čijih ritmičkih udara, bogme, itekako bole noge! »Stari dečki« Michael Rutherford i Tony Banks, zajedno s Collinsem, ni ovoga puta nisu snimili revolucionarnu ploču, ali su svaku pje-

smu opremili svime potrebnim za dugotrajan boravak na top-listama. Baš kao i prethodni albumi, »We can't dance« ipak nije samo zbirka pjesama napravljenih točno po megahit-obrascima. Rutherford, Banks i Collins, kao vrhunski glazbenici, mjestimično se znaju pogradi zadanim pravilima, pa ni ovom albumu ne nedostaju raznorazna instrumentalistička, producijska, pa i tehnologiska iznenadenja, od kojih neka za godinu mogu postati popularno-glazbenim standardom. I ranije je to bio slučaj. Ukratko, »We Can't dance« je očekivani album »Genesisa« uz koji ćemo se zabavljati toliko dugo dok Collins ne pripremi svoj novi samostalni projekt. Dakle,

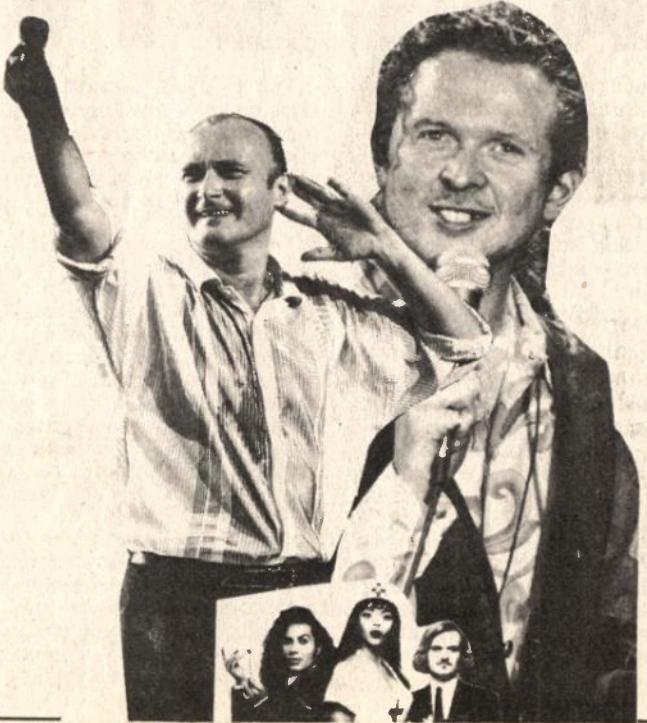
više nego ugodan intermezzo!

S top-listama »na ti« je i skupina »Simply Red«. Predvođeni izvršnim pjevačem, crvenokosim Mickom Hucknallom, dečki su još prvim albumom »Picture Book« (1985.) postavili temelje svoga glazbenog iskaza, negdje između soul-a, popa, funkya i mjestimice jazz-a. Tih su se temelja čvrsto držali tijekom cijele dosadašnje karijere i nisu požalili. Svaki im je novi album (ne previše različit od prethodnog) dobro nahranio džepove šuštavim zelenim novčanicama. Da je tomu tako dokaz je i dijamant u prednjem Hucknallovu zubu koji vrijedi više od deset tisuća DEM! Nedavno se pojavio njihov novi album pod naslovom »Stars« i bez proble-

ma na top-listama stao rame uz rame s novim »Genesisima«. Ni na tom albumu nema previše mudrovanja, sve je unaprijed zadato i poznato – i melodični refreni, i uvijek isti polulagani ritam, i prekrasni Hucknallov glas – no ipak »Simply Red« zvuče svježe, a ponegdje i moćno. Njihove nove pjesme duboko u sebi skrivaju nevjerujatne količine nježnosti i strasti, »ono nešto« što se ne može svrstati u ovakve ili onake stilske ili žanrovske odrednice. »Stars« je, dakle, još jedan album »Simply Red« na koji ne treba trošiti riječi, već – uši!

»Army of Lovers« je trio iz Svedske koji će, u to nema više nikakve sumnje, bitno obilježiti ovu glazbenu godinu. Temeljeni na čvrstom, zahuktalom i znojavom sintetskom disku, Jean Pierre Barda, Alexander Bard i Le Camilla razvili su divljenja vrijednu filozofiju kiča devedesetih. U pjesmama sa svog prvog albuma »Massive Luxury Overdose« mješaju sve i svašta, a isto tako i na živim nastupima. Odjeveni u sulude kostime, kroz koje se križaju stoljeća (npr. mušketirske odore, uniforma medicinske sestre sado-mazo rekvizitarij...), »Army of Lovers« su neponovljiva morbidno-vesela atrakcija s one strane stvarnosti koju nećete tako lako zaboraviti. Da ih nema, moralibismo ih izmislići!

NEVEN KEPESKI

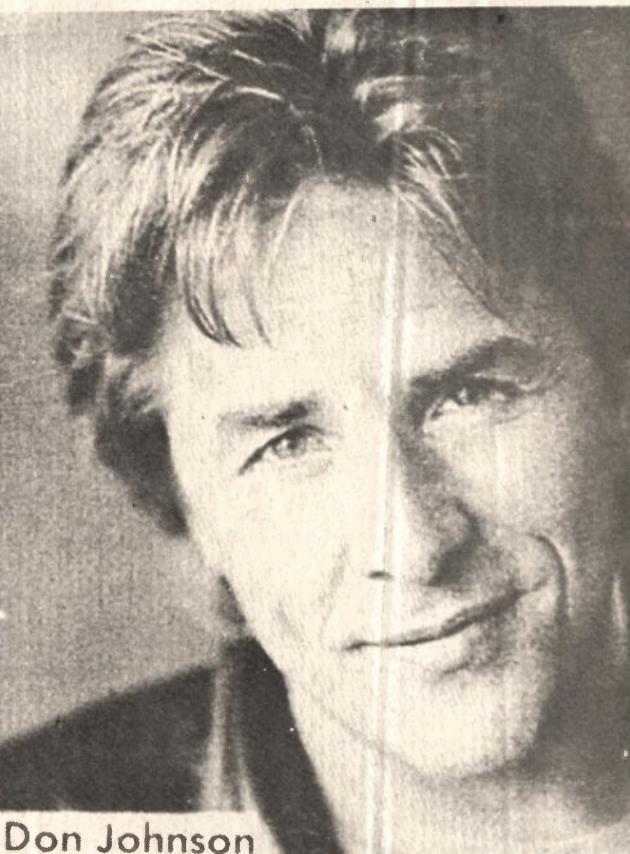
HRVATSKI VOJNIK

Ime Dennis Hoppera bilo je gotovo uvjek vezano za posve osebujne i nekonvencionalne filmske projekte, bilo da je Hopper u njima sudjelovao kao glumac (»Prijatelj iz Amerike«, »Apokalipsa danas«, »Plavi baršun«), bilo da je i glumio i režirao (»Goli u sedlu«, »Niotkuda«). Poetici pomaknutog i (naročito za američki film) nekonvencionalnog ostaje do sljedan i u režiji »Hot spota«, filma čija je radnja smještena u bezimeni gradić negdje na jugu Amerike. Monotoniju i (naizgled) posvemašnju bezazlenost života provincijskih malogradana uzdrmat će dolazak stranca nepoznate prošlosti i nejasnih namjera (Don Jonson), koji će u kratku vremenu podmetnuti požar, opljačkati banku, krvavo obračunati s lokalnim ucjenjivačem i zavesti obje mjesne ljepotice: pohotljivu plavušu, ženu svoga šefa (Virginia Madsen) i suzdržanu devetnaestogodišnjakinju, koju ucjenjuju zbog lezbijskog nestalašuka iz prošlosti (Jennifer Connelly). Stranac će ispod površine mirnog provincijskog života »iščačkati« mulj ljudske pokvarenosti, malicioznosti i poročnosti, ali će zbog vlastitih mrlja na savjeti i sam zaglaviti u mreži ucjenja i podvala. Na kraju je prinudjen odreći se snova o nekom drukčijem životu (na Karibima, s opljačkanim novcem i lijepom devetnaestogodišnjakinjom), shvaćajući da je pokvarena plavuša (koja je u međuvremenu postala udovicom, seksualno iscrpivši muža) njegov pravi par, jer loše zaslužuje loše i to je jedina pravda.

Redatelja Hoppera malo zanimaju vanjski dogadaji, npr. pljačka

banke, koja bi u uobičajenim američkim filmovima bila glavni pokreć radnje, ovde je prikazana usput, gotovo u natuknicama. Sve kao da se događa usput, u očekivanju da se dogode neke prave stvari. Sve je sporedno, jer se i život junaka odvija na sporednom kolosijeku, u jednoličnosti i duhovnoj praznini. Film teče sporo, zapravo prati u slow-mo-

HOT SPOT

Don Johnson

dicijama američkih akcioneh filmova, jer seks i zločin ovde su samo grčeviti pokušaji da se ispunji posvemašnja životna pustinja.

Glavne vrline »Hot spota« su dobro izgrade na atmosferu i višezačni (mada ne i do kraja posve razrađeni) odnosi među likovima, a to su elementi koji uglavnom izostaju u filmovima kojima nas danas Hollywood duhovno terorizira. Atmosfera umornih, predugih ljetnih dana u južnjačkom američkom gradiću (a ona je zrcalni odraz unutrašnjeg života junaka) izvanredno je potrtana sporim i melankoličnim bluesom Jacka Nitzschea, kao i odličnom fotografijom koja isjava specifičnom sunčano žutom svjetlošću. Ovo je prva ozbiljnija uloga Dona Jousona nakon serije »Miami Vice« i nastupā u bežičnim trilerčićima, može se reći on se u njoj posve dobro snašao. Mamac za muški dio publike sigurno su dvije prvakasne ljepotice: Virginia Madsen (»Highlander II«) i Jennifer Connelly (henomena, »The Rocketeer«), glumice koje tek očekuje promocija u istinske holivudske zvijezde.

Redatelj Dennis Hopper uspio je prototipsku grubu južnjačku priču o neznancu koji pomaže ustaljili pličak provincijskog života pretočiti u nekonvencionalni film, čija je blago otkačena vizura u popriličnu dosluhu s poetikom bizarnosti i Hopperova prijatelja Davida Lyncha. Hopperov »Hot spot« u mnogočemu (atmosfera, tretman fabule) podsjeća na Lynchov »Plavi baršun«, pa i na kult seriju »Twin Peaks«. Treba li bolji savjet za gledanje?

MARINA DIMIT

O TIGROVIMA INTIMNO

Slikaru Petru Parcu Dalmati njegovi su suborci iz 1. brigade postali »braća po oružju.« Njima je posvetio svoju ratnu izložbu.

MARKO JURČ

Dana 13. veljače otvorena je u Europskom domu u Jurišićevoj ulici u Zagrebu izložba slika Petra Parca Dalmata pod nazivom »O tigrovima intimno«. Pokrovitelji izložbe su bili galerija »Aura« koja djeluje u okrilju Muzeja za umjetnost i obrt, Ministarstvo obrane i poduzeće »Flumen« iz Splita.

Svojim motivima istrgnutim iz ratnog vremena u kojem živimo, Parac je uspio u okviru zadane teme zadržati visok standard svoje arti-stičke produkcije i pobuditi interes hrvatske kulturne javnosti.

Početkom brutalne agresije jugosoldateske na Hrvatsku Dalmata je, poput svih svojih kolega likovnih umjetnika, sudjelovao u brojnim humanitarnim akcijama. No, time nije bio u potpunosti zadovoljan...

»Istina je da sam se tek nedavno aktivno uključio u borbu protiv okupatora, ali sve je počelo još davne 1988. godine. Moj je otac bio mornarički oficir JNA, a majka je radila u Vojnoj bolnici u Splitu. Odrastao sam u četvrti Split 3, u vojnom neoboderu, i dobro sam poznavao sve te ljudi. Spoznavši pravo biće federalne armije, pokušao sam svojim javnim djelovanjem ukazati na nebrojene nepravilnosti unutar tada još formalno »narodne vojske. Počinjem pisati za »Mladinu«, tadašnji »enfant terrible« omladin-

skog tiska koja je de facto bila jedina javna oporba totalitarnom kumunističkom poretku. I tu nastaju problemi. Spomenuta je 1986. godina, kad se otvara moja prva značajnija izložba u Splitu.

Prije samog početka sačekuju me ondašnji SUP-ovci i vode u Stanicu na one poznate »informativne razgovore s prijateljskim uvjerenjem. Otpor u meni sve više raste... Samim početkom ovog rata pružam jednu logističku podršku koju sam mogao. Dajem svoje slike u dobrotvorne svrhe.

Agresija postaje sve krvavija i ja odlučujem ostaviti sigurnost doma i radost slikanja u atelieru.

Petar Parac – slikar, postaje hrvatski vojnik.

U jugovojsci sam bio instruktor u specijalnim jedinicama mornaričke pješadije. Godine slikarskog hedonizma malo su unazadile moju športsku kondiciju i trebalo ju je povratiti. Nakon uspješne doobuke, za koju u šali često kažemo da je teža od samog ratovanja, dospio sam u 1. brigadu. I

postao sam hrvatski vojnik. Mislio sam da se pozdravljam sa slikarstvom do posljednjeg dana ratovanja, ali se slikar u meni ipak probudio u trenucima opuštanja. Dok su moji suborci spavalni, ja sam s priručnim materijalom radio zapise na kutijama za streljivo. Pejzaži masline i aktivi ustupili su mjesto portretima tvojih suratnika. Oslikao si hrvatskog vojnika kao običnog čovjeka u borbi za slobodu svoje domovine.

Nigdje nema krvi, mraka, smrti... jedino ljepota.

Ja sam kao umjetnik i čovjek veliki protivnik nasiљa i rata. Uvijek sam slikao samo ljepotu u duhu stare slikarske tradicije škole »bell arte« kojoj pripadam.

U slikanju leševa, tame i straha ne vidim ništa lijepo.

Svaku ruševinu doživljavam kao buduću novu zgradu. Možda će jednog dana izbiti iz mene jedan agresivni ciklus, ciklus koji će pokazati ono vojničko, borbeno u meni.

Ipak, bio si u neposrednoj borbi. Morao se javiti bijes, revolt, osjećanje svemirske uljublene udaljenosti od neprijatelja i nastojanje da ga se uništi?

Ja sam inače grozno ne-povjerljiv čovjek prema sve-mu što me okružuje. Ali, ov-dje, u samom startu borbe, osjetio sam kolika je razlika između naše vojske i nepri-jatelja. Na našoj su strani intelektualci, umjetnici, hu-manisti... Na drugoj strani su propalice, barabe, bedaci koje je lako izmanipulirati.

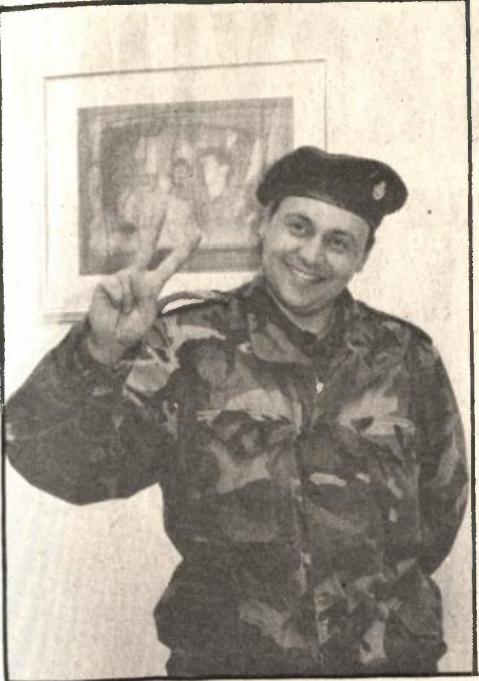
Iz te se vrste ljudi uvijek ra-daju zločinci. I nitko me ne može uvjeriti da mogu biti dobri očevi, ljubavnici, liječ-nici. Zašto jedan slikar uzi-ma pušku u ruke? Ja nisam pušku uezao za ubijanje. Na fronti se ne ubijaju ljudi, na fronti se oslobada cesta da bi jednog dana ljudi njome mogli proći, oslobada se kuća da bi u njoj čovjek mo-gao ponovo živjeti. Istina o gardi, ratu, slobodi, ne mo-žeš pronaći u svom zagre-bačkom atelijeru. Pronalaziš je na ratištu. Krvoloci koji te vrebaju s one strane, utječu na povećanje adrenalina, potiču na agresiju. Kod me-ne se ta agresivnost kanali-zirala u brzom potezu pa-stele kojom sam slikao lju-de.

Motivi su dakle novi. Rat nije moj svijet, ali je učinio da moj prijašnji život izblje-di. Teško je prijateljima u Zagrebu objasniti ništavost svega u usporedbi s »brat-stvom po oružju.« Ta moja braća po oružju moja su vječna braća, moji motivi.

»Tigrovi« 1. brigade uveli su me u prostor između ži-vota i smrti i podarili mi i-skustvo koje kao slikar, otac i prijatelj, nisam nikad uspio steći.

Premda je moje narativno slikarsko određenje kolorističko, percepcija ovoga ra-ta za svakog normalnog čovjeka, pa i mene, mora biti crno-bijela. Ili kako se to u životu kaže: fronta je podi-jeljena na dobre i loše momke. Prvi su tu da brane svoj dom, a drugi, neprijate-lji, ni sami ne znaju zašto se bore.

SANJA ČANAK

MARKO JURČ

LEOPOLD MANDIĆ

Leopold Bogdan Mandić rođen je 12. svibnja 1866. godine u Herceg Novom. Sama obitelj Mandić porijeklom je iz Poljica kraj Splita, ali njeni počeci su još dalje u prošlosti, budući da je riječ o starom bosanskom plemstvu što je pod najezdom Turaka pristiglo na jadransku obalu. Bogdan je rođen u obitelji u kojoj bijaše dvanaestero djece od kojih je Bogdan bio najmladi. Već zarana pokazuje ljubav spram Boga i vjere te ga je ta pobožnost i dovela do odluke da stupi u kapucinski red. Tako 16. studenoga 1882. godine odlazi u serafsko sjemenište u Udine. Povjesni podaci govore o njegovu savršenu ponašanju, marljivu učenju i uronjenosti u molitvu. Njegova se tjelesna nesavršenost pretvarala u unutarnju ljepotu. Godine 1884. iz tog sjemeništa odlazi u kapucinski samostan u Bassano del Grappa, gdje oblači sveto odijelo promijenivši svoje ime u fra Leopold. Leopold tada započinje novicijat, godinu kušnje što kod kapucina zahtijeva izuzetno visok kriterij. Kasnije će se pokazati da je upravo to vrijeme imalo odlučujuću važnost i vrijednost u njegovu dalnjem životu budući da je tada usvojene životne staveve zadržao do smrti i upravo su ga oni doveli do prokušane kreposti i velikih dobrih djela. Nakon novicijata i godine kušnje postaje pravim redovnikom. Ukrzo mu stiže pismo iz Venecije kojim ga pozivaju u samostan u Padovu, gdje će se predati učenju humanističkih znanosti, usavršavati duh i pripremati se za svećani zavjet. U Padovi započinje studij filozofije, a 1888. godine polaze svećani zavjet da bi iduće godine bio zareden za svećenika. To ga je toliko razveselilo da je njegovo srce bilo ispunjeno radošću koju je mogao izraziti jedino suzama. Nakon što je završio bogoslovne nauke, Leopold je izrazio želju da pode kao misionar u rodni kraj. Zbog njegove slabašne tjelesne grade, poglavari su ga zato poslali u Rijeku da ispovijeda Hrvate i Slavene. No, na tu su vijest gradani Padove, svećenstvo, ali i katalički svjetovnjaci zaiskali da se vrati u Padovu. Otar Leopold svojim je plemenitim radom pomagao siromašnima, bolesnima, potlačenima i ožalošćenim patnicima Padove. Njih je toliko potresla i uznemirila vijest o njegovu odlasku, pa se ubrzo morao vratiti.

Tako ipak Leopold ne ostvari svoju veliku želju, ali to očito bijaše volja Božja. Leopold je nastavio svojom brigom za ljude i plemenitim radom. No bolest od koje je bolovao duže vrijeme, sada je uznapredovala i otac Leopold umire 30. srpnja 1942. godine. Kad su stanovnici Padove saznali za njegovu smrt, znali su »Umro je svetac!«. Samo taj

pa gdje je nastavio ispovijedati i moliti se u posvemašnjoj predanosti. Godine 1906. je određen da ide u samostan u Thiene, što je kod njega izazvalo ushit budući da je to mjesto posvećeno Marijinim prisustvom.

Nakon četiri godine predanih molitvi i svećeničkog djelovanja u tom mjestu, 1910. godine premješten je u Padovu gdje je imenovan učiteljem studenata filozofije u padovanskom kapucinskom samostanu. Mještani su ga zavoljeli, a i on je pokazivao (za njih) gotovo nevjerojatnu skrb da ni po koju cijenu nije htio zamijeniti taj samostan nekim drugim unatoč činjenici da je Padova za prvog svjetskog rata bila ciljem čestih bombardiranja austrijskih zrakoplova. Kada je talijanska vlada 1917. godine izvršila pritisak na one koji su rodom iz Istre ili Dalmacije da ili prihvate državljanstvo ili budu internirani, otac Leopold se morao odlučiti. Naime, nikada se nije htio odreći svog državljanstva. Tada odlazi u Rim gdje ga je primio u audienciju Sveti Otac Papa Benedikt XV. Kraj rata je dočekao u samostanu u Napulju. Prilike se smiruju i otvara se mogućnost njegova povratka u Padovu što on i čini. Tek 1923. godine Gospodin je uslišao njegove brojne molitve i njegov star san – povratak u domovinu. Naime, Italija je poslije prvog svjetskog rata pripojila Rijeku i u njoj samostan Gospe Lurdske koji je pripadao hrvatskim kapucinima, a koji je sada pripao mletačkim kapucinima. Poglavarji su ga zato poslali u Rijeku da ispovijeda Hrvate i Slavene. No, na tu su vijest gradani Padove, svećenstvo, ali i katalički svjetovnjaci zaiskali da se vrati u Padovu. Otar Leopold svojim je plemenitim radom pomagao siromašnima, bolesnima, potlačenima i ožalošćenim patnicima Padove. Njih je toliko potresla i uznemirila vijest o njegovu odlasku, pa se ubrzo morao vratiti.

Tako ipak Leopold ne ostvari svoju veliku želju, ali to očito bijaše volja Božja. Leopold je nastavio svojom brigom za ljude i plemenitim radom. No bolest od koje je bolovao duže vrijeme, sada je uznapredovala i otac Leopold umire 30. srpnja 1942. godine. Kad su stanovnici Padove saznali za njegovu smrt, znali su »Umro je svetac!«. Samo taj

dan 25 tisuća ljudi prošlo je mimo njegova mrtva tijela.

Glas o ocu Leopoldu pronio se mnogim zemljama te ga štuju i u Južnoj Americi i na Srednjem Istoku, a dakako da vrlo veliki ugled i štovanje uživa kod svih kršćana. Crkvena vlast je pokrenula 1948. godine postupak za proglašenje oca Leopolda blaženim, te je apostolski postupak zaključen 12. svibnja 1966. g. Papa Pavao VI. 1976. godine potpisuje ukaze po kojima se priznaju čudom iznenadna ozdravljenja zagovorom oca Leopolda. Prvo čudo se odnosi na gospodicu Elzu Raimond koja je s 22 godine teško oboljela, ali je duhovnom pomoći oca Leopolda, njegovom misom i žarkom molitvom Majci Božjoj ozdrivila upravo 12. rujna na blagdan Majke Božje Pilastrello upravo kako je to i prorekao otac Leopold. Drugo čudesno ozdravljenje je vezano uz gospodina Pavla Castellia i to u njegovoj 60-toj godini života.

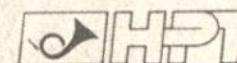
Njegove tegobe su bile tolike da su liječnici digli ruke od njega te su čak i njegovu suprugu obavijestili o tome da mu se bliži smrt. Ona se sjetila oca Leopolda, te je sličicu s njegovim likom stavila na prsa bolesnika i počela usrdno moliti nadajući se spasu. Jutro mu je, nakon čitave noći molitve, donjelo prestanak bolova. Nakon ovih događaja 2. V. 1976. Leopold Bogdan Mandić proglašen je blaženim. Proglasio ga je Papa Pavao VI. u bazilici Sv. Petra u Rimu. Otar Leopold Mandić 16. listopada 1983. godine proglašen je svetim. Proglasio ga je Papa Ivan Pavao II. uz naznačnost brojnih hrvatskih hodočasnika.

TIHOMIR DUJMOVIĆ

NOVE HRVATSKE MARKE

Hravatski su filatelisti (i ne samo oni) napokon došli na svoje: u albume mogu spremiti marke svoje zemlje koje su, eto, postale dijelom naše svakidašnjice. U petak, 14. veljače, u prometu se našla još jedna hrvatska marka nominalne vrijednosti 4 hrvatske dinare – »Zračna pošta Zagreb – Osijek«. Izvanredno lijepa marka, malo remek-djelo velikog majstora Bućana, ali valja reći da se još u četvrtak nikako nije moglo saznati kad će se ta marka pojavit. Uzaludni su bili svi telefonski pozivi upućeni Glavnoj pošti u Zagrebu: nitko od onih kojima je dio posla upravo odnos s javnošću nije znao hoće li i kada će ta marka ugledati svjetlost poštanskih šaltera, poglavito onog filateličkog u dvorani na lijevoj strani Glavne pošte gdje dvije ljubazne dame itekako stoje na usluzi filatelistima kojih je, čini se, više nego prije godinu dana.

Teškoće u kojima su se našli nisu baš lako rješive. Primjerice, koje izdajanje smatrati pravom hrvatskom markom? Marka »Zračna pošta Zagreb – Split« od 9. rujna prošle godine (marka je u početku vrijeđila samo za poštarinu pošiljki u tuzemnom prometu, poništavana je žigom prvog dana u kojem stoji natpis »prva poštanska marka Republike Hrvatske«). Ali, kako onda tretirati prvo izdanje »Hrvatskog radija« od 2. travnja 1991? U promet je bila stavljena na temelju Zakona o plaćanju doplatnih poštanskih maraka u poštanskom prometu na području Republike Hrvatske (Narodne novine, 28. II. 91.), a Okružnica HPT-a br. 75/91 od 3. V. 91. upozorava »da se doplatne marke ne poništavaju otiskom poštanskog žiga«. Žigovi na doplatne marke su se

ipak otiskivali. Valjalo je samo ljubazno zamoliti poštansku službenicu, ali i dalje ostaje nedoumica zašto neki te doplatne marke nazivaju naljepnicama, a sama ih pošta naziva doplatnim markama a istodobno prijeći njihovo poništavanje žigom. Nemali broj filatelisti jedva je docekao 15. siječnja 1992. i marku nominalne 10 hrvatskih dinara stavljenu u promet tog jutra drži pravom hrvatskom markom. Ova marka je izdana istovremeno s priznavanjem zemlje na diplomatskom planu, a u poštanskom smislu njezina upotreba nikad nije bila ograničena samo na područje države. Gledajući danas niz maraka izdanih posljednjih mjeseci uočljivo je da hrvatska marka još nije stekla svoj izgled, da još uvijek nije prepoznatljiva na prvi pogled (kao recimo marke nekih drugih zemalja), ali se ipak već sada može govoriti o nekoliko izvanrednih likovnih rješenja. To su ponajprije rješenja Bućana, čovjeka koji je prije više od dvadeset godina oblikovao plakate za ovo naše vrijeme, a njegovo rješenje marke za zračnu poštu od četiri dinara prava je pouka koliko se poruka može staviti na površinu svega od 3 x 2 cm, a da se istodobno udovolji i vlastitim estetskim sudovima i zahtjevima koje postavlja sama malena površina jedne marke. Prvu je marku za zračnu poštu oblikovao proslavljeni graver Zlatko Jakuš i ukazao da izvanredni graver ne mora nužno biti i dobar stvaratelj marke. **JURICA MILETIĆ**

1. 11. 91. – Hrvatski radiša V – Ponovno postavljanje sponnika Hrvatskom banu Josipu Jelačiću, 2,20 d (zupčano i nezupčano)

20. 11. 91. – Zračna pošta Zagreb – Pula, 3 d

21. 11. 91. – Redovita marka nominalne, 4 d (pretisak na Hrvatskom radiši I)

10. 12. 91. – Proglašenje neovisnosti, 30 d

11. 12. 91. – Božić '91, 4 d

1. 1. 92. – Hrvatski radiša VI (Vukovar), 2,20 HRD (zupčano i nezupčano)

3. 1. 92. – Redovita marka, 20 HRD (pretisak na Hrvatskom radiši II)

15. 1. 92. – Redovita marka, 10 HRD (pretisak na Hrvatskom radiši III)

1. 2. 92. – Ban Josip Jelačić, 4 + 2 HRD (2 HRD doplatnog viška)

4. 2. 92. – Zimske olimpijske igre – Albertville 92,30 HRD
14. 2. 92. – Zračna pošta Zagreb – Osijek, 4 HRD

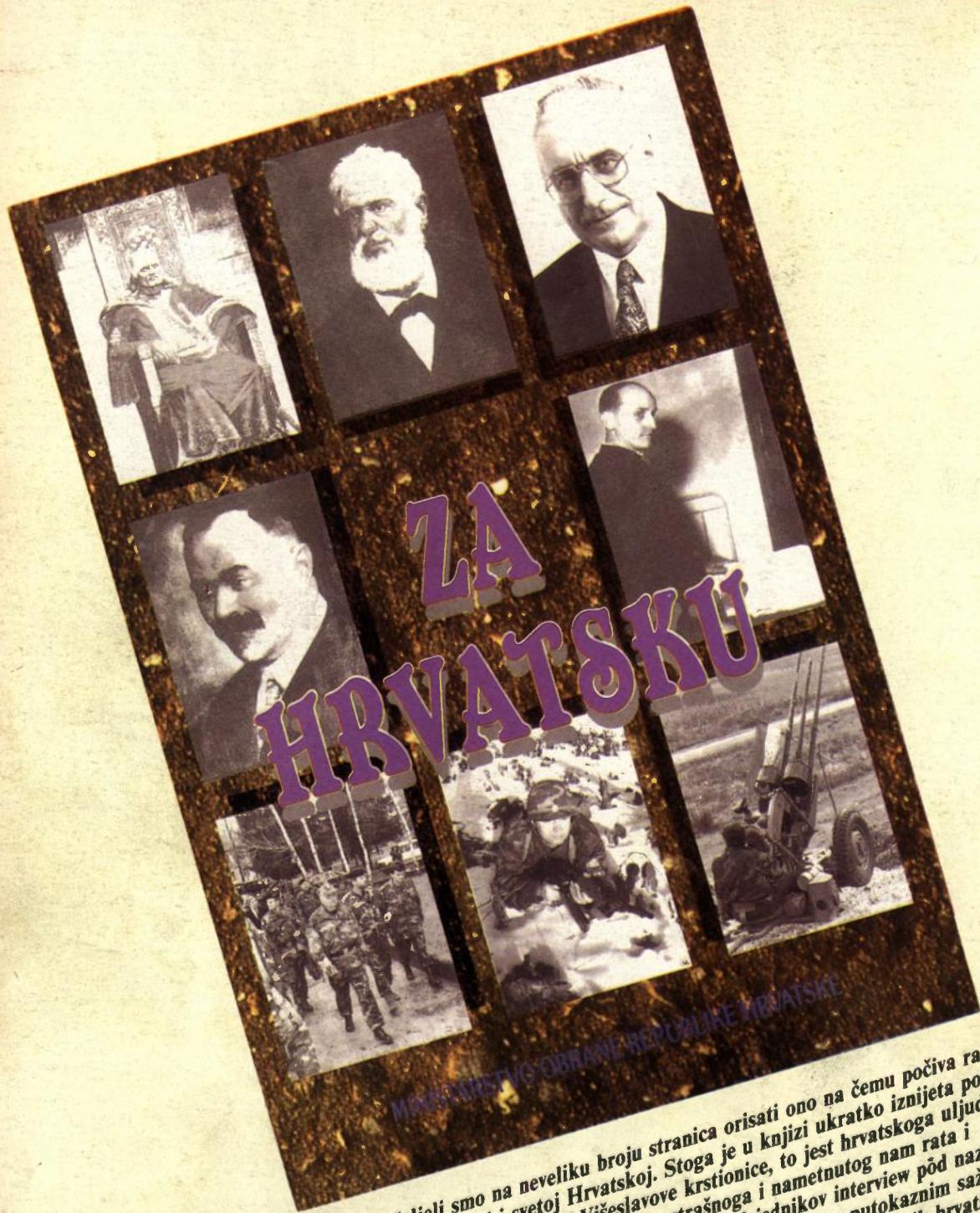

HRVATSKI VOJNIK

	DRAMSKI GLUMAC	LAKO-MISLEN COVJEK	OLAJA-VATI	AMER. ROCK-GLAZ-BENIK	LIČNA ZAMJE-NICA	PRIMOR-SKA ZE-LJASTA BILJKA	*OPSEG*	GAĆNIK SVITNJAK /TURC./
SLOBODO-UMNOST								
DJELOVI VLAKA						PRIPAD-NIK NEKOGLI DRUŠTVA		
GOSPO-DARSKI SLUŽ-BENIK					MESNATA BOLJI-KAVA BILJKA	DODACI		
NEUPO-TREBLJA-VANO				NAJAVAČ BOJA U KARTAMA OTVOR U IGU			SPRAVA	
RIJEKA U KONGU			PRIJE-KORI STUPITI UNUTRA				PRVACI POUT STRANAKA KRAD-LJIVAC	
POK. HRV. POLITI-CAR ZGB, NACELNIK, MILAN					STARO-ATENSKI VOJSKO-VODA	URA		
UMJETI IZAVUCI SE IZ SOTE-SKOGA					PLODNO MJESTO U PUSTINJI	ALUMINIJ		
JEZERO U JUŽNOJ AMERICI					ŽITELJ TATARIE *ALT*			ZMAJEVI, AŽDAJE AMERICIJ
PJEVAČ RAHI-MOVSKI			KRALJ HUNA 'BIC BOŽI'					IZRAŽA-VANJE MISLI UCEM I GESTAMA

MINISTARSTVO OBRANE REPUBLIKE HRVATSKE

...Sastavljajući oву knjigu željeli smo na neveliku broju stranica orisati ono na čemu počiva razlog tvoje ljubavi i tvoje odanosti junačkoj, lijepoj i svetoj Hrvatskoj. Stoga je u knjizi ono na čemu iznijeta povijest hrvatskoga naroda od doseljenja u Lijepu našu i Višeslavove krstionice, to jest hrvatskoga uljudbenoga ulaza u krug europskih zemalja i naroda, pa sve do ovoga strašnoga, nametnutog nam rata i pobjedošna međunarodnoga priznanja Republike Hrvatske. Predsjednik intervjuje držimov putokaznim sažetkom »Ja ću za te moliti Boga, a ti oslobodi Rvacku«, namijenjen upravo mladima, onoga što se htjelo postići objavljuvanjem ove knjige. Prikraju donosimo i mali rječnik hrvatskog vojnog nazivlja želeći da naši vojnici, časnici i dočasnici u Hrvatskoj Državi...«

Ivan Tolj